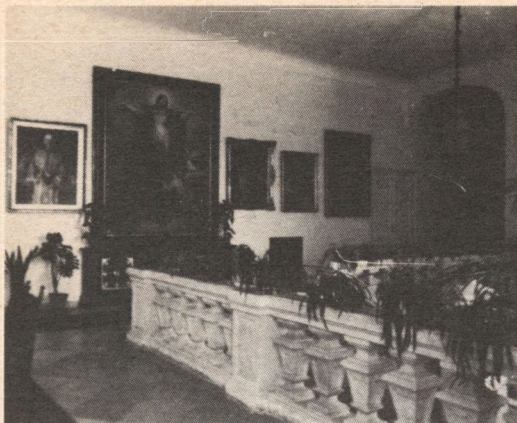

7 400(2)

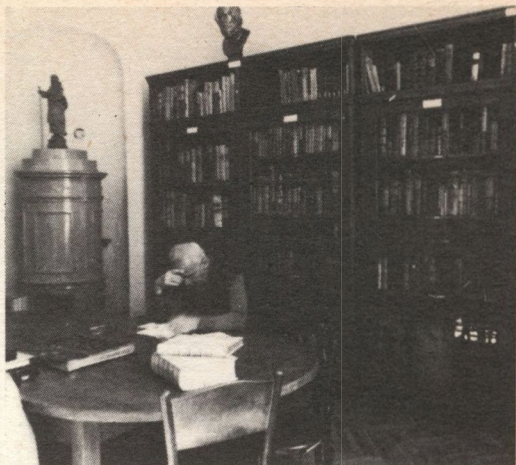
'86|11

Könyvtáros

Az előcsarnok, püspökök képeivel

Sulyok János könyvtárigazgató a kisteremben

Részlet Luther Bibliájából

**A nagy könyvtárszoba
Pauer János püspök mellszobrával**

**Képek a székesfehérvári
püspöki könyvtárról.
Cikkünket lásd a 662. oldalon**

Ősnyomtatvány Assisi Szent Ferencről

36. évfolyam, 11. szám
1986. november

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Így állt össze a novemberi szám	635
	Az MKE vándorgyűlése (Cs. L.)	636
	A szekciók és bizottságok ülései (K. D.)	637
	Tanácskozás a könyvtárépítésről és -berendezésről (P. I.)	642
	A hazai könyvtári és tájékoztatási célú számítógépes rendszerek helyzete és a jövő feladatai (V. E.)	651
Kiss Jenő	Békéscsaba új könyvtára II.	657
Szalay László	A székesfehérvári püspöki könyvtár	662
	Hallottuk	670
Vajda Kornél	Tiszta fények, sötét árnyak Bácsalmáson (Új városok könyvtárai)	671
Lippainé Fekete Ilona	Vigázat, robban! avagy hogyan lehet könnyen, gyorsan sok pénzhez jutni? (Könyvtári élet)	675
	Lapozgató	676
		677

HOLMI

LÁTÓKÖR

Tüskés Tibor	A könyvtáros emlékei. Születésnap beszélgetés Csorba Győzővel	679
Arató Antal	Nemzetközi exlibris-kiállítás az OSZK-ban (A Könyvtáros galériája)	688
Pogány György	Szerencsi Nagy István bibliográfiája 1783-ból (Bibliográfiák)	689
	Kérdezz – felelek	691
Zircz Péter	Könyvtári kiadványokról – könyvtáros szemmel	692

SZAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK 696

Lapunk e számában a nemzetközi exlibris-kiállítás anyagából válogattunk

A címloldalon: A székesfehérvári püspöki könyvtár épülete (Martin Andrea felvétele)

A hátsó borítón: G. Ratner (Szovjetunió) ex librise

Из содержания

18-ая Выездная сессия Общества венгерских библиотекарей (Совещание о библиотечном строительстве и автоматизации библиотечных процессов) (636);

Кишиш Енё: Новая областная библиотека в г. Бекешчаба. Часть 2. (657);

Салаи Ласло: Епископская библиотека в г. Секешфехервар (662);

Вайда Корнел: Библиотеки новых городов (Бачалмаш) (671).

From the contents

18th general meeting of the Hungarian Library Association (Conference on building libraries and the use of computers in libraries) (636);

Jenő Kiss: A new county library in Békéscsaba Pt. II. (657);

László Szalay: Episcopal library in Székesfehérvár (662);

Kornél Vajda: Libraries in new towns (Bácsalmás) (671).

Aus dem Inhalt

Die XVIII. Wanderversammlung des Vereins Ungarischer Bibliothekare vom Bibliotheksbau und von der Computerisierung in der Bibliothek (636);

Jenő Kiss: Die neue Bibliothek in Békéscsaba II. (657);

László Szalay: Die Bischofsbibliothek von Székesfehérvár (662);

Kornél Vajda: Bibliotheken von neuen Städten (Bácsalmás) (671).

Cikkeink szerzői

Arató Antal, az OSZK KMK osztályvezetője; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Kiss Jenő*, az FSZEK főigazgatója; *Pogány György*, az MTA Zenetudományi Intézetének könyvtárosa; *Szalay László*, a Közmű munkatársa; *Tüskés Tibor*, író, a Baranya Megyei Könyvtár munkatársa; *Vajda Kornél*, a Könyvtáros munkatársa; *Zircz Péter*, az OSZK nyugalmazott főigazgató-helyettese.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

Főszerkesztő: **Bereczky László**

A szerkesztőség címe: 1051 Budapest, Alpári Gyula u. 2. IV. em. 31.

Telefon: 189-895

Kiadja: a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (868154/09)

Petőfi Nyomda – 86/60035 Kecskemét, 1986

Felelős vezető: **Birkás Béla** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest V., József nádor tér 1. – 1900 –, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

Igy állt össze a novemberi szám

E számunk írásainak zöme a *Magyar Könyvtárosok Egyesületének* 18. vándorgyűléséhez kapcsolódik. Előljáróban rövid összefoglalást közlünk, majd a három tematikus ülésről részletes beszámolót adunk: a két elsőről a novemberi számban, a harmadikról decemberben.

A könyvtárépítés és -berendezés kérdéseivel foglalkozó tematikus ülés vitavezetője jegyzőkönyvszerűen foglalja össze a hat témát feldolgozó tanácskozás bevezető előadásait, a kapcsolódó hozzászólásokat és észrevételeket. A „jegyzőkönyvből” megállapítható, hogy a témák kiválasztása időszerű volt, annak ellenére, hogy a mostani időszak nem kedvez a könyvtári fejlesztéseknek, hiszen az új könyvtárak építése, a könyvtári épületállomány felújítása, a korábban más célokat szolgáló házak könyvtári átalakítása, ha lassúbb ütemben is, de mégis folytatódik. Szükséges tehát az eddigi jó és rossz tapasztalatok számbavétele, a teendők meghatározása. Leszögezhetjük: a tematikus ülés egészében igen jól szolgálta a könyvtárépítés és -berendezés szerteágazó gondjainak áttekintését, a tennivalók meghatározását.

Ugyancsak a vitavezető tollából közöljük a hazai könyvtári és tájékoztatói célú számítógépes rendszerek helyzetével és jövő feladataival foglalkozó tematikus ülés összefoglalóját. A vita alapjául egy nagyarányú felmérés eredményeit tartalmazó írásos anyag szolgált, amelynek summáját adja közre a vitavezető, majd ismerteti a korreferáló szakértők észrevételeit és a további fejlődés irányaira tett javaslatait. Végül közli a tematikus ülés résztvevői által elfogadott ajánlást a hazai szoftverekről, programrendszerekről szóló tájékoztatás fejlesztésére, ezek hozzáférhetőségének elősegítésére.

A harmadik tematikus ülés résztvevői a könyvtári állománnyal kapcsolatos aktuális kérdésekben hallatták szavukat. Az elhangzott

előadásokat és hozzászólásokat, valamint a társadalomtudományi szekció tárgyavágó előadásainak és hozzászólásainak összefoglalóját decemberi számunkban fogjuk közreadni. Erre kényszerít egyrészt az, hogy mégsem tölthetjük meg novemberi számunkat egyedül a vándorgyűlés anyagaival, másrészt a kiemeléssel hangsúlyozni kívánjuk az állománygyarapítás, a -megőrzés, az állományapasztás és állományvédelem fontosságát, amelyet ezekről a kérdésekről a lapunkban is zajló, olykor szenvedélyes hangvételű vita is alátámaszt.

Ezután hozzuk *Kiss Jenő*nek a Békéscsabai Megyei Könyvtár új épületét bemutató tanulmánya második részét. Ezzel az írással egyetemesen tisztelgünk az MKE vándorgyűlést oly zökkenőmentesen lebonyolító könyvtár lelkes és készséges munkatársi gárdája előtt is. Úgy hiszem, hogy az egész magyar könyvtár-társadalom nevében is köszönetemet fejezhetem ki fáradságot nem ismerő szervező munkájukért, kedves vendéglátásukért.

Lippainé dr. Fekete Ilona egy meghíusult pénzszerzési akcióról rántja le a leplet szellemes, de felháborodását sem titkoló cikkében. A gomba módra szaporodó, egyre csúfabb és hosszabb fantázianevű féllegális társulatok a könyvtárakat sem kímélik, ha saját hasznukról van szó. Lippainé írása jó figyelmeztetés a könyvtáraknak, hogy ne legyenek „nyuszik”, ne essenek hasra kecségetőnek tűnő körlevelek előtt.

Szeretettel köszöntjük a hetvenéves *Csorba Győzöt*, aki 1943 óta szolgálja a magyar könyvtárügyet. A *Tüskés Tiborral* folytatott születésnapi beszélgetésben bölcs rezignációval idézi fel egy több évtizedes könyvtárosi pálya nem mindig derűs emlékeit. Csak ismételni tudom az interjúkészítőt: „jó egészséget és termékeny, alkotó éveket kívánok” a magam és a *Könyvtáros* szerkesztősége nevében is.

Bereczky László

Az MKE vándorgyűlése

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének 18. vándorgyűlése a *könyvtár jövője; állomány, épület, számítástechnika* témakör jegyében zajlott le (mint arról a *Könyvtáros* 6. száma előzetesen hírt adott). A háromnapos tanácskozásnak (augusztus 13–15.), amelyen 750 könyvtáros és levéltáros vett részt, Békéscsaba adott otthont. Képviselették magukat a külföldi társegyesületek is: a lengyel, az NDK- és az NSZK-beli, az osztrák, a svájci, a szlovákiai könyvtárosegyesület, valamint az Amerikai Magyar Könyvtárosok Egyesülete.

A Kulich Gyula Ifjúsági és Úttörőház nagysztermében az első napi plenáris ülésen dr. Billédi Ferencné, az egyesület elnöke köszöntötte a megjelenteket. Ezt követően Gyulavári Pál a Békés Megyei Tanács elnöke mondott megnyitó beszédet. Hangsúlyozta, hogy „a 70-es évek elején indult könyvtárfelújítási, -korszerűsítési folyamat megmutatta, hogy – pénzühiányos időszakban is – viszonylag kis központi összegekkel milyen komoly helyi pénzeszközöket lehet a könyvtári területre akkumulálni; s

ez azt eredményezte, hogy néhány éven belül egy méreteiben többszörösére nőtt, szolgáltatásaiban a kor színvonalán álló könyvtárhálózat alakult ki a megyében”.

Kapcsolódott e gondolathoz a megnyitó beszédet követő előadás, melyet dr. Véghelyi József, a Művelődési Minisztérium terv- és közgazdasági főosztályának vezetője tartott a művelődésügy hatodik ötéves tervidőszakának gazdasági eredményeiről és a hetedik ötéves terv előirányzatairól. Elmondta, hogy a jövőben várhatóan bővül a könyvtári intézményhálózat, s a technikai feltételrendszerben is sikerül majd előrelépni. A plenáris ülés kitüntetések átadásával zárult, melyeket Villangó István, a Művelődési Minisztérium közgyűjteményi főosztályának vezetője adott át. (Az egyesületi emlékéremmel kitüntetettek névsorát lapunk más helyén ismertetjük. A *Szocialista Kultúráért* kitüntetésben részesültekét pedig – mint már jeleztük – a Művelődési Közlönyben való megjelenés után közöljük – a szerk.)

A plenáris ülés után az első napi program tematikus ülésekkel folytatódott. A Békés Megyei Könyvtárban *Papp István*nak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgató-helyettesének vezetésével a könyvtáráépítésről és -berendezésről rendeztek kerekasztal-beszélgetést. Az MSZMP Oktatási Igazgatóságán a résztvevők a könyvtári állománnyal (megőrzés, állományapasztás, állományvédelem) kapcsolatos témákat vitatták meg. A vitavezető *Balogh Ferencné*, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár munkatársa volt. A plenáris ülés helyszínén pedig *Vajda Erik*nek, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár főosztályvezető-helyettesének vezetésével a hazai könyvtári és tájékoztatási célú számítógépes rendszerek helyzetéről és a jövő feladatairól tanácskoztak, vitáztak egy írásban közreadott felmérés eredményei alapján.

A vándorgyűlés a következő napon szekciókban és bizottságokban folytatta munkáját. Délután került sor a záró plenáris ülésre, amelyen a szekciók, a munkabizottsági és temati-

kus ülések vezetői összefoglalták az elhangzottakat, és egyes problémaköröket magasabb fórumok számára továbbgondolásra ajánlottak. A plenáris ülés végén *Kovács Dezső*, az egyesület főtítkára felolvasta a Magyar Népművelők Egyesületének a vándorgyűlést üdvözlő táviratát.

Ezután *Ruth Bíró*, az Amerikai Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke bejelentette, hogy megbeszéléseket kezdett a Magyar Könyvtárosok Egyesületével és a Művelődési Minisztériummal cserekapcsolatok létrehozása érdekében.

A záró ülés után a Békés Megyei Könyvtár olvasószolgálati osztályának munkatársai szakmai bemutatót tartottak a könyvtárba frissen bevezetett számítógépes kölcsönzés-nyilván tartó rendszer működéséről. Augusztus 15-én a résztvevőknek szakmai kirándulásokon alkalmuk nyílt megismerkedni Békés megye nevezetességeivel, múzeumaival, és megtekinteni az útvonalba eső, korszerűsített könyvtárakat.

(Cs. L.)

A szekciók és bizottságok ülései

Amint az az eseménytörténeti összegezésből kitűnik, a vándorgyűlés lényegében két fő részből állt. Az első a plenáris üléshez, annak témaköréhez szervesen kapcsolódó három tematikus ülésből állt, a második a szekciók és bizottságok tanácskozásából. A tematikus ülések közül kettőről, a *Papp István* vezette *A könyvtáráépítés és -berendezés* címűről, valamint a *Vajda Erik* irányításával lefolyt, *A hazai könyvtári és tájékoztatási célú számítógépes rendszerek helyzete és a jövő feladatai* címet viselőről részletes összefoglalót közöl a *Könyvtáros* jelen száma. A harmadik anyagát (*Gazdálkodás a könyvtári állománnyal*) a lap decemberi száma fogja tartalmazni. A jelen összefoglaló tehát a második napon sorra kerülő, szekciókban és bizottságokban lezajlott tanácskozások ismertetésére szorítkozik.

A gyermekkönyvtárosok szekciója – stílusosan – a megyei könyvtár játszó-szobájában tartotta ülését. A helyiséget teljesen megtöltötték

az érdeklődők, akiknek a programfüzet két előadást kínált (*Olvasásra nevelés a családban – olvasásszociológiai megközelítésben* – előadó: *Gereben Ferenc*, az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa és *A gyermek- és ifjúsági könyvkiadás és -terjesztés 1985. évi országos vitasorozatának tapasztalatai* – előadó: *Maróti István*, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának munkatársa). A szekció tagjai mindkét előadótól számos friss információt kaptak. *Gereben Ferenc* legújabb, ezer családra kiterjedő, még nem teljesen feldolgozott olvasáskutatói felméréséből a gyerekek olvasási és könyvtárhasználati szokásait bemutató adatokat „válogatta ki”. Szólt az olvasás *rendszerességéről* a különböző jellegű családoknál, ismertette a településtípusonként eltérő változókat is. Adatai néha megdöbbentőek voltak: ha ötös fokozatú skálán helyezük el, ki mennyit olvas évente, a havi legalább egy könyvet olvasók foglalják el a skála legfelső

szintjét, és a negyedévnél is ritkábban könyvet kézbe vevők a legsót.

Vezetnek persze az értelmiségi családok, az érték azonban itt is csak 3,8! Beszélt a *könyvtárhaználatról*, a *könyvvásárlási szokásokról*, a család szerepéről az ízlés kialakításában, egy-egésítésében, a házi könyvtárak nagyságáról, ezen belül a gyermekkönyvek számáról. Megállapította, hogy a gyerekkönyvek jelenlétével az otthoni könyvtárban nő a család esélye arra, hogy közülük valaki – akár a felnőtt – könyvtárrag legyen. De ez a tényező könyvvásárlásra is motivál. Az előadó tréfásan fel is tette a kérdést: vajon a gyerek hozza a könyvet, az olvasást a családba? De talán nem is tréfált: a gyerek nélküli családok mutatói ugyanis lényegesen rosszabbak a gyerekesekénél.

Maróti István annak a társadalmi – tehát nem szakmai – *gyermekkönyvvitának* az eredményeit, tanulságait ismertette, amelyet a szekció irányításával és közreműködésével a regionális továbbképzéseken az elmúlt ősztől ez év késő tavaszáig a megyék rendeztek. A beszámoló reménykeltően zárult: úgy tűnik, az előadónak sikerült elérnie, hogy a gyermekkönyvkiadást javasoló bírálóbizottságban a szekció képviseltetheti magát, s közvetítheti a gyermekkönyvtárosok – rajtuk keresztül tehát az igazi érdekeltek, a gyerekek – véleményeit, javaslatait.

Az *iffúsági könyvtáros szekció* Szarvason tartotta ülését. A tanácskozás tárgya a középfokú oktatási intézmények muzeális állományának védelme volt. *Kastaly Beatrix* (az OSZK osztályvezetője) egy felmérés tapasztalatait ismertette és következtetéseket vont le belőlük. A felmérés – amely egy budapesti és tíz vidéki gimnáziumot, illetve szakközépiskolát ölelt

fel – három kérdéskörre terjedt ki: az állomány raktározásának körülményeire és az állománybiztonság feltételeire; a mennyiségi összetételre (dokumentumtipusonként) és állapotára; az állományvédelem jelenleg alkalmazott formáira, a felszereltségre, kapacitásra, a munkaerőre. A részletes adatokkal alátámasztott beszámoló elszomorító körképet adott a vizsgált könyvtárak állapotáról és továbbgondolásra, cselekvésre szólított fel.

A *levéltárosok szekciója* Gyulán a vállalati iratanyag kezelésével kapcsolatos kérdéseket tűzte napirendre. A téma nemcsak szorosan kapcsolódik a vándorgyűlés központi kérdésköréhez, de fölöttébb időszerű is, hiszen napjainkban a levéltárak „gyarapodásának” alapvető forrásai a vállalati iratok. Azokban a levéltárakban van nagy szükség a meglevő raktárkapacitás, létszám, technikai berendezések bővítésére, amelyek gyűjtőkörébe nagyobb vállalatok tartoznak. Több száz éve működő levéltáraink csak az utóbbi 30–35 évben őriznek vállalati iratokat is. A vállalatok kapitalizmus kori iratanyaga 1950 után került az Országos Levéltárba és a területileg illetékes levéltárak gyűjteményeibe. Ezért ma már, jó segédletekkel ellátva, a kutatók számára hozzáférhetőek. A napjainkban működő vállalatoknál igen sok írásos anyag keletkezik, ezeknek azonban csak egy része történeti értékű. A vállalati iratanyaggal kapcsolatos, szerteágazó kérdéskörből a szekcióülés négy fő témát emelt ki: a vállalatok jogi helyzetének alakulása az utóbbi évtizedekben és jelenlegi alá-fölérendeltségi viszonyaik; az iratok átvételével és rendezésével kapcsolatos kérdések; a vállalati iratanyag levéltári segédletei; az iratok hasznosítása az üzemtörténeti és helytörténeti kutatásokban.

Klonkai László, a Központi Statisztikai Hivatal csongrád megyei igazgatóságának igazgatóhelyettese áttekintést adott a különböző típusú vállalatok számáról, a népgazdaságban elfoglalt helyéről, és javasolta, hogy a levéltárak az ilyen jellegű iratok vizsgálatánál használják fel a KSH eredményeit. Vass István, az Új Magyar Központi Levéltár főigazgatóhelyettese saját tapasztalatai alapján ismertette a vállalati irattárakban tapasztalt problémákat, az iratok rendezetlenségét, aminek következményeivel a levéltári feldolgozás alkalmával kell szembenézni. Szabó Klára, Budapest Főváros Levéltárának osztályvezetője a vállalati iratanyag legfontosabb segédleteiről, a repertóriumokról beszélt. A szekcióülés ajánlásait Erdmann Gyula, a Békés Megyei Levéltár igazgatója foglalta össze: javasolta, hogy a levéltárosok foglalkozzanak a vállalatok jelenlegi hierarchikus felépítésével, az utóbbi években végbement átszervezésekkel; az iratátvételek előkészítésénél csak a történeti értékű iratokra fordítsanak figyelmet, közös munkával határozzák meg a történeti érték fogalmát; készüljön el a vállalati iratanyag országos katasztere, amely legalább fondszinten (összetartozó iratgyűjtemény) eligazítást ad az egyes vállalatok dokumentumainak hollétéről; kezdődjék meg a bankok levéltári iratainak rendszeres feltárása helytörténeti szempontból.

A műszaki könyvtáros szekció ülésén a résztvevők a vállalati szakkönyvtárak infrastruktúrájáról hallgattak meg két előadót. Bauer József (Prodinform) és Csapó Györgyné (Ipai Informatikai Központ) az ipari ágazatok szak-

könyvtárait az elhelyezés és a technikai felszereltség szempontjából vizsgálták meg. Az összesítés megállapításai alapján a kohászat, a gyógyszeripar, a bányászat és híradástechnika területén a legkedvezőbb a helyzet; a fa- és bútoripar, az öntőipar, valamint a bőr- és cipőipar állnak a legrosszabbul. Urbán László (OSZK KMK) egy újfajta tömör raktározási rendszert ismertetett, amelynél, szemben a gördülőállványos tömör raktározással, a keresett állványt oldalirányban lehet a tömör sorból kihúzni. A megoldás jelentős előnye, hogy mindig csak egy állványt kell megmozgatni, nem nyolcat-tízet, vagy esetleg többet. Rövidesen megtekinthető lesz a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtárban, és az Országgyűlési Könyvtár is tervezi egy ilyen rendszerű raktár építését. A szekció ülésén részt vett a dr. Ferdinánd Baumgartner elnök vezette osztrák delegáció (az Osztrák Tudományos és Szakkönyvtári Egyesület részéről), valamint megjelentek az NSZK-ból és Nyugat-Berlinből érkezett könyvtárosok. A külföldi vendégek két korreferátumot tartottak: dr. Siegfried Glanzer, a bécsi Egyetemi Könyvtár osztályvezetője rövid áttekintést adott a könyvtár és a bécsi könyvtárépítés történetéből, majd az évek óta folyó, valamint a hosszabb távú építési munkákat, illetve terveket ismertette. Udo Schützack, az IFIS (Nemzetközi Élelmiszeripari Adatbázis) munkatársa arról számolt be, hogy az IFIS referálást végző szakemberei a számítógépes adatlapra történő feldolgozásról áttértek a közvetlenül személyi számítógépen történő feldolgozásra; maguk a referáló mun-

katársak táplálják be a személyi számítógépbe a feldolgozott dokumentumok bibliográfiai adatait és a referátumokat is. Tervezik a közvetlen adatbevitel megvalósítását is. A szükséges személyi számítógépek beszerzési költségei két éven belül megtérültek az egyszeri, közvetlen munkamenetre történt áttárlásból eredő költségmegtakarításból.

A *társadalomtudományi könyvtáros szekció* tanácskozásának témája a *Gazdálkodás a könyvtári állománnyal* című tematikus ülés anyagához kapcsolódott, ezért, mint magát az ülést is a Könyvtáros következő számában fogjuk ismertetni.

A *zenei könyvtáros szekció* a kották könyvtári helyzetével foglalkozott. A közművelődési könyvtárakban kialakult zenei részlegek nagy része ugyanis – sajnos – még mindig csak hangfelvételeket gyűjt, kottákat nem, pedig elképzelhetetlen teljes körű zenei szolgáltatás, zenei tájékoztatás kották nélkül. *Gyimes Ferenc* (Állami Gorkij Könyvtár) a kottagyűjtemény szervezésének kérdéseiről, nehézségeiről beszélt, ismertette a kottatár gyarapításának forrásait és segédkönyveit. Hangsúlyozta a kották kölcsönzésének, sőt könyvtári szükségességének fontosságát. A hozzászólók egyetértettek abban, hogy minden városi, sőt nagyközségi könyvtárban helye van a kottának, de hozzátették, hogy hiányuk nem mindig szemléleti okokra, sokkal inkább anyagiakra vezethető vissza. A vitát vezető *Skaliczki Judit* (OSZK KMK) elsorolta azokat a hiányzó központi szolgáltatásokat, amelyek nélkül gondot jelent a kották szerzeményezése, illetve könyvtárközi kölcsönzése. Hiányzik ugyanis az *Új Könyvek* családjából az *Új Hangfelvételek* testvérkiadványa, az *Új Kották*, és hiányzik a külföldi kották központi katalógusa is. *Barth Márta* zeneiskolai tanár (Budapest) a zeneiskolai könyvtárak helyzetét ismertette. Szólt arról, hogy az iskolai könyvtárak a magyar könyvtári rendszer leggyengébb részei, a zeneiskolai könyvtárak is fölöttébb rosszul állnak. Utalt arra is, hogy a zeneiskolák könyvtárai nagyon sokszor kimaradnak a vizsgálódásokból, pedig a zenét tanulók először itt találkozhatnak a könyvtárral és végül is közülük kerülnek majd ki a közművelődési könyvtárak zenei részlegeinek legigényesebb használói is.

Hangsúlyozta az előadás a gyűjtőköri és szolgáltatási együttműködés fontosságát, amire mind a zeneiskolának, mind a közművelődési könyvtárak zenei részlegeinek igen nagy szükségük van. Felhívta a figyelmet arra is,

hogy az új oktatási törvény a zeneiskolákról is rendelkezik, s ez azt jelenti, hogy a távlatokban nagyobb társadalmi igényt kell majd kielégítenie a két könyvtártípusnak, s erre gondosan fel kell készülni. Az ülés harmadik előadója *Köteles György*, a szombathelyi főiskola adjunktusa arról szólt, hogy egy főiskolai tanárnak milyen kottákra van szüksége és azt miképpen és hol találhatja meg. A kép, amit a főiskolai és a közművelődési könyvtárak szolgáltatási készségéről, az állományok gazdagságáról adott, nem volt túl kedvező. Ugyanakkor aláhúzta, hogy valóban igen jelentős azoknak a száma – főiskolai tanárok, tanítványaik, zeneiskolai tanárok, tanítványaik, stb. –, akik a közművelődési könyvtárak zenei részlegeit keresik fel, hogy munkaeszközükhöz, a kottához juthassanak. Nem arisztokratizmus a kották gyűjtése. Csak a kották olvasásának elterjesztésével, a kották gyűjtésével és kölcsönzésével lehet elérni, hogy ne csupán jámbor óhaj legyen a kodályi mondat: „Legyen a zene mindenkié!”

A *módszertani bizottság* a kis és közép nagyságú közművelődési könyvtárak funkcióival, az ehhez kapcsolódó állományalakítással, állományelhelyezéssel, a belső tér újrarendezésével foglalkozott. *Papp István*, a vita vezetője, a következő téziseket fogalmazta meg: A közművelődési könyvtárak szolgáltatásai nem felelnek meg az olvasók kimondott és kimondatlan igényeinek. Ennek tudomásul vétele nem elég, a könyvtáraknak lépniük kell, s nem szabad megvárniuk, hogy a társadalom mondja ki a róluk alkotott ítéletet. A könyvtárosok tudatában a „széplelkű” könyvtárhasználó képe él, aki a magas esztétikai értékekkel bíró műveket olvassa. Kérdés, hogy a valóság mennyire egyezik ezzel a képpel, s mi történik azokkal az olvasókkal, akik nem ilyenek? A megoldás sokféle lehet, de az állomány „tálalásának”, s a tér kialakításának kérdését egyetlen, a javítást célzó koncepció sem hagyhatja figyelmen kívül.

Maruszkai József (FSZEK) arról szólt, hogy a lakosság szabadidejének alakításában, kulturális és olvasási szokásaiban bekövetkezett változásokat figyelembe nem vevő állományfejlesztés, -feltárás és -kihelyezés következménye, hogy „olyan állományt és úgy kínálunk, amelyet és ahogyan az átlagolvasók nem igényeltek – ezért olvasóink többségét fárasztotta és taszította kínálatunk”. Az FSZEK IX. kerületi főkönyvtárában elkezdett újfajta állományelhelyezési kísérlet első tapasztalatairól is beszámolt. Hangsúlyozta, hogy az állomány másfajta elhelyezése, a családi vagy szabadidő-

könyvtár, csak egy-egy lehetőség, vannak és főleg lehetnének más módok is, ezek kidolgozása fontos feladat. Az előadást és *Pintér Béla* (Nagykanizsai Városi Könyvtár), valamint *Kertész Károly* (Tapolcai Városi Könyvtár) korreferátumát követő vitában többen is azt bizonyították, hogy az ülés a közművelődési könyvtárak egyik legfontosabb problémáját érintette, és a továbbiakban ezeknek a lehetőségeknek megvitatásával és kidolgozásával a különböző szakmai fórumokon foglalkozni kell.

Az audiovizuális bizottság A tájékoztatás technikai eszközei címmel tartotta meg ülését. *Jurics Imre* (Országos Oktatástechnikai Központ) külföldi példákkal illusztrálta, milyen lehetőségek vannak a gyors információterjesztésre, közöttük említette a Teletext és Teledata rendszereket. Utalt arra, hogy a nagy hálózati rendszerek – kicsiben – megvalósíthatók a könyvtár épületén belül, az olvasók tájékoztatására. A helyi tájékoztatásba bevonhatók a meglévő technikai eszközök (számítógép, televíziókészülék), ha megfelelő programok állnak rendelkezésre. Bemutatott három egyszerű programot is, melyekkel a könyvtáron belüli tájékoztatás kiválóan megoldható. Az *Újság* nevű programmal 4800 karakternyi szöveg jeleníthető meg folyamatosan a képernyőn. A számítógépbe táplált szöveg bármilyen információ gyors közlésére alkalmas. A *Fényűjság* program előre elkészített témakörök alap-

ján nyújt választási lehetőséget, a „Tele-Editor” program egy lemezén kb. 150 oldal tárolható, visszahívható és beadható a központ vagy a kábeltelevízió adásába. A vitában többen felvetették és javasolták, hogy a könyvtári számítógépes programokról legyen központi információ. A minőségileg ellenőrzött programok kerüljenek be a könyvtári ellátásba. A programok a magyar helyesírás szabályai szerint készüljenek, és alkalmazzák az ékezetes betűket. Válaszként elhangzott, hogy az OSZK KMK szervezi a központi nyilvántartást, a Könyvtér pedig vállalja a terjesztést, teljes szolgáltatási háttérrel. (Szabvány dokumentumleírás, tartalmi ismertetés, katalóguscédula-szolgáltatás stb.) A Könyvtér képviselője a videokazetta-terjesztés tapasztalatairól szólt. A gondok között felsorolta, hogy a videokazetták és -magnók árát azzal is lehetne csökkenteni, ha azokat nem terhelné a 11 százalékos forgalmi adó. Zavaró az is, hogy attól függően változik a szerzői jogdíj, hogy a műsort besorolják-e a taneszközök közé. Ez a megkülönböztetés sérelmes, mert ugyanazt a műsort más árért kaphatják meg a könyvtárak, illetve az iskolák.

A második nap délutánján a *záró plenáris* ülésen a tematikus ülések, a szekciók, illetve bizottságok vitavezetői számoltak be az elhangzottakról, ismertették a főbb megállapításokat és az ajánlásokat. (*K. D.*)

Tanácskozás a könyvtárépítésről és -berendezésről

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének 18. vándorgyűlésén a három tematikus ülés egyike a könyvtárépítés és -berendezés kérdéseivel foglalkozott. Az elnökség az elkészült új és átalakított könyvtárak, valamint az építési-átalakítási vágyak, szándékok és tervek ismeretében a köztudott gazdasági nehézségek ellenére is időszerűnek tartotta a témát, s ezért döntött úgy, hogy a vándorgyűlésre jelentkezőknek kínált három kérdéskör egyikéül választja.

Még a múlt évben megkezdődtek az ülés előkészületei. Az előkészítő bizottságnak (*Kiss László, Papp István, Szita Ferenc, Urbán László*) az volt a véleménye, hogy nem a szokásos formát (előadás és korreferátumok) választja, hanem részben a résztvevők érdeklődésének és aktivitásának felkeltésére és ébrentartására, részben az igen összetett kérdéskör lehetőleg teljes áttekintésére hat téma feldolgozását tűzi ki célul, mégpedig úgy, hogy egy-egy rövid bevezető után nemcsak a kerekasztal-vitára meghívott szakértők, de a hallgatóság köréből jelentkező hozzászólók észrevételei is hangozzanak el. Ezzel az elképzeléssel az MKE elnöksége egyetértett, s a vita megszervezésével és levezetésével Papp Istvánt bízta meg, a kerekasztalhoz pedig *Gomba Szabolcsnét, Lipták Pált, Pápay Lászlónét, Rejtő Istvánt* (akadályoztatása miatt *Vitályos László* helyettesítette), *Szita Ferencet* és *Urbán Lászlót* hívta meg.

Jellemző az érdeklődésre, hogy a tematikus ülésre 158-an jelentkeztek, túlnyomórészt közművelődési könyvtárakból; de például a felsőoktatási könyvtárakat is 9-en, a szakkönyvtárakat 18-an képviselték. A résztvevők 1986. augusztus 13-án kényelmes, bár kissé meleg helyet kaptak a megyei könyvtár első emeletén, ahol fél négytől fél hétig lankadatlan figyelemmel kísérték a hozzászólásokat. Az

alábbiakban jegyzőkönyvszerűen számolunk be a tematikus ülés lefolyásáról.

Papp István bevezetőjében feltette a kérdést, időszerű-e, helyénvaló-e még csak gondolni is építkezésre, átalakításra, felújításra a délelőtti elhangzott előadás után, amely a VI. ötéves terv viszonylag tekintélyes könyvtári fejlesztései után nem sok jót ígér a következő tervidőszakra. Mégis indokolt a téma napirendre tűzése, hiszen kötelességünk az elkészült épületek értékelése mind használatuk javítása, mind a nyilvánvalóvá vált buktatóknak a későbbiekben való elkerülése érdekében. Mert várható, hogy – ha nem is az eddigi ütemben, de – folytatódik a könyvtári épületállomány felújítása, talán kevesebb új épület emelésével, és inkább korábban más célokat szolgáló épületek fokozott igénybevételével. Bizakodásra ad okot az a körülmény is, hogy a könyvtár, összehasonlítva a költségek nagyságrendjét illetően hozzá hasonló egyéb kulturális intézményekkel, még mindig a legolcsóbb beruházás, s ha a fenntartónak kevés pénz csörög a zsebében, akkor ha könyvtárra fordítja, megoldhatja annyival az egyik kulturális alapszolgáltatás működési gondjait, amennyi messze nem lenne elegendő egy drágább intézmény épületére. E „kis” pénzek – amelyek esetenként számunkra nem is olyan kicsinyek – elköltése azonban éppen olyan felelősséggel jár, mint a nagyoké, s lelkiismereti kötelességünk, hogy a lehető legjobb, legcélszerűbb, leggazdaságosabban működő épületek jöjjenek létre felhasználásukkal. Ezért kell az eddigi jó és rossz tapasztalatokat számba vennünk, ezért kell a tisztázatlan kérdések tisztázására kísérletet tennünk, ezért kell a teendőket kijelölnünk. Ez a rövid, háromórás ülés nem tűzheti ki célul a problémák megoldását, egyes szakmai kérdésekre közmegegyezéssel válasz kialakítását. A legtöbb, amit tehet, az, hogy közös erővel áttekinti a témakör lehetőleg minél több vo-

natkozását, hogy az illetékes fórumok, szerkesztőségek és műhelyek figyelmét felhívja a tennivalókra.

A különféle könyvtártípusok szakmai modelljei, mint az épületben megvalósuló tartalom

A témát *Papp István* exponálta. Megállapította, hogy sajátos viszony van a könyvtár funkciórendszere és a könyvtár épülete között, ami leginkább a tartalom és a forma viszonyára emlékeztet. Legyen szó akár új épületről, akár egy régi átalakításáról, elengedhetetlen, hogy a könyvtáros megfogalmazza először a maga, majd az építész számára a szóban forgó könyvtár feladatait és térbeli elhelyezkedését. A pontosan kidolgozott szakmai programok fejezik ki azt a tartalmat, amelynek formát az építész ad. Lényeges, hogy belülről, a tartalomtól kiindulva szülessen meg a forma, mert csak így juthat az olvasó, a könyvtáros és a könyv egymással összefüggő kapcsolat- és tevékenységi rendszerre megfelelő szintérhez. A különféle könyvtártípusok szakmai modelljei fejezik ki általában a szakmai tartalmat, amelyet aztán minden egyes könyvtár esetében konkrét módon is meg kell határozni. Olyannyira fontos ez a követelmény, hogy még a legkisebb könyvtárak esetében sem lehet eltekinteni tőle, sőt egy egyszerű átalakítás, tatarozás, vagy akár egy kifestés előtt is célszerű újragondolni a könyvtár egész működését, minden szolgáltatását, hogy a rendelkezésre álló tér és berendezés ehhez igazodhassék. Óvakodni kell azonban attól, hogy szakmai buzgalmunkban túl sok funkciót akarjunk bezúfolni a rendelkezésünkre álló, sokszor igen szerény terekbe. Inkább keveset jól, mintsem sokat rosszul kínáljunk használóinknak.

– A debreceni Egyetemi Könyvtár saját tapasztalatával erősíti meg ezt a tételt. A volt egyetemi református templom egy részének könyvtári célú hasznosítása előtt, több alternatíva mérlegelése után született meg a szakmai program. Egyaránt tekintetbe kellett venni az állomány célszerű elhelyezését, az olvasói igények messzemenő kielégítését, az egyetemi vezetés kívánalmait. S csak a jóváhagyott szakmai program alapján lehetett hozzákezdeni az építészeti tervezéshez (*Gomba Szabolcsné*).

– Ha elmarad a szakmai modell hozzáigazítása a helyi adottságokhoz, illetve az utóbbiakat nem veszik kellőképpen tekintetbe a szak-

mai program megfogalmazása során, ez olyan nehézségekkel jár, mint amilyenekkel a szegedi Somogyi Könyvtár találta magát szemben új épületébe való beköltözésekor (*Papp István*).

– Kétségtelen, hogy a Papp által vázolt menet az ideális. Gyakran előfordul azonban az a helyzet, hogy egy meglévő, korábban más célokat szolgáló épületet ajánlanak fel a könyvtárnak. Ilyenkor a szakmai programot bizony az épület adottságaihoz kell igazítani. Alternatívákat az elhelyezésre ilyen esetekben is ki lehet, sőt ki kell dolgozni, a kötöttségek azonban rendkívül nagyok (*Urbán László*).

– Más célú épületek átalakításakor is a szakmai modellnek kell kiindulópontul szolgálnia, hiszen az ilyen épületek is lehetővé teszik különböző koncepciók megvalósítását (például a gyerekszolgálatnak vagy a zenei szolgáltatásnak a könyvtár egészébe integrált vagy szeparált elhelyezését). Később is ráérünk a kompromisszumok megkötésére (*Papp István*).

– Az MTA Könyvtára az ötvenes évek közepétől öt-hat tervet dolgozott ki elhelyezési gondjainak megoldására. Végül is az akadémiai székházhoz kapcsolódó bérházat kapta meg, hogy alakítsa át saját céljaira. Most már az épület adottságainak ismeretében kellett elemezni a funkciórendszert, s megvizsgálni azt, mi valósítható meg célszerűen az új épületben, s minek kell másutt helyet találni. Az átalakítandó épület mindenekelőtt az olvasószolgálatnak nyújthat megfelelő elhelyezést; ez magával hozza, hogy a csatlakozó funkcióknak is ide kell kerülniük. A különgyűjtemények, műhelyek továbbra is a székházban maradnak, s nem számolhatók fel a külső raktárak sem, mert az állománynak csak egy része kerülhet az új épületbe. Lehetséges, hogy a könyvtári beruházások önmagukban nem, vagy csak nehezen valósulhatnak meg; ha egy nagyobb vállalkozáshoz csatlakoznak a maguk szerényebb terveivel, talán jobb esélyekhez jutnak. Legalábbis erre int az Akadémiai Könyvtár tapasztalata: a székházban eddig a könyvtár által elfoglalt területek most egyéb akadémiai célokat szolgálhatnak (*Vitályos László*).

– Még egy községi könyvtár tervezése előtt is szükség van a szakmai koncepció kidolgozására. Például érdemes megvizsgálni a kis könyvtárak szemszögéből, milyen lehetőségeket kínál számukra a hármas tagoltságú könyvtár eszméje. Ha ugyanis a nem hagyományos

állományfelállítást választjuk, ez kihatással van a könyvtár egész térszerkezetére. A szabadpolcos rendszer bevezetése idején is tudtuk már, hogy a szabadpolc nem azonos a raktárak megnyitásával, hanem az állomány találását az olvasói érdeklődéshez kell igazítanunk. Akkor sem, s talán azóta sem vontuk le ebből az alapigazságból a következtetéseket az állomány elrendezésére és a nyilvános terek kialakítására. Ugyanígy meghatározza az egész olvasói tér rendjét, ha a gyerekszolgálat csak 12 éves korig elégíti ki az igényeket, s a könyvtár politikája az, hogy a gyerekek előtt megnyitja valamenynyit szolgáltatását (*Pápay Lászlóné*).

– Az MKE ifjúsági szekciója szükségesnek tartja, hogy olyan kis könyvtárak esetében is, mint például az iskolai könyvtárak, rendelkezésre álljanak a szakmai modell megfelelő variánsai. Az iskolai könyvtárosokat általában meg sem érdekli egy új iskola tervezésekor, vagy netán egy régi épület átalakításakor, milyennek képzelik el leendő könyvtáraikat; de megelégednek véleményük kikéréséről a könyvtárhelyiség tatarozásakor vagy kifestésekor is, noha ilyenkor módjuk nyílna a funkciókhoz jobban igazodó elrendezés kialakítására. Másfelől az a szomorú valóság, hogy az iskolai könyvtárosok maguk sincsenek felkészülve felkészítve arra, hogy pontosan meg tudják fogalmazni kívánalmaikat a könyvtári terekkel szemben. Ehhez nyújthatnának igen gyakorlatias segítséget ezek a szakmai modellek. (Első lépésként meg lehetne jelentetni egy módszertani útmutatót, amely példákkal szolgálna a különféle iskolai könyvtárak térrendszerének kialakításához, bútortelepítéséhez és berendezéséhez.) Az iskolai könyvtárosokban tudatosítani kell felelősségüket könyvtáraik arculatának megformálásáért, de ugyanakkor fel kell kínálni nekik egy tanácsadó szerv segítségét, amelyet adott esetekben igénybe vehetnek, illetve megkereshetnek akár a legkisebb berendezési problémákkal is (*Károlyi Ágnes*).

– Nemcsak az iskolai könyvtárak, de más típusú, kisebb-nagyobb könyvtárak számára is hasznos lenne egy-egy építési-berendezési útmutató (*Gomba Szabolcsné*).

– Az iskolai könyvtárak siralmas elhelyezési körülményeire való tekintettel feltétlenül szükség van a Károlyi Ágnes által javasolt útmutatóra. Az iskolai könyvtárakkal foglalkozó hálózati módszertani központok kezében nincs egy olyan dokumentum, amelyet eljuttathatnának az igazgatókhoz, hogy legalább elképze-

lésük legyen egy jó iskolai könyvtárról (*Földesi Árpádné*).

– A Könyvértékesítő és Könyvtárellátó Vállalat felajánlja, hogy megjelenteti a javasolt berendezési útmutatókat az iskolai és egyéb könyvtárak számára, ha az illetékes szakmai szervek (OPKM, OSZK KMK, MKE) elkészítik a kéziratokat (*Drucker Tibor*).

– Az országos könyvtárépítési és berendezési tanácsadás aligha alapozható egyetlen szakemberre, bármilyen ügybuzgó is. A könyvtárosképzésnek nagyobb figyelmet kellene fordítania az alapvető tudnivalók megtanítására (*Gomba Szabolcsné*).

A könyvtárosnak azért is tisztában kell lennie a könyvtárépítés és -berendezés legfontosabb kérdéseivel, hogy képes legyen a párbeszédre az építésszel: meg tudja fogalmazni szakmai programját és „elolvasni” az építész terveit. Az első gyerekkönyvtárosi továbbképző tanfolyamok tematikájában (már az ötvenes évek végén!) szerepelt ez a tárgy; a képzés minden szintjén – s a továbbképzésben is – újra helyet kell találni e tudnivalók oktatásának (*Pápay Lászlóné*).

Az egyes könyvtári alfunkciókat befogadó terek aránya, kapcsolata, használata

Urbán László vezette be a téma megvitatását. Utalt arra, hogy eredetileg a gyerekek könyvtáron belüli helyével, a gyerekszolgálat térbeli elhelyezésével, kapcsolataival és kialakításával kívánt foglalkozni, de a *Könyvtárosban* közölt cikksorozatában már elmondta erről a véleményét (1986/2., 3., 4. és 5. szám). Maga is érzi, hogy ideje lenne egy olyan módszertani útmutatót összeállítani, amely megmondja, mit és hogyan kell tenni a könyvtárépítészetben, de eddig inkább csak az elkészült könyvtárak kritikájára futott az erőből. A könyvtáros álláspontja általában az, hogy úgy jó a könyvtára, ahogy van, hiszen egyébként változtatna rajta. Kétségtelen, hogy a könyv csak akkor válik könyvtári könyvvé, ha a helyére került, s hozzáférhetővé vált. A könyvtári állományok szinte észrevétlenül, folyamatosan halmozódtak föl az eltelt időszakban, ezzel szemben még az új épületeink is már 15–20 évesek. A zsúfoltság egyre nő, mert a selejtezés csak ideig-óráig tartó segítséget jelent. A raktározási tér hiányán segíthet a könyvtári terek átcsoportosítása. Eredetileg

ún. „biztonsági” tartalékként tervezték meg a nagy előadótermeket, de eddig még egyet sem alakítottak át raktárrá, inkább a könyveket vitték ki a házból. Az előadóterem továbbra is a presztizsképző funkciót szolgálja. Az anyag beáramlásával azonban az ilyen viszonylag üres tereknek (előadóterem, klubövezet, kiállítótér) dokumentumokat kell befogadniuk, s a könyvkiválasztó terek betelepítése is sűrűbbé válik. A fenntartó csak akkor fogja elismerni a bővítés szükségességét, ha látja az előadóterem eltűntét.

– Kétségtelenül nehéz hozzányúlni a nagy könyvtárak előadótermeihez, de nincs más lehetőség. A Kaposvári Megyei Könyvtárban is ezt a megoldást választották: az eredetileg 120 négyzetméteresre tervezett előadóterem végül is 240 négyzetméteres lett; ezt most 100 négyzetméteresre csökkentik, a fennmaradó területen a raktárakat bővítik (*Szita Ferenc*).

– Nem úgy kell tervezni a könyvtárat, hogy később bővíteni kelljen. Ha később változtatni kell rajta, az azt jelenti, hogy a tervezéskor megfeleltek valamiről. Sajnos, az a helyzet, hogy az induláskor tiszta profilú könyvtár a későbbiek során hibriddé válik: olyan új, esetenként idegen funkciók is meghonosodnak a könyvtárban, amelyek mind helyigénnyel járnak, s ezáltal zsúfoltságot eredményeznek. A Békéscsabai Megyei Könyvtárat 400 ezer kötetre tervezték, amelyből 100 ezret szántak a belső raktárba. Tehát nem a raktár kicsinysége vagy nagysága a kérdés, hanem az a könyvtári koncepció, amely ilyen vagy olyan könyvtárat képzelt el. Sajnos, hozzászoktunk az óriási raktárak gondolatához; a könyvtár már nem tud növekvő raktárak nélkül élni, s ahelyett, hogy a sok fölösleges kacattól szabadulna meg, raktárait kívánja bővíteni. Minden, ami nem illik a könyvtár gyűjtőkörébe, előbb-utóbb kacattá válik. Nem szabad raktárrá „nemesíteni” az olvasói tereket, a közlekedőket stb. (*Lipták Pál*).

– Vagy akkor tévedett a szakma, amikor húsz éve kisebb állománynövekedési tempóval számolt, vagy most, amikor azt mondja, hogy nem elegendőek a raktári terek. Az igaz, hogy a sok fölösleges ballaszttól meg kell szabadítani az állományokat, de a megyei, sőt a városi könyvtárak sem tehetik ezt olyan radikális módon, ahogyan némelyek javasolják. Az irodalom bizonyos részének helyben kell meglennie, annál is inkább, mert a magyar könyvtári rendszer egyre kevésbé működik rendszersze-

rűen. A probléma másik oldala azonban az, mi legyen a városi és a községi könyvtárak polcain felhalmozódó, elolvasatlan könyvek tömegével (*Szita Ferenc*).

– Az igazság az, hogy a községi könyvtárakban az állomány nagy részét kézbe sem vették az olvasók. Az állomány egyharmadát a törzsanyag teszi ki: ez nem selejtezhető, az olvasók azonban nem használják! Súlyos elhelyezési problémákhoz vezetett a használatlan állomány felhalmozódása (*Pápay Lászlóné*).

– Úgy látszik, két egymásnak ellentmondó elképzelés él a könyvtárról: egy behatárolt állománynagyságrendhez illeszkedő épület egyfelől, az állomány növekedésével lépést tartó, bővülő épület másfelől. Ez valójában a könyvtári állománnyal foglalkozó tematikus ülés gondja kell, hogy legyen. A könyvtártervezők szeme előtt mintha inkább a behatárolt nagyságrendű, s nem a végtelenségig növekvő könyvtár képe lebegne (*Papp István*).

A könyvtárbővítés szükségessége és módjai

Szita Ferenc indította el a vitát. Véleménye szerint könyvtáraink mind kinőtték új épületeiket az állománynak a vártnál gyorsabb növekedése miatt, vagy új, előre nem látott funkciók jelentkezése következtében. Ez azonban természetes folyamat: a dokumentumtermés megnövekedett, s olyan új dokumentumtípusok jelentek meg, amelyekről a könyvtár nem mondhat le funkciórendszer csorbulása nélkül. A tanulság az, hogy a megyei és a városi könyvtárakat úgy kell megtervezni, hogy bővíthetők legyenek, s már telküket is így kell megválasztani. Ebből a szempontból nem előnyös a műemléképület és a teljesen beépített telek, mert kizárja vagy megnehezíti a későbbi bővítést. Kényszerpályának tekintendő, ha a bővíthetatlenség miatt egyes funkciók kitelepítésére kerül sor. Különösen fájdalmas a gyermekszolgálat kihelyezése az anyakönyvtárból. Csak ideiglenes segítséget jelent a bútorzat zsúfolása, ami ellen szépergékünk is tiltakozik. Sok szép városi és községi könyvtár belső képét csúfítja el a túlméretezett berendezés. A kiutat csak az épület bővíthetősége jelenti.

– Ragaszkodni kell ahhoz a könyvtárképhez, amelyhez a könyvtár épületét megterveztük. Ha az állomány növekedése vagy az új funkciók miatt a régi épület már kicsinek bizonyul, akkor inkább egy másik könyvtárat kell építe-

ni. A könyvtári épületeknek is megvan a maguk kihordási ideje (*Lipták Pál*).

– Szépek és minden elismerést megérdemelnek a békési könyvtárak, de az új funkciók és követelmények miatt itt is napirendre kerül a bővítés kérdése (*Szita Ferenc*).

– A könyvtáros szakmai felelőssége, hogy eldöntse, mit és hány példányban és hány helyen kell a könyvtári rendszerben megőrizni. *Csüry István* is több tanulmányában bírálta azt a könyvtárosi magatartást, amely visszariad ettől a felelősségtől. Ha így közelítjük meg a kérdést, másképpen merül fel a bővíthetőség szükségessége, különösen a közművelődési könyvtárak esetében. A valóság az, hogy könyvtáraink sokkal több használatot tudnának fogadni, mint amennyien ténylegesen felkerekítik őket. Nem aggasztó tünet, hogy sehol sem a növekvő használat a bővítés indoka, hanem a felhalmozódó állománytömeg? (*Papp István*)

– Egy adalék a vitához: a szegedi Somogyi Könyvtár épületét eredetileg 23 ezer négyzetméteresre tervezték, s 150 milliós költséggel számoltak. Elkészült 250 millióért 10 ezer négyzetméter, amelyen a könyvtár a levéltárral és egy ételbárral osztozik. A könyvtáros pedig törhette a fejét, miképpen helyezze el benne könyvtárát (*Lippai Jánosné*).

– A könyvtárak nem részesülnek társadalmi fontosságuknak megfelelő arányban a kulturális beruházásokból. Hiába meghatározó tényező az információ a társadalom működésében, ha más érdekeltségek megelőzik. Miért kerül kényszerpályára egy könyvtári beruházás, miért jut kevesebb könyvtárra, mint például más, társadalmilag nem oly hasznos és fontos intézményekre? (*Novák Ákos*)

– A könyvtárépítés ott kezdődik, hogy a könyvtár vezetője a társadalmat másutt is építi, nemcsak a könyvtárban (*Urbán László*).

– Az anyagi erőforrások odaitélését óriási birkózómérkőzések előzik meg. Talán a könyvtárosok nem elég határozottak, rámenősek, érvekben és kapcsolatokban nem elég gazdagok ezekben a mérkőzésekben. Pozitív ellenpéldák mutatják, hogy ahol a könyvtáros jól és szívósan érvelt és harcolt, ott anyagiak is jutottak a könyvtárra. Érdemes volna egyébként azt is megvizsgálni, hogy társadalmunk gazdasági helyzetétől függően mennyit költhet voltaképpen a könyvtári ellátásra (*Papp István*).

– A könyvtárosnak gondosan meg kell vizsgálnia, mit helyez polcaira. Az is igaz azonban, hogy ennek ellenére könyvtáraink jelentős ré-

sze mégis kinőtte vagy kinövi raktárát. Ezen a problémán az épületen kívüli raktárakkal és az – egyelőre megoldatlan – országos tároló könyvtárral lehet segíteni (*Vitályos László*).

– Az építések a mutatós, látványos közönségforgalmi tereket szeretik megtervezni a könyvtárakban, s a raktárakra kisebb gondot fordítanak. A könyvtárát és a raktárát mintha két különböző kategóriaként kezelnék: a raktárát nem tekintették méltó funkciónak a debreceni egyetemi templom épületéhez, amikor könyvtárrá történő átalakítására sor került (*Kollár József*).

Más célokat szolgáló épületek könyvtárrá való átalakítása

Lipták Pál bevezetőül utalt a *Könyvtárak Békésben* című kiadványra, amelyet az ülés résztvevői kézhez kaptak: Békés megyében csak nyolc könyvtár került új épületbe, a többi átalakítottan talált helyet. Ezek az épületek nem képviselnek különösebb értéket, mégis kifejezik a szegénység jó ízlését, szépségeszményét. Lehet, hogy nagyságuk nem felel meg az előírt irányszámoknak, de elfogadásukkor érvényesült a magyar könyvtárfejlesztési koncepció, amelyet a nagy tervek és kis döntések ellentmondása jellemez. A továbbiakban is az átalakítható épületek felderítése és megszerzése jelenti a fejlesztés útját – legalábbis Békésben. A sikeres megoldásokhoz azonban új könyvtári célokat kell kitűzni, újra kellene fogalmazni a könyvtárépítés és átalakítás szempontjait is. Miért gondoljuk, hogy falun is külsőleg-belsőleg olyan könyvtárakra van szükség, mint a nagyvárosokban? Könyvtárainkat Békésben úgy igyekeztünk megformálni, hogy az olvasó a tágas terek érzetét kapja, s könnyen eligazodjék bennük. Talmi dekoráció helyett csak a település hiteles néprajzi tárgyait helyezték el a könyvtárbelsőben. Sajnos, könyvtáraink a kellenénél jobban hasonlítanak egymásra, ennek oka a szűkös bútorválaszték. Hibát akkor követünk el, ha nem az alapterület nagyságához méretezzük a funkciókat; a kor közművelődési hordaléka helyett a szolid értékeket, az emberibb, a gazdasági és társadalmi versengéstől kevésbé függő élet iránti igényt kellene könyvtárainknak szolgálniuk. Az adott társadalmi közegből kell kiindulni az épület átalakításakor, ezért nehéz általános szabályokat felállítani. A település jellegét és az épület adottságait egyképpen figyelembe kell vennie

a tervezésnek. A könyvtár elhelyezésére új vagy átalakított épület egyaránt elfogadható, de az új olcsóbb, a régi drágább. Minden átalakítás más-más tanulsággal jár, s a kompromisszumok határai megjósolhatatlanok.

– Nem lehet recepteket adni arra, hogy mely épület alakítható át könyvtárrá, s melyik nem. Ilyen esetekben tényleg kényszerpályán mozgunk, s nehéz kijelenteni, hogy ez vagy az az épület teljességgel elfogadhatatlan. Például az MTA Könyvtára egy 56 × 10 méteres traktusú bérházat kapott, ez a forma aligha ideális a könyvtári funkciók teljesítése szempontjából, s számos gondot okozott. Mégis sikerült – véleményünk szerint – kielégítően elhelyezni a kölcsönzés, a helybenolvasás és a referenzszekciók könyvtár tereit (*Vitályos László*).

– Nemcsak az új építkezések, de az átalakítások eredményessége végett is a könyvtáros szakmának sokkal határozottabban kellene állást foglalnia olyan kérdésekben, mint például a gyerek részleg önálló nyilvántartási pontjának felszámolása vagy az állományfejlesztés határai vagy a zenei részleg integrálása stb. (*Szita Ferenc*).

– Az IFLA könyvtárépítési szemináriumának (Budapest–Békéscsaba, 1985) megállapítása szerint egy régi épület átalakítása során ugyanazokat a szempontokat és követelményeket kell érvényesíteni, mint egy vadonatúj tervezéskor (*Papp István*).

– Célszerű ugyanabban a térben elhelyezni a gyerek- és a felnőtt kölcsönzési részleget, ugyanúgy közösen kialakítani a nyilvántartási ellenőrzési pontot. Viszont nem szerencsés mindkét csoport helybenhasználatát ugyanabban a térben megszervezni, mert nagyon zavarják egymást (*Hadházi Csabáné*).

– A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának új épületében szervesen kapcsolódik a régi és az új épületrész: az előbbiben kaptak helyet az irodák, műhelyek és szociális helyiségek, az utóbbiban az olvasói terek és a raktárak (*Cravero Róbertné*).

– A debreceni egyetemi templom adottságai (egyetlen légtér stb.) kedvező lehetőséget kínáltak az átalakításhoz. Egy 1600 négyzetméteres alapterületű új épület aligha készülne el 9 millió forintért, amennyibe ez az átalakítás kerül (*Gomba Szabolcsné*).

– A Kunhegyesi Községi Könyvtár példa arra, hogy a régi épület miképpen kötelez az új funkcióból következő belső kialakításra. Az új funkciót itt könnyű volt beilleszteni az adott

terekbe, a nagyobb feladatot a bútorzat harmonikus megformálása jelentette. Egyébként egy új könyvtárban sem kisebb gond a terek kialakítása, mint egy átalakítandó régi épületben. Sok községben új tanácsháza épült; a könyvtárak – ha résen vannak – megkaphatják a régit, amely sokszor műemlék, de mindenképpen rangos épület (*Pápay Lászlóné*).

– Miről lehet felismerni egy könyvtárépületet? Van-e olyan építészeti jellegzetessége, mint például egy templomnak, színháznak, cirkusznak? (*Bíró Ferenc*).

– A könyvtárat aligha árulja el pusztán az épület külső alakja. Ezért fordítanak gondot a könyvtárba vezető forgalmi utak kialakítására, a feliratokra, a külső kiállítási lehetőségekre, a könyvtári terek kívülről való beláthatóságára (*Papp István*).

– Kivételes eset, hogy a Csongrád megyei SZMT Központi Könyvtára nem a szakszervezeti székházban, hanem egy volt magánház átalakításával nyert elhelyezést. Ez az épület jól szolgálja a könyvtári funkciókat, de ehhez arra volt szükség, hogy a könyvtáros kemény harcot vívjon a tervezővel. A „harcok” során az épület olyan előnyös adottságait fedezték fel közös erővel, amelyek mindegyikét talán még ki sem merítették (*Novák Ákos*).

– A flexibilitás büvökörében egyre nagyobb, összefüggő tereket terveztünk, s a régi épületek átalakítása során is a terek minél teljesebb egybenyitására törekszünk. Föl kellene hagyni ezzel a túlzással, mert a régi épületekben igazi flexibilitást úgy sem nyerünk, viszont helyette olyan értékeket veszíthetünk, mint egy szép ajtótok, a terek aránya és harmóniája stb. (*Urban László*).

Technika a könyvtárépületben

Gomba Szabolcsné tekintette át ezt az igen szerteágazó kérdéscsoportot. Utalt arra, hogy a közművelődési könyvtári épületekkel foglalkozó építési szabvány (most már csak irányelv – a szerk.) sok tekintetben általában is eligazítást nyújt. Az épület adottságaitól, nagyságrendjétől, az egyes terek rendeltetésétől függően kell megoldani a világítás, a klimatizálás (páratartalom, hőmérséklet, szellőzés) problémáit. Sokszor csak megfelelő gépészeti berendezésekkel lehet a kívánt értékeket elérni; régi épületekben a természetes anyagok és az építési technológia takarékosabb megoldásokat is lehetővé tesz. Manapság határozott törekvés

van arra, hogy minél kevesebb energia felhasználásával ériék el az épület kielégítő üzemelését. Külön követelményeket támaszt az épületgépészettel szemben a reprográfiai berendezések, az audiovizuális eszközök, a számítástechnikai felszerelések telepítése. Gondos mérlegelést kíván a telepítés helyének kiválasztása; takarékosabb megoldás, ha mindezek központosítottan helyezkednek el, ez azonban nem előnyös a használat szempontjából. A belső terek esztétikája szenved csorbát, ha a berendezések üzemeltetéséhez szükséges kábeleket utólag, s nem a falakba vagy födémekbe rejtve vezetik be. Az új technika használatához az olvasói szokásoknak is meg kell változniuk. A tervezés során gondot kell fordítani a tűz- és vagyonvédelemre, a telekommunikációs összeköttetések (telefon, telex, számítógép-termi-nál) megteremtésére, a személyszállítás és az anyagmozgatás gépi feltételeire is. Még mindig csak szavakban ismerjük el, hogy a mozgásokban korlátozottaknak éppen olyan joguk van a könyvtár használatához, mint bárkinek; ténylegesen keveset teszünk érdekükben.

– Rendkívüli a bizonytalanság a légtechnikai berendezések terén, s a könyvtáros valójában alig támaszkodhat a szakemberekre; ahány tervezőt kér fel, mind más javaslattal áll elő. Az eddigi rossz példák sem sok reményt adnak. Hatalmas összegekbe kerülnek a berendezések, s az eredmény kétséges. Bizonytalan a hazai ipari háttér, bizonytalan az import berendezések szervizelése (*Vitályos László*).

– A tervezők gyakran túlzásba esnek az alkalmazott légtechnikai berendezésekkel illetően; óriási légtételeket vesznek el, s működésük is bizonytalanná válik túlméretezésük esetén. További hátrányokat jelent az energiaköltség ugrásszerű növekedése, a huzatérzet, az energiaveszteség. Magyarországon túlzás a teljes klimatizálásra törekedni. Célszerűbbnek látszik fokozottabban élni a hagyományos megoldásokkal (*Kollár József*).

– A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának klímaberendezése kifogástalanul működik az olvasók és a könyvtárosok teljes melegegésére. Amikor a megnyitás évében májusban még nem működött, elviselhetetlen volt az új szárnyban a légkör; most pedig meleg nyári napokon a túl meleg régi szárnyból aki csak teheti a klimatizált terekbe megy dolgozni. Az a tapasztalat, hogy nyáron 18 °C túl hideg, legalább 22 °C a kellemes közérzet feltétele. A hőmérséklet szabályozása nem automatikus, hanem emberi ve-

zérítésű. A raktárban rendszeresen mérik és azonos szinten tartják a páratartalmat és a hőmérsékletet. A mikrofilmtárban ez 16 °C (*Cravero Róbertné*).

– Még meg kell oldani új épületeink biztonsági és riasztóberendezésekkel való felszerelését (*Szita Ferenc*).

– A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának új épületében is utólag szerelték fel ezeket a berendezéseket. Az üvegtáblák betörését jelző készülékeknek nincs sok hasznuk; az itteni egyszerű és könnyen felszerelhető berendezések azt jelzik, tartózkodik-e valaki az épületben. A muzeális anyag védelmének kielégítő voltát vizsgáló miniszteriális bizottság minden technika ellenére és mellett vasrácsok felszerelését is szükségesnek tartotta (*Cravero Róbertné*).

– Könnyű hibákat elkövetni a tervezés során. Például a Csongrád megyei SZMT Központi Könyvtárában a két kazán automatikája puskalövészerű csattanással kapcsolja be a fűtést, a talajpárától való mentesítés nem megoldott, a raktári födém gyengébb, az olvasószolgálati födém erősebb a kelleténél (*Novák Ákos*).

Bútorzat és berendezés

Pápay Lászlóné vállalkozott az idevágó kérdések szemléjére. Abból indult ki, hogy a legkisebb könyvtár könyvtárosa is belsőépítészé válik könyvtára berendezésekor, a nagyobbakénak pedig a partneri szerepet kell eljátszania. Az állványok, asztalok, székek, az egyéb berendezési tárgyak sokban hasonlókká teszik a könyvtárakat, mégis, az eltérő funkciókból következően sajátos vonásaik is vannak, sőt kedvező esetben sikerül egyéni arculatukat megformálni. A könyvtár berendezése szerves összefüggésben kell, hogy legyen funkciórendszerevel és épületével.

A hazai bútorkínálatot legegyszerűbben a vállalati prospektusok segítségével lehet áttekinteni. A Tanért új katalógusa a régi típusok módosított változatait is bemutatja, sőt a Merabona bútorcsalád egyes elemeit is. (Megjegyzendő, hogy a Tanért bútorai gyenge minőségűek, a szállítást sem bírják, nemhogy a használatot.) A Szanyi Mezőgépipari Szövetkezeti Közös Vállalatnak elegáns, szép, használható katalógusa van, amely részletesen ismerteti mind a Merabona, mind a Teka bútorcsaládot; mindkét család igen gazdag, majd-

nem minden könyvtári igényt ki tud elégíteni. (A Merabona olcsóbb, de polcai a nehezebb könyvek alatt meghajlanak, a Téka drágább, de szebb.) A békési Start Szövetkezet katalógusa vaslemez-állványokat, gördülőszekrényeket és könyvszállító kocsikat kínál; előnyös, hogy raktári állványaik polcmélysége 50 centiméter is lehet. A Könyvértékesítő és Könyvtárellátó Vállalat katalógusa előkészületben van. Tájékoztatásuk szerint öt cég áruit forgalmaznak, köztük a gyöngyösi Mátravidéki Szövetkezet Univerzál bútorcefaládját is. Egerszállón gördülőszekrények készülnek, Ráckevén bibliobuszba való polcrendszer és iskolai könyvtárak, klubok számára zárható könyv-szekrények.

Az állványok egy polcfolyóméterre vetített összehasonlító árai: Tanért – 345 forint, Merabona – 470 forint, Téka (festett kivitelben) 410 forint, Univerzál – 960, illetve 1164 forint. Ezekhez az árakhoz képest az iparművésszel tervezetett, szövetkezettel elkészített állványok nem drágák (546 forint); megfelelő partner esetén tehát az egyedi bútor sem minősíthető luxusnak. Az állványok alsó polcai gyakorlatilag használhatatlanok; legcélszerűbb ide szekrényeket helyezni, amelyek tápraktáruul szolgálhatnak a felsőbb polcok állományához. Az alacsony állványlábak nehézséget okoznak takarításkor, a magasak pedig helyvesztést jelentenek. Nem előnyös az alsó polc megdöntése, mert a kisebb könyvek hátracsúsznak. A Téka és az Univerzál állványokhoz könyvtámaszokat is kifejlesztettek, s van hely rajtuk a

feliratok számára is. (Ez nem mondható el a Merabonáról.)

Ami az asztalokat illeti, a Tanért 75×75 centiméteres asztala nem szép. A Merabona és a Téka asztalok megfelelnek. Az Univerzál asztala tetszetős, de több mint hatezer forintba kerül, s a borítófólia lekopik róla. Hiánycikknek számítanak a gyerekreszlegekbe való kerek asztalok. Gondolni kellene az asztalokhoz illő tolltartókra is. Hiba, ha az asztal lapja fényes vagy porfogó; nem helyes szöttesekkel vagy más terítőkkal letakarni az olvasótermi asztalokat.

A Békéscsabai Megyei Könyvtárban mintha nem illenének a székek az asztalokhoz, de legalább ülni kényelmes rajtuk. Sajnálatos módon a legtöbb könyvtári székeknek nincs karfája, s olcsóbb műbőr huzat fedi őket. Nehéz megfelelő széket találni, s a gazdasági vezetők is nehezen fizetik ki a magas árat értük, ha végül mégis sikerül rájuk bukkanni. Egyszerűen nincs a gyerekek testméreteihez igazodó kényelmes, jó szék. A szolnoki gyerekrájpályázat (Milyennek képzelmek el az új megyei könyvtárat?) tanúsága szerint a gyerekek hanyatt fekszenek a fotelekben vagy hasálnak a szőnyegpadlón, de talán a felnőttek is szívesen vennék a kényelmesebb ülőbútorokat. A könyvtárosi munkahelyeken a jó szék elemi munkafeltételnek tekintendő.

Egyetlen kielégítő kölcsönzőpultra sem lett tájékozódása során. A nehézséget az okozza, hogy a pult egyik oldalán az olvasó áll, s azt akarjuk, ne kényszerüljön lehajolni, a másik oldalon pedig a könyvtáros ül, több ezres kartotékja előtt. Az olvasói tasakokat tartalmazó fiókok nem lehetnek túl hosszúak, de számukat sem célszerű szaporítani; kivezető utat jelenthet a tárolódob. Végre tervezettni kellene egy minden szempontból megfelelő pultot.

Nem ül senki a katalógusszekrényhez, hogy ott írja ki a tételeket, vagy ha mégis, más nem fér hozzá a katalógushoz. A mi katalógusszekrényeinkben túl sok sor fiók van, ezért nem lehet tetejüket írásra használni. Problémák vannak a katalógusfiókok nyársaival; az Univerzál típusúé megfelelnek, úgy lehet őket használni, mint a régieket, amelyek még a szabvány szerint készültek az ötvenes években. A fiókokból vagy hiányoznak a cédulatámaszok, vagy alkalmatlanok.

Az egyes bútorcefaladok még nem fejlesztették ki az audiovizuális dokumentumok tárolásához szükséges berendezések teljes választékát. A teleszkópos fém-szekrények ugyan jól

használhatók dokumentumtárolásra, de nem illenek egyik bútorsaládhhoz sem.

A világítótestek kiválasztását helyesebb a belsőépítészre bízni. A könyvtárost, ha meg is adja a pontos megvilágítási értékeket, mégis meglepetés érheti, mert az állványok sok fényt nyelnek el, s különösen az alsó polcok sötétben maradnak.

A lakozott parkett szép, de kopogós. Tartós és esztétikus a szőnyegpadló, jól is tisztítható. Különösen a gyerekrezslegben ajánlott alkalmazása. A padlófűtés új padlóburkolati megoldásokat kíván. Ügyelni kell arra, hogy a könyvtári kárpitok (szőnyegpadló, szőnyeg, függöny, bútorkuzat) harmonizáljanak egymással.

Van még tanulnivalónk a növényzet alkalmazását illetően is. A katalógusszekrényekre, az állványokra itt-ott elpotyogtatott növényzet helyett egybefüggő, esetleg térelválasztóként is működő foltokat kellene kialakítani.

A könyvtárat az olvasók számára rendezzük be, azt akarjuk, hogy otthonosan érezzék magukat benne. Ez a cél úgy is elérhető, hogy nem károsodik a funkcionális. Külön kellene foglalkozni a gyerekrezsleg berendezési kérdéseivel, mert korántsem arról van szó, hogy ugyanazokra a bútorokra van szükség itt is, mint a felnőttrezslegekben, csak arányosan kisebbekre. Szólnokon a belsőépítész partner már tervezett sokat ígérő gyerekkönyvtári bútorokat (óvodásoknak is!), de egyelőre nem találunk kivitelezőt.

– A Könyvértékesítő és Könyvtárellátó Vállalat erejéhez képest mindent meg fog tenni a könyvtárak berendezési igényeinek kielégítésére is. Az itt elhangzott javaslatok szellemében kívánja fejleszteni szolgáltatásait. Az OSZK KMK-val, az MKE-vel s másokkal együttműködve szívesen létrehoz egy építési-berendezési dokumentációs, szaktanácsadó, kivitelező, bemutató szolgálatot. Hamarosan elkészül a svéd könyvtárellátó bemutató terme, ahol részben helyszíni vásárlással, részben 90 napos szállítási határidővel lehet majd beszerezni a svéd cég termékeit (*Drucker Tibor*).

– A Szanyi Szövetkezeti Közös Vállalat ingyenes szolgáltatásként vállalja könyvtári berendezési tervek elkészítését árajánlata megtételehez (*Cavalloni Gyöngyi*).

Az idő korlátozott voltára való tekintettel több hozzászólás már nem hangzott el. A tematikus ülés hozzászólásai azonban a programnak csak az egyik felét tették ki. Leg-

alább ilyen hasznos volt a résztvevők, s remélhetőleg a könyvtárosok szélesebb köre számára is, az a dokumentációs anyag, amelyet az előkészítő bizottság kérésére az egyes könyvtárak juttattak el a rendezőkhöz, s amit a résztvevők a helyszínen megkaptak. Nincs itt hely ezeknek az összeállításoknak részletes ismertetésére, az érdeklődők azonban jó, ha tudják, hogy az Országos Széchényi Könyvtár szép kiállítású füzetben, leírással és alaprajzokkal ismertette új épületét, a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtára izléses tájékoztatót bocsátott rendelkezésre, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára pedig nemcsak az építkezés történetét írta le, hanem a működés során szerzett tapasztalatait is. Alapos munka és minden építkező-átalakító számára tanulságos esettanulmány a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának beszámolója az egyetemi templom könyvtári célú hasznosításáról; a beszámolót diafilm-sorozat egészítette ki. Már történt említés a Békéscsabai Megyei Könyvtár szép és informatív füzetéről, amely sok adattal és fényképpel mutatja be a megye kisebb-nagyobb könyvtárait. Érdekes a szegedi Somogyi Könyvtár új épületéről szóló beszámoló (amelyet videófelvétel is kiegészített), a Pécsi Megyei Könyvtár bővítésének leírása (kár, hogy nem kaptunk melléje alaprajzokat), s biztató fejleményről adott hírt a Salgótarjáni Megyei Könyvtár épülőben lévő új otthonának tájékoztatója. Hírt kaptunk a sárospataki és a mezőkövesdi városi könyvtárak új épületeiről (alaprajzok nélkül), s a százhalombattai új és a kőszegi átalakított városi könyvtári épületekről (alaprajzokkal). Gyönyörködhattünk a Kunhegyesi Községi Könyvtár műemlék épületében és stílusos berendezésében a gazdag fotóanyagot tartalmazó prospektus segítségével. A két SZMT Központi Könyvtár (Kecskemét és Szeged) beszámolójának érdeme mind a tervezési, mind a működési problémák és tanulmányok bemutatása.

*

Végül az OSZK KMK a tematikus ülés melletti térben helyezte el kiállítását (Urbán László munkája), amely az új és átalakított hazai könyvtárápületeket mutatta be. Mi sem lehetett volna kedvcsinálóbb új építkezési vállalkozások megindításához, mint ez az izelítő; érdemes volna vándorútra küldeni az országban. (*P. I.*)

A hazai könyvtári és tájékoztatási célú számítógépes rendszerek helyzete és a jövő feladatai

A vándorgyűlés II. tematikus ülésének résztvevői összeállítást kaptak kézhez, melyet *Ungváry Rudolf* készített *Szóllóssy Éva* közreműködésével. Ez az írásos anyag egy nagyarányú felmérés eredményeit tartalmazta, és szerzője az ülésen eredményeit összefoglalta, kiégesztette, valamint értékelte is.

Az előadó abból indult ki, hogy napjainkban, amikor „kísértet járja be a könyvtárosok és szaktájékoztatók világát, a számítástechnika kísértete”, e *könyvtárosok és szaktájékoztatók hátrányos helyzetbe kerültek* azzal a kihívással szemben, amit a számítástechnika alkalmazásának „kísértete” jelent.

A számítástechnikai rendszereket (illetve az ezeket szolgáló szoftvereket) három csoportba sorolta, mégpedig a szervezési-üzemviteli információkat feldolgozó rendszerek, a szakmai információkat feldolgozó rendszerek és a „közművelődési” információkat feldolgozó rendszerek csoportjaiba. Megállapította, hogy elsőként a *szervezési-üzemviteli típusú rendszerek* jöttek létre, már csak azért is, mert a számítástechnika alkalmazásának fő előnye, az információk naprakész feldolgozása e rendszerek esetében volt a legnyilvánvalóbb. Ebből adódóan e rendszerek *nyomták rá bélyegüket a később kialakuló egyéb rendszerekre is*, függetlenül attól, hogy azok követelményei eltérőek, és nem működhetnek kielégítően olyan viszonylag primitív megoldások alkalmazásával, mint a szervezési-üzemviteli rendszerek.

Az előadó ezzel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy távlatilag a ma elhanyagolt „humán” információk hiánya visszahat a szakmai, sőt előbb-utóbb a szervezési-üzemviteli információk használhatóságára, kezelésére is. E helytelen, de legalábbis egyoldalú rangsorból következik az is, hogy a közművelődési és szaktájékoztatási terület *nem kapja meg azt az arányt a számítástechnikai beruházásokból sem, ami*

megilletné. A hátrányos helyzet másik oldala nagymértékben szubjektív. A könyvtárosok nem értik jól a számítástechnikát és ennek következtében „behódolnak” a számítástechnikusok álláspontjának, vagy pedig úgy képzelik, hogy akkor tudják jól alkalmazni a számítástechnikát, ha ők maguk tanulnak meg programozni. *A könyvtáros azonban ne programozni tanuljon meg*, ne képezze át magát számítástechnikussá. Ahhoz, hogy a számítógépes könyvtári és szaktájékoztatási rendszerek jók, de legalábbis a jelenleginél jobbak legyenek, a könyvtárosnak mindenekelőtt osztályozni, információkereső nyelveket fejleszteni, dokumentumokat leírni, könyvtárközi kölcsönzést szervezni kell tudnia, de új formában. A számítógépes rendszerek révén a könyvtári folyamatok integrációja és rugalmassága válna lehetővé, ha a könyvtáros *saját szakmája biztos ismeretében ezt követelné*, ahelyett, hogy el van bűvölve attól, ha a képernyőn egyáltalán valami megjelenik.

Az előadó ezután néhány példával illusztrálta az elmondottakat. A bibliográfiai leírásról szólva elmondta, hogy az lenne az igazi követelmény, ha a leírás elemeinek sorrendjét, minősítésük-elválasztásuk módját és megjelenítésük egyéb kérdéseit *a könyvtáros maga választaná meg* a mindenkori felhasználói/szolgáltatási igénytől függően, „emberi” nyelven, a programrendszert hasznosítva és nem új, vagy módosított programot alakítva.

Az információkeresés hasonló követelménye az lenne, ha bármely adatelem, vagy adatelemek bármely kapcsolata szerint lehetne – a mindenkori igénytől függően – keresni, bármely speciális keresési módszert alkalmazva. A szolgáltatások megjelenítésében (jegyzékek formája, rendezettsége stb.) hasonlóan magas „szabadságfokot” adjanak a programrendszerek, hogy adott inputból (bemeneti egység) a

felhasználói igényeket kulturáltan lehessen kielégíteni. A magyar nyelvi „komfortot” illetően is magasabbra kell emelni a mércét. Nemcsak a megjelenített bibliográfiai információk magyar jelkészletét, hanem a számítógéppel való kommunikáció nyelvét illetően is.

E követelményekkel szemben – mondta Ungváry Rudolf – a jelenlegi szoftver-helyzet inkább az „eszi, nem eszi, nem kap mást” helyzetre emlékeztet. Ennek egyik oka az is, hogy valójában *nincs kialakult szoftver-piac*, és ezért nem is alakult ki a piac értéktétele. Így fordulhat elő, hogy az egyik programrendszer 490 forintért kapható, a másik, amelyik semmivel sem „tud” többet, 20 000 forintért, és korántsem biztos, hogy a megrendelő az olcsóbbikat választja, nem is beszélve arról, hogy legszívesebben mindkettőt elutasítaná, mert nem elégit ki követelményeit.

Mindezek az adottságok elsősorban a *mikro-számítógépek megjelenésével* váltak nyilvánvalóvá, hiszen a könyvtáros először ezekhez „fért hozzá”; ezek útján került „mindennapi” online-kapcsolatba az általa feldolgozott információkkal. A *nagygépes-rendszerek* – amelyek egyébként részben kihasználatlanok, részben reménytelenül elavultak – a maguk kötegelt üzemmódjával (az online ellentéte) és nehézségével eleve közvetítők sorát ékelték be a könyvtárosok és a számítógépes rendszer közé. Az előadó – mint mondotta – e negatív értékeléssel nem vészharangot kíván kongatni, sokkal inkább arra akarja a könyvtárosok figyelmét irányítani, hogy bátran kell élniük azokkal a lehetőségekkel, amelyeket a számítástechnika kínál, de úgy, hogy saját szakmájuk, saját munkájuk és saját felhasználóik követelményeiből indulnak ki.

A felméréshez és az értékeléshez tett észrevételek és a további fejlődés irányai intézményeik szempontjából – ez volt a korreferáló szakértők témája.

Először *Jacsó Péter*, a SZÁMALK (Számítástechnika Alkalmazási Vállalat) főosztályvezetője kapott szót. Elismerte, hogy a könyvtárosnak nem kell számítástechnikussá válnia, tehát nem kell megtanulnia a programozást és még kevésbé a hardverre (a számítógép fizikai része) vonatkozó részletes ismereteket. Hozzátette azonban, hogy mindezek ellenére a könyvtárosnak *meg kell tanulnia „számítástechnikául”*. Ez elsősorban azt jelenti, hogy ismernie, tudnia kell: mit tud a számítógép, melyek a korlátai, lehetőségei és előnyei. Csak e tudás birtokában tudja úgy meghatározni

igényeit, hogy a számítástechnikus azokat kielégítse, e tudás birtokában viszont már nem is „fegyvertelen” követelményeinek érvényesítésében. E keretekben tudnia kell azt, hogy a számítógép *algoritmizált (lépésenként felépített) feladatokat tud csak végrehajtani*; nem egyértelmű számára, ami adott ismeretekkel az emberi agynak az. Például a gép csak megfelelő kód bevitelére esetén ismeri fel azt, hogy egy bibliográfiai tétel magyarul van. Másik példával: nem, vagy csak igen bonyolult algoritmussal adható a számítógépnek olyan feladat, hogy egy könyvjegyzékből keresse ki a legolcsóbb könyvet vagy könyveket, viszont feladatává tehető, hogy rendezze a könyvjegyzék teteleit a könyvek árának csökkenő sorrendjében és írja ki az utolsó ötöt.

A második vitás kérdés az a követelmény, hogy az információkereső rendszerekben minden előzetes meghatározás nélkül *bármilyen adatelemek kombinációja szerint lehessen keresni*. Ha nem döntünk erről, akkor nem tudjuk, hogy mennyire kell tagolnunk a tételt. Természetesen lehet az elvileg maximális részletezésre törekedni, aminek azonban gyakorlatilag nincs értelme. Még kevésbé lehet eleve minden elemre indexelni, vagy ha ezt megtennénk, akkor tárterületet és feldolgozási időt egyaránt pazaroltunk. Célszerű tehát eleve meggondolni, hogy mely elemek alapján jöhet számításba információkeresés még akkor is, ha az első fázisban mindezeket a lehetőségeket nem használjuk.

Túlzottnak minősítette azt a követelményt is, hogy a rendszer legyen képes a tárolt adatokat (tégeket) ad hoc megválasztott bármilyen formátumban kiírni programozói, programozási beavatkozás nélkül. Ez ismét feleslegesen növelné a költségeket és tenné bonyolultabbá, lassúbbá a rendszert. Célszerűbb lenne 6–8 lehetséges formátum előzetes meghatározása. Nagy valószínűséggel ezen kívül másra nem lesz szükség. Ha a könyvtáros mégis ezekről eltérő (például „kivonatos”) kiírást kíván, akkor képesnek kell lennie a beavatkozásra, amihez viszont ismernie kell a formátum programnyelvhez hasonló parancsnyelvét. Az út nem az, hogy mindenkor minden lehetőség bármi áron rendelkezésre álljon, hanem az, hogy átgondoltan tökéletesített bő választék álljon rendelkezésre, és az alkalmazói rendszer az elképzelhető lehetőségeket válassza ki.

Megjegyzést fűzött a szabványok alkalmazásához is. Egyetértett azzal, hogy a számítógépes rendszerek szervezésekor maximálisan tö-

rekedni kell a könyvtári/bibliográfiai szabványok betartására. Vannak azonban olyan bizonyult, nehezen betartható szabályok is, amelyek végrehajtása gyakorlatilag indokolatlan. Ilyenkor a kisebb horderejű szabály betartásától el kell tekinteni, vagy számolni kell az utólagos beavatkozással, a tétel átszerkesztésével. Az ilyen szabályok azonban igen ritkák.

A SZÁMALK helyzetéről és terveiről szólva elmondta, hogy korábbi kiváló nagygépellátottságuk megszűnt és így tevékenységük középpontjában a mikroszámítógépek alkalmazása áll: régi rendszerek áttétele mikroszámítógépre és új mikroszámítógépes rendszerek tervezése. Ez hasznos, de egyben kényszermegoldás is. A mikroszámítógép ugyanis nemcsak az adattárolás korlátai, hanem viszonylagos lassúsága miatt sem alkalmas minden nagygépes alkalmazás egyenértékű helyettesítésére. Így például a *mikroszámítógépes adatbázisok karbantartása, bővítése rendkívül lassú*.

Az előadó mindezek ellenére elsősorban *előnyösnek, hasznosnak tartja a mikroszámítógépek előtérbe kerülését*. Biztos, hogy több mint 100 könyvtár képes arra Magyarországon ma vagy holnap, hogy mikroszámítógépet vegyen (ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy mikroszámítógép alatt itt és a továbbiakban kizárólag professzionális mikrogépet ért, tehát nem COMMODORE 64-et, vagy hasonló, érdemi könyvtári feladatok ellátására alkalmatlan gépeket). Nemcsak a mikroszámítógépek beruházásának lehetősége adott, hanem e könyvtárak jelentős részének állománya olyan, hogy feldolgozása vagy legalábbis kiemelkedően fontos állományi részek, különgyűjtemények feldolgozása mikroszámítógéppel lehetséges.

A SZÁMALK tervei elsősorban a *MICRO-ISIS alkalmazására* irányulnak. A jelenlegi gyakorlatban sajnálatosan nagy tért nyertek a könyvtárakban (és ebben messzemenően egyetértett Ungváry Rudolfal) a könyvtári követelmények teljesítésére lényegében alkalmatlan *adatbáziskezelő-rendszerek* (például igen sok szó esik a dBase II-ről, a dBase III-ről, a dBase III+ -ről és hasonlókról). Ezek az indexkészítési lehetőségeket illetően primitív szoftverek bibliográfiai tételeket tároló információkereső rendszerek céljaira alkalmatlanok.

Ezzel szemben a MICRO-ISIS-nek számos előnye van, nevezetesen, hogy a könyvtári/tájékoztatási gyakorlatban 10–12 éve alkalmazott és bevált nagygépes ISIS adaptációja; az

UNESCO-tól ingyen meg lehet kapni; folyamatosan fejlesztik; kifejezetten szöveges információk kezelésére, katalógusok építésére, szöveges információk visszakeresésére szolgáló adatbázisok építésére és használatára való; sokoldalú információkeresést tesz lehetővé kifinomult, a nagygépes rendszerekkel egyenrangú parancsnyelvével, a keresésbe bevont mezők szűkíthetőségével és bővíthetőségével, a kereső kérdések kombinálhatóságával stb.; sokféle outputot (kimeneti egység) tesz lehetővé: nagyon igényes katalógustételek megformálására alkalmas.

A MICRO-ISIS-nek persze hátrányai is vannak. Ilyen hátrány, hogy viszonylag lassú, az adatbázisok bővítése, karbantartása sok gépidőt igényel; 32 000 rekord lehet az adatbázisban, s a rekordok maximális hossza 4096 karakter lehet, a valóságban már 15 000, átlagosan 2000 karakterből álló tétel feldolgozása, karbantartása is nehézkes és lassú.

A SZÁMALK a MICRO-ISIS-re alapozva több alkalmazói rendszert fejlesztett ki. Mások fejlesztése folyamatban van, illetve terveikben szerepel. E rendszerek a következők: a) Állománygyarapítási (rendelés-) nyilvántartás (sokrétűen alkalmazható különféle állománygyarapítási feladatok ellátására, adott tételek keresésére, sürgetési jegyzékek készítésére stb.); b) A könyvállomány katalógusa (mintegy 8000 tétel tárolására alkalmas); c) Időszaki kiadványok katalógusa (az ISDS adatbázisnak helyileg kiegészített tételeiből állítják össze, körülbelül 50 000 tétel tárolására alkalmas, készülnek arra, hogy a későbbiekben az Országos Széchényi Könyvtárban fejlesztett, szintén ISDS-alapú *Nemzeti Periodika Adattár*ból töltsék fel és alakítsák ki a helyi igények szerint a rekordokat, azaz tároló egységeket); d) Készítik a *Magyar Rádió és Televízió archívumának* mikrogépes rendszerét. Itt már érvényre jutnak a MICRO-ISIS korlátai; az archívum feldolgozása nem képzelhető el egyetlen, hanem csak több azonos szerkezetű adatbázissal; e) Mikrogéppel készülnek a jövőben a *szelektív információterjesztésű (SDI) szolgáltatások* is, hiszen az alapul szolgáló havi 800 tételes növekmény mikrogéppel jól kezelhető, sőt mintegy 2 évre korlátozott, retrospektív (visszamenőleges) keresésre is alkalmas adattár is kialakítható hozzá. Tervezik, hogy ezt az adatbázist, illetve növekményt a jövőben géppel olvasható formában, hajlékony lemezen, szolgáltatásként, a feldolgozáshoz szükséges szoftverrel együtt is átadnák az érdeklődő könyvtárak-

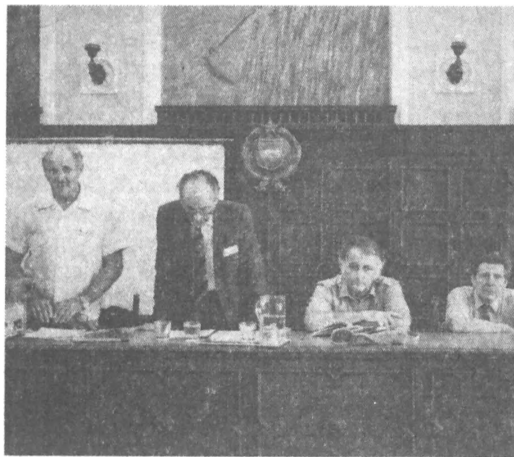
nak; f) Tervezik kölcsönzési, illetve időszaki kiadvány-érkeztetési/körözési rendszerek létrehozását is, bár e területen olcsóbb a külföldi szoftverek átvétele. Mégis gondolni kell a saját fejlesztésre, mert az átvett programsomagokba belenyúlni nehéz, eredeti formájukban viszont hazai körülmények között nemigen használhatók.

A következő korreferens, *Stiegrád Gábor*, az OMIKK osztályvezetője szerint a jól automatizált könyvtári/információs rendszerek létrehozásának egyik legfontosabb feltétele az, hogy a rendszereket létrehozó könyvtárosok saját szakmájukban minél magasabb színvonalú ismeretekkel rendelkezzenek. A bajok nagy részét az idézi elő, hogy a könyvtáros hiányosan, vagy rosszul fogalmazza meg a feladatokat.

Az OMIKK számítástechnikai rendszereiről szólva elmondta, hogy az üzemelő, illetve fejlesztés alatt álló rendszerek közös tulajdonsága, hogy – egy kivétellel – *nagygépes rendszerek, kötegelt üzemmódban (tehát nem online) működnek*, és legfontosabb céljuk általában *nem adatbázis létrehozása, hanem különböző fajtájú „listák előállítását”*. Az online információkeresést is lehetővé tevő adatbázisok létrehozása, fejlesztése megkezdődött, az ezekhez szükséges alapszoftver rendelkezésre áll, az alkalmazások fejlesztése részben megindult. Az OMIKK több mikrogépes rendszert is tervez. A részben üzemelő, részben fejlesztés alatt álló rendszerek a következők: a) A számítástechnika gyakorlati, tájékoztatósi célú alkalmazásában az OMIKK legrégebbi területe *szakajtájékoztatósi (információs) kiadványok előállítása számítógép segítségével*. Igen sokféle bibliográfiát és indexet (illetve indexszel ellátott bibliográfiát) állítanak elő mind az OMIKK kiadványaként (szolgáltatásaként), mind más hazai tájékoztatósi intézményeknek, könyvtáraknak és másoknak. A kiadványokban a teljes magyar abc kis- és nagybetűs formáját alkalmazzák, az utóbbi években a kiadványok külalakja is sokat javult. b) Az OMIKK-nak szintén hagyományos munkaterülete a különböző külföldi (illetve nemzetközi) mágnesszalagos adatállományok rendszeres feldolgozása *szелеktív információterjesztés (SDI) céljaira*. c) A *műszaki könyvtári koordinációs kör* mintegy 600 könyvtárba járó kb. 9500 *időszaki kiadványról* készült géppel olvasható központi címjegyzék (központi katalógus). A későbbiekben online igénybevételére is sor kerülhet. d) Fejlesztés alatt és közvetlenül használatbavétel előtt áll a

könyvek (monografikus kiadványok) katalógizálási rendszere. A tervek szerint 1987 januárjában lép működésbe e rendszer kötegelt (nem közvetlenül számítógéphez csatlakozó, vagyis nem on-line) feldolgozást alkalmazó formája, amely az Országos Műszaki Könyvtárba 1982. január 1-je után beérkezett könyvek (monografikus kiadványok) bibliográfiai leírásait állítja elő és tárolja géppel olvasható formában. A számítógépes rendszer szolgáltatásai helyben használható és beszerezhető olvasói katalógusok, katalóguscédulák a központi katalógus részére, valamint gyarapodási jegyzékek és bibliográfiák nyomdai szedéstükrrei. A későbbiekben tervezik a könyvkatalógus online hozzáférhetővé tételét és néhány más nagy műszaki könyvtár könyvtárlományának bevonását a feldolgozásba. e) *Szakirodalmi adatok komplex célú, magyar nyelvű adatbázisa (SZAKMA)* elnevezéssel fejlesztés alatt és közvetlenül az első kísérleti üzem előtt áll az OMIKK eddigi legnagyobb számítógépes rendszere, amely a külföldi és belföldi szakirodalom hagyományosan folyó referáló feldolgozásának eredményeiből jön létre mintegy évi 140 000 szakirodalmi tétel növekményével. A tervek szerint ez az adatbázis szolgál a *szakirodalmi tájékoztatók* (referáló folyóiratok) nyomdai eredetijének előállítására; a *témafigyelő szolgálat* témánkénti kéziratának előállítására; *online*, visszamenőleges (retrospektív) *információkeresésre* és *adatbázis-részletek átadására*, ezt igénylő szaktájékoztató központoknak, számítógépes szakmai információs rendszert „üzemeltető” intézeteknek és vállalatoknak vagy más érdeklődőknek.

A korreferensek sorát *Szűcs Jenőné*, az Országos Széchényi Könyvtár fejlesztési csoportjának vezetője zárta. Hangsúlyozta, hogy a felmérés és eredményeinek közreadása mindenképpen igen hasznos, mert lehetőséget ad arra, hogy *szembenézzünk eddigi eredményeinkkel*, vagy – ha elfogadjuk a felmérés elhangzott értékelését – *javarészt eredménytelenségünkkel a könyvtári számítógép alkalmazása terén*. Különféle, a részletes adatlapokon található jellemzők elemzésével nem csak a programrendszerekről (szoftver-kínálatról), hanem a programrendszerek és így a számítógépek alkalmazásának helyzetéről is áttekintést kaphatunk; következtetésekre juthatunk arra nézve, hogy *jól kiválasztott rendszerekkel dolgozunk-e*, a megfelelő változatot vezettük-e be, illetve – saját fejlesztésű programrendszerek-

Váradai Zoltán felvételei

nél – a célnak megfelelő rendszert hoztunk-e létre.

Az alkalmazás helyzetét figyelembe véve szembeötlő, hogy a 19 nagyszámítógépes programrendszer 8 különböző típusú számítógépre készült, és közülük csak 2 az olyan programrendszer, amely 2–2 különféle típusú számítógépen alkalmazható. 11 az általános célú, tehát különböző feladatokhoz használható programrendszerek száma, de kettőnél több tényleges alkalmazási terület csak a BINÁR, a CDS/ISIS, a GOLEM és a TSPR esetében fordul elő. A nagygépes programrendszerek zöme a hetvenes években készült, illetve alkalmazásuk csak ekkor kezdődött, és még a nagy „szoftverházak” által készített programok újabb változatainak hazai bevezetése sem történt meg.

Tanulságos a *külső tényezők* vizsgálata is, mivel így teljesebb képet kapunk a hazai könyvtári számítógép-alkalmazás helyzetéről és ennek okairól. Szücs Jenőné három ilyen tényezőt emelt ki: a programrendszerek által kezelt adatállományok jellegét, méretét; a programrendszerek számítógépes „környezetét” és a programrendszerek működése során létrejövő szolgáltatásokat.

A hazai számítógép-alkalmazás számos gondja és ezek okai közül az előadó saját tapasztalatai alapján csak néhányat emelt ki: a) Amikor a hatvanas-hetvenes évek fordulóján megkezdődött a nagy, illetve közepes számítógépek hazai alkalmazása és lehetőség nyílt volna az akkor viszonylag jobb gazdasági

lehetőségek kihasználására, elsősorban *szakemberek hiányában szalasztottuk el a lehetőségeket*. b) A könyvtári számítógép-alkalmazás megindulásakor és kifejlődésének korszakában elsősorban részfeladatokat oldottak meg, a kapcsolódási pontok és fejlesztési körülmények megfontolása nélkül; ezért még a könyvtárosok körében sem tudatosodott a két legfontosabb adottság, *a nagy tömegű adatbevitel és a nagy háttértár követelménye*; „nem tűnt fel”, hogy nem kezdődött meg akár egy, akár több központi, vagy akár több egyedi célú könyvtári számítóközpont létrehozása (jellemző adat, hogy az OSZK 10 év során kapott teljes számítógépes beruházási összege 1,5 millió forint és 550 ezer deviza forint!); az egyes feladatokhoz megválasztott és bérelt eszközök esetlegessége nagy mértékben megszabta a feladat végrehajtásának módját és ennek következtében a rendszerek nagymértékben eltérőek, még az „adatszintű” kompatibilitás (más rendszerekkel való összekapcsolhatóság) is csak nagy nehézségekkel lesz a jövőben elérhető. c) Az új technika követelményeihez képest a szemléleti fejlődés lemaradt; *a ragaszkodás a megrögződött hagyományokhoz* gyakran gátja annak, hogy eredményeket érjünk el.

Mindezek ellenére – mint mondotta – jelentős eredmények is születtek a magyar könyvtárakban az új technika megtanulása és alkalmazása, a számítógéppel segített könyvtári tevékenységek elfogadása terén. A fő hiányosság az, hogy nem alakultak ki a továbblépést elősegítő automatizált (számítástechnikai) könyvtári központok, azok a módszertani és szolgáltató bázisok, amelyek továbbfejleszthetnék a nagygépes eredményeket mikroszámítógépeken, egyidejűleg elősegíthetnék a valóban célszerű és korszerű könyvtári számítógéppalkalmazást.

A mikroszámítógépekről szólva úgy vélte, hogy hazai alkalmazásukban több kezdeti hiba is észlelhető, és ezek egy része mintha csak megismételné a hetvenes évekre jellemző „nagygépes” hibákat: minden ellenkező látszat ellenére a számítógép megválasztása a döntő lépés, helyesebben a már megválasztott számítógép mondja ki a döntő szót a továbbiakat illetően; kis háttértárral rendelkező mikroszámítógépek nem birkóznak meg az elképzelt feladattal, és ezért keresnek a géphez a könyvtár szempontjából korántsem döntő, vagy éppenséggel felesleges „feladatokat”; nem, illetve rosszul számolnak a munkaerőigénnyel; túlzott reményeket táplálnak a munkaerő-megtakarítást illetően, vagy éppenséggel nem szá-

molnak a számítástechnikai eszközökkel lehetővé váló többlétszolgáltatás többletmunkaerő igényével; a már rendelkezésre álló *szoftverek alkalmazása területén* merevek és így sokszor eleve káros irányba viszik a létrehozott rendszer működését; nem számolnak a rendszerfejlesztés és az alkalmazásbavétel időigényével, pillanatok alatt megoldhatónak vélik a feladatokat, vagy legalábbis e tekintetben behódolnak a nem mindig hozzáértő „főnöki” elképzeléseknek; azoknak az illúzióknak, amelyek szerint a mikrogepek alkalmazása önmagában megoldhatja a hazai könyvtári számítógépesítést.

A mikroszámítógépek megjelenése kétségtelenül hatalmas lépés, ha „helyükre teszik” őket és a velük kapcsolatos várakozásokat. Mégis úgy tűnik, hogy a mikrogepes és a nagyszámítógépes rendszerek együttes, egymást segítő, sőt összekapcsolt ki- és felhasználására van szükség.

Végül hangsúlyozta, hogy – a helyi eredmények elismerése mellett – olyan számítógépes központokra, automatizált könyvtári, valamint egyéb szolgáltatásokra és segédszolgáltatásokra van szükség, amelyek tehermentesítik, illetve elősegítik a kisebb és nagyobb könyvtárak számítógépesítési munkafolyamatait.

A vitában *Szeifert Dezső* (Tolna Megyei Könyvtár), *Drobinoha Angéla* (Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára), *Horváth Beáta* (KSH Könyvtára), *Bíró Júlia* (MTA Könyvtára), *Varga Sándor* (SZÁMALK) és *Berke Barnabásné* (OSZK) vettek részt. Az alábbiakban nem hozzászólónként, hanem tárgykör szerint foglaljuk össze a vitában elhangzottakat, illetve a vitából levonható következtetéseket: a) Nem szabad lebecsülni a helyi kezdeményezéseket, még akkor sem, ha igaz, hogy ezek többsége nem jelent, és a jelenlegi hardver (gépi)-adottságok mellett nem is jelenthet áttörést a számítástechnika (vagy akár csak mikroszámítógépek) érdemi könyvtári alkalmazása terén. Annyit azonban minden elért eredmény ér, hogy lehetővé tegyük a róla szóló tájékoztatást, a kifejlesztett szoftver objektív értékelését és – szükség szerint – beszerzését. b) Korántsem csak a szoftver-helyzet okoz gondot. Nem lesz eredményes számítógépesítés addig, amíg professzionális mikroszámítógépek helyett a legkisebb kategóriába tartozó személyi számítógépekkel akarunk érdemi feladatokat megoldani; az országosan legfontosabb feladatokhoz pedig korszerű és megbiz-

ható nagygepes háttér kell. c) A szabványok betartása általában biztosítható és biztosítandó. Hogy mikor és milyen mértékben lehet mégis bizonyos engedményeket tenni, az elsősorban a számítógépes rendszer szolgáltatásainak jellegétől és céljától függ. Ez azonban nem jelenti azt, hogy teljesen igénytelenek legyünk, illetve igazoljuk a szabályoktól való mindenféle „elrugaszkodást”, azon az alapon, hogy „itt nem katalogizálásról van szó”. d) A könyvtárosnak és a számítástechnikusnak annyit meg kell tanulniuk egymás szakmájából, hogy meg tudják fogalmazni, illetve meg tudják érteni a feladatokat. e) Nem elegendő, hogy egyfelől rendelkezésre állnak bizonyos programrendszerek, másfelől könyvtári szabályok, szabályzatok és hasonlók. Módszertani segítségre, illetve szabályozásokra van szükség a feldolgozandó adatelemek körét, lehetséges közlés- és alkalmazási módját illetően.

*

A tematikus ülés résztvevői végül a vitavezető által összefoglalt ajánlást fogadtak el a hazai szoftverekről, programrendszerekről szóló tájékoztatás fejlesztésére, a rendszerek hozzáférhetőségének elősegítésére:

„... A Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöksége javasolja a Művelődési Minisztériumnak, hogy – figyelembe véve az eddigi kezdeményezéseket is (Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Neumann János Társaság, Könyvértékesítő és Könyvtárellátó Vállalat) – segítse elő a könyvtári és szaktájékoztatási (dokumentációs) célú szoftver-termékek olyan nyilvántartásának létrejöttét és folyamatos, széleskörűen nyilvános működését, amely minden ilyen célra, és bármely nagyságrendű számítógépre (mikro-, mini- és nagyszámítógépekre) készült szoftverre kiterjed. A nyilvántartásnak egységesített és sokrétű – egyeztetve kidolgozandó körű és közlésmódú – adattartalma legyen, ideértve az alkalmazási területek megjelölését és a lehető legmértékig objektív ismérvek szerinti értékelés adatait is. Gondoskodni kell e nyilvántartás létének és használati módjának széles körű publicitásáról, mind a teljes input, mind az intenzív használat érdekében. Meg lehetne fontolni a nyilvántartás olyan fejlesztését is, amely a nyilvántartást vezető szervezet működését kiterjesztené a szoftver-termékek terjesztésére, értékesítésének és cseréjének szervezésére.” (V. E.)

Békéscsaba új könyvtára II.

Bevezet-e az előcsarnok?

A földszinti előcsarnok-utcát a könyvtárba bevezető térnek szánták. Erre predesztinálja elhelyezkedése az épületen belül, hiszen nemcsak a földszinti klubhelyiségnek és az előadóteremnek lehet előtere rendezvények alkalmával, hanem az első emeleti kiállító és társalgóhelyiségekbe is innen vezet a feljárat, és innen nyílik a könyvtár minden „érdemi” helyisége, érhető el valamennyi szolgáltatása. A nem túlzsúfolt, öreg nyomdagépekkel, néhány növényvel izlésesen dekorált széles, kényelmes folyosó alkalmas arra, hogy a könyvtár első „fokozata” legyen. Ma még nem működik így, nem a könyvtár előretolt szolgáltatásai vannak itt, mintegy beljebb invitálva, hanem azok, amelyeket le lehetett választani a tulajdonképeni könyvtárról: beiratkozás, ruhatár, büfé,

könyvárúsítás. A könyvtárosok eddig még nem jöttek rá, hogy mit lehetne ide tenni, ezért nem használják az olvasók sem úgy, ahogy eredetileg elképzelték.

Itt van például a *beiratkozás* mellett az *általános tájékoztatás*. A tájékoztatás, amelyre valóban szükség van a könyvtár minden pontján, mélységben tagolódik, kézikönyvtárakhoz kötődik. Az emeleti prézens gyűjteményben van a kézikönyvtári állomány legértékesebb része, leggazdagabb gyűjteménye. A földszinti kölcsönzési térben levő tájékoztatási ponton a magyar nyelvű kézikönyvek duplumpéldányai találhatóak. A „sétálóutcában” levő általános tájékoztatóban pedig egy ennél is gyengébb összeállítás.

Az általános tájékoztatás helyett az előcsarnok-utca inkább a közhasznú információk természetes helye lenne. Persze ehhez sokkal gazdagabb és a hagyományos kézikönyvtártól alaposan különböző kézikönyvgyűjteményre, és sokféle egyéb, nem őrzendő, hanem egyenesen osztogatni való kiadványra lenne szükség. A földszinti két tájékoztatási pontot össze is lehetne vonni, akár a folyosón is.

A *katalógusokat* is ide tervezte az építész. A magyar közművelődési könyvtári olvasók szokásai okozzák inkább, mintsem az állománytól viszonylag távoli elhelyezés és a rossz megvilágításra utaló olvasói panaszok, hogy az olvasók szinte alig használják őket. Egyébként minden részlegben megtalálható az ottani állomány teljes katalógusa. Ezt itt leginkább a könyvtárosok, a tájékoztatásban dolgozók használhatják, nekik legalább kéznél van. Persze inkább azok, akik nem a gyors-tájékoztatóban dolgoznak, hiszen itt ritkább a bibliográfiai jellegű kérdés.

Helyesen és a célnak megfelelően itt helyezik el „A hónap műtárgya”-t, az ismertető szórólapokkal. Ez valóban a belső terekre utal, különösen ha esetenként még fel is hívják rá az

I. Paul (SZU – Észt SZSZK)

olvasó figyelmét. Hivogatonak, csalogatonak tekinthetők az itt elhelyezett hírlapok, képeslapok és propagandakiadványok is, de a gyakorlatban inkább azt a benyomást keltik, hogy azokat rakták ide ki, amelyekért nem kár, ha elviszik is. Persze nem azt javasolnám, hogy a devizáért beszerzett drága szakfolyóiratokat rakják ide, de mindenesetre olyan választékot, amely vonzó és mutat valamit a könyvtár gazdagságából. Mintha a könyvtárosok nem tekintenék ezt az utcát a könyvtár szerves részének. Ezért nincs itt megfelelő kínálat, nincs élet, az emberek csak átsietnek rajta. A külföldi könyvtárakban a hasonló funkciójú tér a legélénkebb, „legnyüzgőbb” része a könyvtárnak. Ha van miért odamenni.

Nem szóltunk még – pedig az olvasó útján haladva ezzel kellett volna kezdeni – az előtérben elhelyezett beiratkozási és kölcsönzési adminisztrációról. Eredetileg a Plessey cég fényceruzás, számítógépes kölcsönzési rendszerét tervezték ide, de – anyagi, devizális okokból – ezt nem szerelhették be. Most térnek rá egy egyszerűsített, saját fejlesztésű számítógépes kölcsönzési nyilvántartásra. Májusban ennek adatokkal való feltöltése folyt, működéséről gyakorlati tapasztalatok még nincsenek. Ismertetése és kritikája külön cikket érdemelne. A két bejárat és az egy ellenőrzési pont a gyakorlatban problémákat okozhat, vagy az olvasói terek bejáratánál duplázódik meg az ellenőrzés.

Az általános részleg és az állomány csoportosítása

A legtöbb felnőtt olvasó az ellenőrzési pont után balra fordul, és az általános részleget keresi fel. Ez az a részleg, ahonnan minden kölcsönözhető: könyvek, hanglemezek (250 darab) és hangoskönyvek. Az ide szánt 60–70 ezer kötet könyv hagyományos felállításának monotonását valamilyen módon meg kellett törni, fel kellett oldani. A választás a külföldön már sok helyütt alkalmazott témacsoportos elhelyezésre esett.

Belső viták után úgy döntöttek, hogy az állomány kisebb hányadát helyezik így el, elsősorban a saját olvasótábor keresési szokásainak megfelelően, a kölcsönzési tér bejáratának közelében, piktogramokkal látva el az egyes csoportokat. A csoportokba átlagosan 250–500 kötet, az egyes művekből 2–5 példány került. Az alábbi 16 témacsoportot hozták létre: Álla-

tok; Bűnügyi történetek; Életrajzok; Ember és társadalom; Fiatalfelnőttek polca; Háborús regények; A növények élete, kertészkedés; Magyarország; Család, egészség, otthon; Sci-fi; Történelmi regények; Útikönyvek; Útleírások; Zene; Versek, antológiák; Játék és sport.

Vannak tisztán szépirodalmi, tisztán ismeretterjesztő és vegyes csoportok. Összesen 13 ezer kötet került ezekre a polcokra, 50 ezer kötet maradt a hagyományos rendben.

Varga Gáborné, az olvasószolgálati osztály vezetője március végén elemezte a tapasztalatokat. Azt állapította meg, hogy az olvasók szívesen fogadták ezt az elrendezést, a kölcsönzött könyvek 27 százalékát (1986 első negyedében a 35 ezer kötet 31 százalékát) innen választották. Azt a 9 csoportot, amelyben a könyvek 1,5-nél többször fordultak meg (vezet a sci-fi 7, a krimi 6,6 és a háborús regény 3,4 kölcsönzéssel) minősíti sikeresnek, az ennél alacsonyabb forgalmi mutatójúakat gyérülő olvasói érdeklődést keltő csoportnak – úgy vélem, kissé indokolatlanul. Nem valószínű például, hogy ha a betűrendi helyükön maradnak, 0,8-nél többször kölcsönözték volna a verseskönyveket, antológiákat.

Bátrabban kellett volna a témacsoportos elrendezéshez fogni, több könyvet lehetett volna ilyen módon kiemelni, több csoportot alkotni (erre voltak is sikeresnek ígérkező javaslatok, pl. barkácsolás és hobbi, képzőművészet és műgyűjtés, rejtélyes történetek, de a szerelmes könyvek, családregegyek iránt is bizonyára lett volna érdeklődés). A csoportosított állomány elhelyezés az állománygyarapítás eddigi gyakorlatának kritikája ugyan (Békéscsabán le is vonták a megfelelő következtetést, és több „olvasnivalót”, gyakorlati hasznú könyvet vásárolnak), mégis túlzottnak érzem azokat az aggodalmakat, amelyek szerint nincs elegendő anyag a tervezett témakörökhöz. A könyvkiadás súlyos hibája, hogy olyan témakörökben, mint például a pályaválasztás, csillagászatvilágűr, híres találmányok, feltalálók stb., nincs megfelelő választék, de alaposabb válogatással, könyveink jobb ismeretével alkotható olyan csoportok, amelyek forgalomba hozzák az arra érdemes könyveket. Amennyire helyeselhető a csabai könyvtárnak az az álláspontja, hogy sem a csoportok számát, sem tartalmukat nem tekinti véglegesnek, ha kell, újakat hoz létre, ha kell, megszüntet egyes csoportokat, annyira nem látszik elfogadhatónak az a vélekedés, hogy a nem csoportosított állományrész a kiemelések által még szürkébb,

unalmasabb, érdektelenebb és arcnélkülibb lett. Ezen egyrészt a fölösleges könyvek selejtezésével, másrészt még több kiemeléssel, az állomány minél nagyobb részének megmozgatásával lehet változtatni.

Az olvasószolgálatban dolgozók ügyes ötlete az „Olvasóink ajánlata” (tulajdonképpen a visszahozott könyvekből áll), és a megyéhez-városához igazán illő, a Kner Nyomdában legújabban nyomtatott könyvek folyamatos kiállítása (még akkor is, ha ebből nem kölcsönöznek). Az úgynevezett hagyományos kiemelések (a rádió- és tévéműsorhoz, évfordulókhoz ajánlott művek) viszont mintha nem lennének elég hatékonyak, vagy az olvasók veszik túl komolyan, és nem mernek könyveket elvenni ezekből a „kiállításokból”.

Összefoglalóan: a Békéscsabai Megyei Könyvtár tágasabb, levegősebb minden magyar közművelődési könyvtárnál. Mégis úgy gondolom, hogy a kölcsönzési térben a kevesebb több lenne. Kicsit zsúfolt ez a térség (magasak a polcok is), és ezen úgy lehetne segíteni, ha bátrabban válogatva, kevesebb könyvet tennének ide, és azokat – legalábbis nagyobb részüket – az olvasók érdeklődési csoportjai szerinti elhelyezésben. Amire ezenkívül szükség van, menjen a belső raktárba.

A gyermekkönyvtár és a játszóterem

A földszinti előcsarnok-utca másik végén nyílik a gyermekkönyvtár, amelynek „határait” a gyermekrészleg szimbólumául választott kék kiscsikó ismétlődő figurája jelzi az üvegfallakon, -ajtókon (életnagyságú „szobra” a játszóteremben található). Ha csak ennyi lenne, ami elválasztja, ezt könnyen át lehetne lépni. A tényleges határ merevebb. A 13–14 éves gyerekek csak valamiféle „útlevéllel” mehetnek át a felnőtt részlegébe (hogy el ne hordják a krimi, a sci-fi?), pedig sokuknak jogos igénye, hogy a teljes állományból válogathasson. De ugyanez fordítva is igaz. Az indiántörténetek vagy Verne-könyvek iránt érdeklődő felnőtt átmehet ugyan a gyermekkönyvtárba, de nem fogja-e szégyellni, hogy a gyerekek könyveiből választ? Ha az építész kissé mereven választotta el a két részleget, a használatot szervező könyvtárosoknak kell megtalálniuk a célravezető megoldást. Félő, hogy a gyermekkönyvtár szervezeti önállósodása inkább a szétválasztás, mint az összedolgozás irányába

hat. A 25 ezer kötetes, önálló zenei részleggel rendelkező gyermekkönyvtár egyébként szép, de berendezése kissé merev, iskolás, mintha csupa jógyerek olvasóra számítana.

Az elevenebbeknek kínálkozik terepül a kisebb hangosabb, aktívabb elfoglaltságot is lehetővé tevő játszóterem, amely közvetlenül csatlakozik a gyermekkönyvtárhoz. A megmaradt régi épületben alakították ki, igen ügyesen, csinnal és érzékkel, esztétikailag is nagyon vonzó formában. Sokféleképp összerakható elemrendszer, lemezből kockák, süllyesztett, lépcsőzetes mesélő- és előadóhely, bábparaván és ki tudja még mi minden található itt. Irodalmi, zenei, képző- és iparművészeti foglalkozásokat rendeznek benne, de kár lenne, ha csak szervezett formában használnák.

A helyben használható gyűjtemények

Mint az épületet bemutató részben már említettük, az eredeti elképzeléstől úgy tértek el a legnagyobb mértékben, hogy a szakrészlegek helyett a használatbaadás módja szerint különítették el a könyvtár állományának egyes részeit. Tulajdonképpen érthető, és ennél a könyvtárnagyságnál, illetve -típusnál indokolható az a törekvés, hogy a gyűjtemény legértékesebb darabjai helyben mindig megtalálhatók legyenek. Különösen, ha a használók többségét kitevő kölcsönzőket megfelelőképpen ellátják az őket szolgáló részlegben. Nem jelent ez arisztokratikus elzárkózást, inkább csak célszerű megosztást, hiszen az „emelet” (Békéscsabán történetesen tényleg az emelet) is nyitva áll mindenki előtt.

Az emelet a helyben használható gyűjtemények helye. Az állománnyal foglalkozó fejezetben említett módon és elvek szerint összeválogatott prézens könyvállomány (beleillett az is, amit a szakrészlegekre gondolva vásároltak) minden tudományágban lehetővé teszi az alapvető tájékozódást, sőt az úgynevezett humán tudományokban annál lényegesen többet is. Az elrendezés módja a hagyományos ETO szerinti szakrend, de a sorrendet nem követik mereven. Valami olyasfajta gyűjtemény jött így létre, amit az angolok *referenszönyvtárnak* neveznek. Használatát a tágas tér, a sok kényelmes fotel és olvasóasztal mellett kutatófülkék, mikrofilmolvasó, gyorsmásológép is segíti. (A könyvtárban egyébként egyszerre 615 látogató tud leülni, beleértve az olvasóterme-

ket és klubokat is.) 1986 első negyedévében majdnem 13 ezer dokumentumot használtak a prézens gyűjteményekben.

A szakrend végén, a történelemhez csatlakozva található a Békési Gyűjtemény (4194 kötet), amely az eredeti terv szerint a régi épületbe került volna, de végül is ott a régi könyvek gyűjteménye kapott helyet. A használat mindenesetre itt könnyebben – külön felügyelet nélkül – megoldható, és a tanulmányozásához szükséges kézi- és segédkönyvek (duplázás nélkül) kéznél vannak. A megyei periodikumok kötetei vezetnek át a folyóiratgyűjteménybe.

A prézens könyv- és folyóiratgyűjteményt semmiféle fal nem választja el egymástól és a többi könyvtől, még képletes se. A könyvtárnak jelenleg 580 példányban 465-féle periodikum jár, és itt találhatók ezek folyamatosan érkező számai, bekötött évfolyamai, valamint a régi folyóiratanyag. A jelenlegi felállásban a régi – csak ritkán használt – évfolyamok raktározása is szabadpolcokon történik, de a tervek szerint, amint hely szabadul fel a tömör raktárban (máris szűk a raktár!), odateszik ezeket. Azonkívül, hogy itt a prézens olvasói térben a könyvtár teljes periodikum-választékát nyújtják, minden részlegben vannak hírlapok és folyóiratok. Az előcsarnokban napi- és képeslapok, az általános részlegben 40-féle hírlap és folyóirat, a gyermekkönyvtárban és a zenei könyvtárban az odatartozó periodikumok.

Két művészeti gyűjtemény (ha úgy tetszik szakrészleg) is található az emeleten. A *zenei könyvtár* állománya több mint tizezer – jelentős részben unikális – hanglezet, majdnem 700 kazetta és 1120 könyv, valamint a zenei folyóiratok. A kottagyűjtés fokozását most tervezik. Technikai berendezése a legkényesebb igényeket is kielégíti, 64 hallgatóhelyen 12-féle program hallgatását teszi lehetővé. A földszinti általános részlegben, valamint az emeleti prézens könyvgyűjteménynek a belső udvarra néző olvasóhelyein ugyancsak hallgatható a központi stúdióból közvetített bármely program. A zenei könyvtárnak külön előadóterme van, amely hangosítható, pianínóval, elektromos orgonával is rendelkezik. A zenei könyvtár állománya csak helyben használható. A látogatók nagyobb része eddig csoportosan vette igénybe a szolgáltatásokat (elsősorban a Zene-művészeti Szakközépiskola tanulói), az egyéni használók száma egyelőre kisebb, de minden valószínűség szerint jelentősen növekedni fog. Csak helyben használható – mivel ma még

Stettner Béla (Magyarország)

mindössze 40 kazettából áll – a videoszolgáltatás, amelyet ugyancsak a zenei könyvtárban helyeztek el.

Az emeleten található az *artotéka*, 400 alkotást tartalmaz, és egyetlen kivételként az itteni gyűjtemények közül kölcsönöz is, de eddig ezzel a lehetőséggel még nem éltek az „olvasók”. A könyvtár igen magas színvonalú bibliofil sorozatainak most másodlagos (vagy ki tudja hányadlagos) haszna jelentkezik: A *Grafica Hungarica* sorozat egyes köteteinek anyagából, illetve szerzőinek műveiből kiállítás-sorozatot rendeznek az emeleti előtérnek a zenei könyvtár bejáratához eső részén. „A hónap műtárgya” sorozatban pedig részletes műfaji leírással, ismertetővel az artotéka részére beszerzett grafikákat és alkotóikat ismertetik. A kölcsönözhető állomány és a diakatalógus a prézens olvasóban, a képzőművészeti anyag mellett helyezkedik el.

A hagyományokon túl...

Az új épület sok olyan adottsággal rendelkezik (klubok, előadótermek, előcsarnok-utca, tanulószobák, a nagy belső terek mellett intímebb sarkok és zugok), amelyek lehetővé teszi, hogy a hagyományos könyvtári szolgáltatásokon túl többet-mást is vállaljon a könyv-

tár. Habár ennek, éppen Békéscsabán, hagyománya is van.

A tényleges igények megismerésére többféle alkalmat és rendezvényt is szerveznek. Az 1986-ban megindított irodalmi rendezvények, idegen nyelvű programok kulturális témákról, gyermekfoglalkozások, zenei rendezvények, kiállítások, az ország társadalmi-kulturális életében való tájékozódást segítő alkalmak, mint például találkozások a Stúdió '86 szerkesztőivel, sokféle érdeklődés kielégítésére alkalmasak. Sikeres volt a háromnapos antikvár könyvvásár is.

Oththonra talált a könyvtárban a honismereti helytörténeti szakkör, a sakk szakkör és a városvédő egyesület. Úgy hiszem, nemcsak azért, mert a város művelődési központja rossz körülmények között működik, hanem egyébként is természetes helyükre lelhetnek más hasonló, művelődési célú, a könyvhöz, a gyűjteményekhez mindenképpen kapcsolódó, nem hangos foglalkozást folytató, azonos érdeklődési körű csoportok.

Hogyan tovább?

Békéscsabán – az új könyvtár elkészültéhez kapcsolódva – lényegesen változtak a működés feltételei is. A könyvtár költségvetését 4,6-ről 11,6 millió forintra emelte a fenntartó megyei tanács. Ezen belül az állománygyarapításra fordítható összeget 760 ezerről 1 900 000-re. (Ebből félmillió jut hírlapra-folyóíratra, 200 ezer videokazettára és 200 ezer az artotékára.)

A szükséges mértékben javultak a személyi feltételek is: 17 szakalkalmazott és 20 technikai munkatárs részére nyílt új státus. Megfelelő személyzetről, elsősorban könyvtárosokról nem egyszerű feladat gondoskodni Békéscsabán. Az új épülettel együtt bővülő szolgáltatásoknak – az eddigiek azt bizonyítják – meg fog felelni az azt működtető technikai apparátus, könyvtárost azonban Békéscsabán sem találni. A magyar könyvtárügynek erre a legnagyobb problémájára – a könyvtárosképzés hiányaira – kiáltoán hívja fel a figyelmet a minden új épületmegnyitással együttjáró munkaerőgond. Békéscsabán – ők is csak azt tehették, amit más is a helyükben – más képesítésűeket, illetve érettségizetteket alkalmaztak képzett könyvtárosok helyett. Akiket lehetett, „beiskoláztak”, mások meg fogják tanulni gyakorlatban a szakma fogásait. A feladatok súlya azonban azokra hárul, akik eddig is itt dolgoztak, és most na-

gyobbra nőtt nemcsak a hatáskörük, de a felelősségük is. A „káder”, a középvezető gárda került a megnőtt lehetőségek révén az eddiginél jóval nagyobb feladatok elé.

A Békéscsabai Megyei Könyvtár új életét az új épületben új igazgatóval kezdte. *Ambrus Zoltán* nem új ember – még a könyvtárban sem –; hiszen a megye közművelődésügyének tanácsai irányítójaként alaposan megismerte a könyvtárat. A stafétabotot még a nyitás előtt vette át. Az új könyvtárat bizonyára nem pontosan úgy fogja működtetni, mint tette volna azt megálmodója. Mindenesetre maga mellett tudhatja *Lipták Pál* hozzáértését, tapasztalatait, és az ő szándékai, elképzelései mellett ez a biztosítéka annak, hogy az új könyvtárépületből kihozzák mindazt, ami benne rejlik.

Az új Békéscsabai Megyei Könyvtár épülete nemzetközi összehasonlításban is korszerű. Ahhoz, hogy a benne folyó munka is megfelelően a korszerű közművelődési könyvtárról alkotott elképzeléseknek, az első évben jól induljon. Lehetőség volt itt néhány olyan megoldás alkalmazására, amelyekre eddig nálunk nem volt példa. A jó könyvtár azonban sehol sem jön létre egy csapásra. Az építésszek és könyvtárosok által megteremtett korszerű épületben – az olvasók aktív közreműködésével – a könyvtárosoknak kell létrehozniuk azt a korszerű szervezetet, a mai követelményeknek megfelelő munkamódszereket, amelyeket joggal vár a mai közönség. Békéscsabán minden adottság együtt van ehhez, és minden remény is, hogy néhány éven belül létre is jön a minden szempontból legkorszerűbb magyar közművelődési könyvtár.

★

Az olvasó bizonyára észrevette, hogy a krónikás kötelező elfogulatlanságát nehezen őriztem meg e beszámolóban. Nem tagadom, elfogult vagyok. A könyvtárosi szakma első lépéseit a Békéscsabai Megyei Könyvtárban tettem. Azóta is szemmel tartottam, időnként kommentáltam fejlődését. A könyvtár három évtizedére az volt jellemző, hogy egyforma érzékenységgel figyelt a helyi, Békés megyei igényekre, emberekre, lehetőségekre és hagyományokra, meg a szakma nemzetközi élvonalára. Úgy tudott csabai lenni, hogy egyúttal európai volt. Maradjon hű e kettős kötődéshez az új épületben is.

Kiss Jenő

A székesfehérvári püspöki könyvtár

A székesfehérvári egyházmegye viszonylag későn, a 18. század végén nyerte el önállóságát. Addig a veszprémi egyházmegyéhez tartozott, amely valószínűsíthetően már az ezredforduló előtt létezett, s amelyhez Veszprém megyén kívül Zala, Pilis és Fejér megye is tartozott.

A török háborúk után az egyházmegyét belső villongások jellemezték. Ennek úgy vette elejét *Mária Terézia*, hogy – *Károly János* kanonoknak a Fejér vármegye története című műve szerint – „a nagyterjedelmű veszprémi püspökségből azon részt, amely most Fejér megye egész területét, hajdani Pilismegyének pedig legnagyobb részét képezi, kihalván, Székesfehérvárról leendő székhellyel, ettől elnevezett Székesfehérvári püspökséget 1777-ben megalapította, s a püspökség javadalmazásul Sárkeresztúr és Tés birtokokat adta.”

De azt is tudjuk, hogy *Szent István* korában létezett itt egy káptalan, mely a temetkezési kultuszhelyet gondozta. Ennek a kiváltságos káptalannak a könyvtárából azonban egyetlen könyv sem maradt ránk.

Az újonnan alapított püspökség élére először *Sélyei Nagy Ignác* került. A bölcsészeti tanulmányokat folytató tehetséges papnövendéket a nagy hírű veszprémi püspök, *Padányi Bíró Márton* Rómába küldte, ahol a Collegium Germanico-Hungaricum növendéke lett. Tanulmányai végeztével, visszatérve Veszprémbe Padányi püspök titkára lett, nemsokára pedig elnyerte a kanonoki s címzetes préposti címet. 1777. július 27-én a pozsonyi Szent Márton templomban az ország akkori primása, *Batthyány József* esztergomi érsek szentelte püspökké, s egy hónappal később ünnepélyesen beiktatták Székesfehérvárra.

A püspök legelső tennivalója az új egyházmegye rendezése volt. A több mint 84 ezer hívőnek 63 plébániát szervezett, s két fő-, valamint nyolc alesperességre osztotta az egyházmegyét. Minden plébániát személyesen végigjárt, hogy a gondokkal a helyszínen ismerkedjék. Tervbe vette egy helyi papnevelde létesí-

tését, valamint az agg papok otthonának felépítését. Az iskolák fejlesztésére is gondot fordított. Az ő nevéhez fűződik a püspöki palota építésének megkezdése 1788-ban. Egy év múlva el is készült az északi szárny, de a palota teljes befejezését már nem érthette meg: 1789-ben meghalt.

A fehérvári püspöki könyvtár alapját *Sélyei* könyvhagyatéka vetette meg. A halála után felvett jegyzék 1246 kötetben 639 művet s kilenc kötetnyi folyóiratot sorol fel. A könyvek csaknem kétharmada teológiai mű, egyharmada pedig világi jellegű munka volt. A teológián belül az apologetika (hitvédelem) és a patrisztika (az egyházatyákkal és tanításaikkal foglalkozó tudományág) körébe tartozó művek voltak a legnagyobb számban, de gazdag volt jogi gyűjteménye is. Történelmi érdeklődését 93 mű jelzi. Ebből 38 egyháztörténeti, 31 világtörténeti és 24 hazai történelemmel foglalkozó munka található.

16 antikva bizonyíthatóan *Sélyei* tulajdonában volt. Értékesebb könyvei közül megemlít-

hető *Eutropius Historia Romana universa* című, 1532-ben Baselben nyomtatott műve, valamint *Antonio Beuter Cronica generale da Hispania* 1556-os velencei kiadása. Kiemelhető még egy 1626-os, Bécsben megjelent Káldi-féle Biblia, egy 1686-os brémai kiadású *Luther-Biblia*, valamint a bollandisták híres *Acta Sanctorum*ának 1643–1685 között napvilágot látott 18 kötete.

Sélyei közismert volt nyelvismeretéről is, ennek bizonyítéka számos olasz, francia nyelvű könyve. Könyvtárában találjuk *Montaigne Essays*-ének francia kiadását, *Petrarca* szonettjeinek 1549-es kiadását, és egy 1550-es kiadású *Machiavelli*-művet. A görög-római klasszikusok 23 művel vannak jelen Sélyei gyűjteményében: közülük is kiemelkedik *Platón* összes műveinek 1561-es baseli, latin nyelvű kiadása.

E sokrétű, széles érdeklődést reprezentáló könyvanyag jelentette a püspöki könyvtár alapját, az elkövetkező negyven évben azonban jelentős fejlődés nem mutatkozott. A történelmi körülmények ugyanis nem kedveztek a kulturális célok megvalósításának: a napóleoni háborúk időszakában Sélyei utóda, *Milassin Miklós* (1790–1811) sokat adakozott, s ez anyagi lehetőségeit jelentősen csökkentette. *Milassin* ferences szerzetes volt, előbb idehaza bölcsészeti tanulmányokat folytatott, majd Firenzében képezte magát. 1782-ben *II. József* gyóntatója s tábori főpap lett. Az 1790 októberében beiktatott püspök nevéhez fűződik a püspöki palota építésének befejezése, s a papnevelde felállítását, amely 1802-ben nyitotta meg kapuit.

Milassin után nem sok könyv maradt hátra. Egy 19. század elejéről származó index tanúsága szerint a püspöki könyvtár állománya 1908 kötetből – összesen 999 műből –, 11 kéziratból s hatféle – 34 kötetnyi – folyóiratból állott. Latin, német, olasz nyelvű teológiai és jogi művekben találjuk meg a püspök nevét.

Milassin halála után a püspöki szék öt évig betöltetlen maradt. A könyvanyag végleges elhelyezése és első rendszerezése *Vurum József* (1816–1821) és *Kopácsy József* (1821–1825) püspökök idejére esik. Ők nem hagytak hátra könyveket a fehérvári püspöki könyvtárnak, mert *Vurum* nagyváradi, majd nyitrai püspök, *Kopácsy* pedig veszprémi püspök, majd esztergomi érsek lett, s könyvtárukat új székhelyükre vitték. *Szutsits Mátyás* (1827–1830) püspöksége idejéből maradt fenn egy katalógus, amely azt bizonyítja, hogy a könyvállomány nem fejlődött. Az 1827-es katalógus sze-

rint 1909 kötetben 1005 művet tartalmazott a könyvtár, valamint 16 kötetben 13 kéziratot, s hatféle folyóiratot. Szutsits sem hagyott hátra könyveket, mert rövid fehérvári kormányzása után a diakovári püspöki székbe távozott.

A reformkor vonzásában

1831-ben került a püspöki székbe *Horváth János*, akinek rövid, négyéves kormányzása a székesfehérvári egyházmegye egyik legfénylőbb időszaka. Horváth püspök a reformkor embere, a magyar nyelv ügyének híve. Ez könyvtárában is megmutatkozik: a világi jellegű és magyar nyelvű művek hangsúlyosabb szerephez jutnak. Latin és görög klasszikusok, valamint újkori német és francia remekírók munkáiból képezte magát kora egyik legjelesebb hitszónokává. Már korán kialakult hírnevét jelzi, hogy *Festetics György* az épp üresedésben levő keszthelyi plébániára őt hívta meg. Közéleti munkásságát példázza többek között egy árvaintézet szervezése. 1808-ban már veszprémi kanonok, ebben az időszakban indítja meg az *Egyházi értekezések* című kiadványt. Több fontos tisztséget is betöltött: előbb a veszprémi papnevelde igazgatója, majd főesperes és vármegyei táblabíró lett. Már székesfehérvári püspök volt, amikor 1832-ben a Magyar Tudós Társaság tiszteletbeli tagjává fogadta.

Horváth püspököt – akiről a korszak olyan jelesei, mint *Kazinczy* és *Kölcsey* is elismeréssel szóltak – a teológián kívül a filozófia és a történelem érdekelte a legjobban. Elsősorban a német filozófusok munkáit gyűjtötte össze csaknem kétszáz kötetes filozófiai gyűjteménybe: *Kant*, *Fichte*, *Schelling*, *Herbart*, *Schleiermacher* munkáin kívül azonban eredetiben olvasta *Voltaire* és *Rousseau* műveit is. Jelentősnek mondható jogi gyűjteménye, de orvosi, közgazdasági és társadalomtudományi könyveket is forgatott.

A magyar irodalom széles skálán volt képviselve könyvtárában, ezt a pusztán névsor is jól illusztrálja: *Antonio Bonfini*, *Istvánffy Miklós*, *Pray György*, *Fejér György*, *Kovachich József*, *Miklós* történelmi munkái, *Telegdi Miklós*, *Pázmány Péter*, *Káldi György*, *Faludi Ferenc*, *Ányos Pál*, *Baróti Szabó Dávid*, *Révai Miklós*, *Kazinczy Ferenc*, *Virág Benedek*, *Verseggy Ferenc* művein kívül az aktuális művek egész sorát is beszerezte, így többek között *Széchenyi István Hitelet*, *Dessewffy József A „Hitel”*

cz. munka taglalatja című vitairatát, Wesselényi Miklós *Balítéletekről* című munkáját, Fáy András *Bélteki házát*. Rendszeresen olvasta a *Tudományos Gyűjtemény* számaint, s Toldy Ferenc *Tudománystárát* is.

Nevéhez fűződik a már említett *Egyházi értekezések és tudósítások* megindítása és szerkesztése, mely az első magyar nyelvű teológiai folyóiratként sokat tett a hazai teológiai szaknyelv kialakításáért.

Horváth püspök európai látókörű főpap volt. Hatalmas műveltségét a fentebb jelzett műveken kívül az is jelzi, hogy eredetiben olvasta többek között *Montaigne*, *Pascal*, *Boileau*, *Molière*, *Bossuet* műveit, s hagyatékában megtalálható az a huszonötféle külföldi folyóirat is, amelyeket hosszabb-rövidebb ideig járatott.

A hagyatéki leltár 3271 művet sorol fel. Ebből mintegy 1700 német, körülbelül ezer latin, 260 francia s megközelítőleg 300 magyar nyelvű. Könyvtára értékét két ősnymtatvány és 36 antikva is növelte. A könyvtár egyik legrégibb RMK-kötete is az ő hagyatékából származik: Telegdi Miklós 1580-ban Nagyszombatban kiadott evangélium-magyarázatai.

A püspök magas könyvkultúrát hozott Székesfehérvárra, amely kihatott a város egész szellemi életére. Könyvtárából nemcsak papársainak, hanem világiaknak is szívesen kölcsönzött. „Közhasználatra nyitva állott mindig igen jeles könyvtára, némely hazai tudóst pedig hathatósan segíté” – írja róla már említett művében Károly János.

1837-től egy évtizeden át *Barkóczy László* kormányozta az egyházmegyét. Barkóczy első sorban lelkipásztor volt: sokat törődött az ifjúság valláserkölcsei nevelésével, s a szegény tanulókat pártfogásába vette. Közismert volt irodalompártolásáról, a magyar irodalom művelőit nemcsak erkölcsileg, hanem anyagilag is támogatta: több munka az ő költségén jelent meg. Barkóczy nevéhez fűződik *Fénelon* a nőnevelésről írott művének magyar nyelvű tolmácsolása, ami úttörő tetteknek számított korában.

A püspök tudatosan fejlesztette könyvtárát: neves pesti és bécsi könyvkereskedőkön keresztül szerezte meg az érdeklődésére számot tartó könyveket. A könyvekről felvett 1851-es hagyatéki leltár 647 művet sorol fel 1346 kötetben. A gyűjtemény jelentős része teológiai irodalom 257 kötetben. Az érdekesebb kiadványok között említhetjük *Szent Irenaeus* műveinek *Erasmus* gondozta kiadását, amely *Frobe-*

nus híres műhelyéből került ki (Basel, 1534). Említést érdemel *Kálvin Institutiojának* 1561-es, s *Nagy Szent Leó* műveinek Kölnben, 1546-ban nyomtatott kiadása.

135 történelmi tárgyú munka is található a könyvanyagban, többek között a magyar történetírás egyik úttörőjének, *Katona Istvánnak* több műve. Kiemelhető egy Toledóban, 1592-ben nyomtatott antikva, *Joannes Mariana Historia de rebus Hispaniae gestis* című műve. A csaknem hetven jogi munka közül említést érdemel *Werböczy Tripartitumának* latin–magyar nyelvű, debreceni kiadása 1611-ből. Barkóczy könyvtárában szép számmal voltak természettudományi, orvostudományi s földrajzi tematikájú könyvek is. Ebből az állományrészből kiemelkedik a 18. századi híres francia természettudós, *Buffon* összes műveit tartalmazó, párizsi kiadású sorozat, 1835-ből. Barkóczy könyveinek nyelvi megoszlása a következő képet mutatja: 537 kötet latin, 534 kötet német mű mellett 231 kötet magyar és 138 kötet francia könyv található.

A könyvtár nagy korszaka

Barkóczy könyvhagyatéka – elődjének könyvtárával együtt – az önkényuralom korának elején került *Farkas Imréhez*, aki 1851–1866 között állt az egyházmegye élén. Farkas eredetileg piarista szerzetesnek készült, később átkérte magát a székesfehérvári egyházmegyébe. A püspök híres volt a szegények támogatásáról, s érdekességgént megemlíthető, hogy az esztergomi bazilika fölszentelése alkalmával ő tartotta a magyar nyelvű szentbeszédet.

Farkas püspök elsősorban teológiai, hittudományi műveket gyűjtött. Értékes biblikiadványok, patrisztikai művek, kora neves teológusainak munkái, s kiváltképp a szentírástudomány körébe tartozó művek alkotják e könyvanyag zömét. De – elődeihez hasonlóan – könyvtárában éppúgy jelen vannak a 18. századi és 19. század eleji magyar irodalom jelesebb alkotásai, mint a római klasszikusok főbb művei. Olvasta *Anyos*, *Batsányi János*, *Dugonics András*, *Faludi*, mindkét *Kisfaludy*, *Vörösmarty Mihály*, *Zrínyi Miklós* műveit, beszerezte *Herder*, *Klopstock*, *Schiller* munkáit, de polcán ott sorakoztak *Bacon*, *Bellarmin*, *Buffon*, *Kant*, *Montesquieu* stb. könyvei is. Hagyatékában 3177 kötetben 1828 mű, s 130 kötetben 21-féle folyóirat maradt a püspöki könyv-

tárta. Farkas Imre püspöksége idején, 1851–1852-ben került sor a könyvanyag rendezésére is: a könyvtár állománya szakrendbe került, a könyvtárterem előtti folyosót pedig ekkor építették be a könyvvállványokkal.

Farkas püspök halála után – könyvtári szempontból – eseménytelen évek következtek. A *Jekelfalussy Vince* (1867–1874) hagyatékában talált könyvekről nem maradt fenn leltár, minden bizonnyal jelentéktelen gyűjteményről volt szó. *Dulánszky Nándor* pedig (1875–1877) rövid kormányzás után a pécsi püspöki székhelybe került.

A múlt század második felében elmélyült a magyar történeti kutatás. Ez együtt járt a régi könyvek, írásos emlékek gyűjtésével, feltárással is. A régi kultúrkincsek gyűjtésének és ismertetésének egyik jeles alakja ebben a korban *Pauer János*, aki 1877–1889 között töltötte be a püspöki méltóságot. Az ő püspökségének tíz éve a könyvtár aranykora.

Pauer már fiatalon magára vonta a figyelmet. 1841-ben *Szaniszló Ferenc* nagyváradi kanonok, későbbi püspök segédszerkesztőnek hívta a fiatal papot az általa szerkesztett *Religio és Nevelés*, valamint a *Fasciculi ecclesiastico-literarii* című laphoz. Ekkor ismerkedett meg *Somogyi Károllyal*, a korszak egyik jeles bibliofiljével, aki négy évtizeddel később 42 ezer kötetes könyvadományával vetette meg a szegedi városi könyvtár, a mai Somogyi Könyvtár alapját. Somogyi hatása is közrejátszhatott abban, hogy Pauer lelkes könyvgyűjtő lett. A lapoknál eltöltött négy év után visszatért Székesfehérvárra, ahol előbb szentszéki ülnökké, zsinati vizsgálóvá nevezték ki, majd püspöki titkárként és levéltárosként dolgozott, s a hatvanas években a szemináriumban egyháztörténetet és jogot tanított.

Pauer nagy érdemeket szerzett a helytörténeti, régészeti kutatásokban, jelentős szerepet vállalt Székesfehérvár középkori emlékeinek feltárással, s ennek elismeréseként az Akadémia levelező taggá választotta. A kutatásaihoz szükséges könyveket, forrásmunkákat mind beszerezte, s nagy könyvgyűjtő szenvedélyére jellemző, hogy értékes éremgyűjteményének darabjait is hajlandó volt föláldozni a könyvtára gyarapítása érdekében. Kanonok korában gyűjteményét a városnak akarta adományozni, már a könyvtár otthonául szolgáló házat is kiszemelte, de később megmászította elhatározását. Amikor a püspöki széket elfoglalta, saját bevallása szerint a tízezer kötetet is meghaladó könyvgyűjteménnyel rendelkezett.

Halála után csaknem húszezer kötetre rúgott a püspöki könyvtár állománya.

Hogy milyen értékekkel gyarapította a püspöki könyvtarat, azt részletes adatokkal ilusztráljuk. A könyvtár RMK-gyűjteményének több mint egyharmada, 65 mű származik Pauer hagyatékából. A legértékesebb művek közül emeljük ki *Balassi Istenes énekei* 1665-ös kassai kiadását, amelyet Pauer egy régi könyvtáblából maga áztatott ki. Csonka, de nagy érték, mert ez az egyetlen ismert példány. Ugyancsak unikum *Melleghi Ferenc Bonum principium consequentiae pessimae* című munkája, melyet 1680-ban nyomtattak Nagyszombatban. A harmadik unikum a már említett Balassi-kötethez fűzött *Isten eleibe felbocsátandó Ahitatos Imadságok* című mű, amelyet szintén Kassán, 1665-ben nyomtattak.

A könyvtár 491 kötetes antikvaállományának 279 köteté Pauer szerzeménye. Az antikvák többsége teológiai munka. Az egyházatyák művei mellett a reformáció nagy alakjainak – *Luther, Melancthon, Kálvin* – könyvei is jelen vannak. Erasmus 17 művel szerepel a gyűjteményben, de megtalálhatók *Machiavelli*, s szép számmal a római klasszikusok munkái is (*Caesar, Cicero, Horatius, Apuleius, Flavius*). Számos korabeli mű foglalkozik a török háborúkkal. Kiemelkedő érték *Ortelius* 1596-ban Antwerpenben nyomtatott világtálasza, valamint a 19-féle bibliakiadás.

A leggazdagabb gyűjtemény azonban Pauer ősnymotatványgyűjtésének eredménye: 482 kötet ősnymotatványra tett szert az évek során, s ezzel jelentősen növelte a püspöki könyvtár értékét, hiszen az összesen 502 kötetnyi ősnymotatványt őriz. Pauer 1880-tól kezdett érdeklődni az ősnymotatványok iránt. Egy bécsi antikvárius útján megvette *Lichnowsky Róbert* könyvtárának kilenc kötetnyi ősnymotatványát. 1881-től kapcsolatot tartott fenn a nagy külföldi antikváriumokkal, s ebben az évben már 16 kötetet szerzett meg. 1882-ben 48, 1883-ban 3, 1884-ben 37 kötetrel gyarapította a könyvtárát. 1885-ben 159 kötet ősnymotatványt, 1886 elején pedig 81 kötetet vásárolt meg. Ezek a számok is jelzik, hogy milyen rövid idő leforgása alatt gyűjtötte össze ezt az értékes állományrészt. 1886 tavaszán szerezte meg a gyűjtemény két utolsó darabját, egy erkölcsstani művet és *Seneca Opera philosophica et epistulae* című munkáját. Ezzel a két munkával az ősnymotatványok beszerzése megszakadt. Rövid összefoglalásul nézzük meg a gyűjtemény tartalmi megoszlását: legnagyobb

számmal a teológiai művek szerepelnek (88), emellett jelentős számban vannak postilla (szentbeszéd) jellegű munkák (24), patrisztikai irodalom (34), hagiografiai (szentek életével foglalkozó) művek (10), hitszónoklati gyűjtemények (39) és épületes olvasmányok (11). Szép számmal találunk filozófiai (43), jogi (39), történelmi (26), orvosi (7) és csillagászati (9) munkákat is. Az ókori szerzők 64 kötettel, a humanista írók pedig 36 kötettel vannak képviselve. Pauer gyűjtésének eredménye az lett, hogy ma a kalocsai püspöki könyvtár mellett a székesfehérvári a leggazdagabb vidéki ősnymotvány-gyűjtemény.

Az antikvárról, ősnymotványokról Pauer maga készített leírásokat. Az ősnymotványok leírásai elvesztek, de az antikvakatalógus megmaradt: ebből kiderül, hogy néhány értékes könyve eltűnt az idők során, például egy Erasmus és egy *Temesvári Pelbárt* mű.

Hogy ez a könyvtár milyen hasznót jelentett a kutatásnak, arra egyetlen jellemző adat: amikor a bécsi hadtörténészek Savoyai Eugén haditettei történetének megírásához forrásmunkákat kértek kölcsön a könyvtár tulajdonosától, az húsz könyvet bocsátott rendelkezésükre. De Pauer nemcsak a könyvgyűjtésre fordított figyelmet, foglalkozott a könyvtár rendezésével is. A könyvtárfolyosó mai képét ő alakította ki. A könyvtárosi munka könnyítésére bibliográfiai segédkönyveket is beszerzett. Joggal írhatta egyik méltatója – a könyvtár mai igazgatója –, hogy „mindent összevetve megállapíthatjuk, hogy a székesfehérvári püspöki könyvtár országos jelentőségét Pauer Jánosnak köszönheti.”

A századvégtől napjainkig

Pauer Jánost *Steiner Fülöp* követte a püspöki székből (1890–1900). A kiváló képzettségű teológus 13 évet töltött Bécsben, mint a Monarchia teológiai továbbképző főiskolájának igazgatója, s ebben az időszakban sok könyvet gyűjtött össze. Később – már püspök korában – évi 5–600 forintot költött könyvekre és könyvkötésre. Hátrahagyott mintegy kétezer kötetnyi könyvtárában elsősorban az egyházatyák, egyháztanítók műveinek új, kritikai kiadásait, valamint az újkori teológiai és egyháztörténelmi irodalom klasszikusnak számító termékeit gyűjtötte egybe. Bár hagyatékáról nem maradt fenn leltár, a könyvek egységesnek számító kötésekről felismerhetők.

Steiner két értékes kódexszel is gyarapította a könyvtár állományát. Az egyik egy pergamenkódex a 14. század elejéről, kitűnő állapotban: *Arisztotelész Metaphysica* című művének latin nyelvű fordítása szép iniciálékkal díszítve. A másik kódex egy kolligátum: öt különböző szerzőtől származó teológiai tartalmú traktátusokat foglal magában. A legkorábbi 1407-ből való, a legkésőbbi 1468-as évszámmal zárul.

Az ő érdeme továbbá az is, hogy a püspöki könyvtár tizenöt ősnymotvánnyal is gazdagodott. Ezek között találjuk a könyvtár legrégibb évszámot viselő ősnymotványát: *Hugo de Novo Castro De victoria Christi* kezdetű, Nürnbergben 1471-ben nyomtatott művét. Nyolc művel gyarapította az antikvagyűjteményt is. Ezek közül kiemelhető a Frobenius baseli nyomdájában készült, 1516-os *Homiliae hoc est conciones* című munka, amely a mohácsi csatában elesett *Homorogdi Miklós* nagyváradi prépost tulajdonában volt. Szintén Steiner szerzeménye egy jó állapotban lévő hungarika: *Bonfini Rerum Hungaricarum decades* című művének 1568-ban, Baselben nyomtatott kiadása.

Az egyházpolitikai harcok nem kedveztek a könyvtár ügyének. *Városy Gyula* (1901–1905), aki rövid kormányzás után a kalocsai érseki székre távozott, mintegy 250 kötetet hagyott a könyvtárra. Még az ő püspöksége idején érkezett a Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelőségének kérése: dolgoztassa fel a könyvtár anyagát, s helyezze el méltó helyiségbe. A püspök ehhez a munkához állami segílyt kért, s ennek hiányában a munka meg sem indult. Hasonlóképp eredménytelenek maradtak *Prohászka Ottokár* (1905–1927) könyvtár-rendezésre vonatkozó kísérletei. Először

1906–1908 között, majd az első világháború éveiben láttak munkának, de a könyvtár átfogó rendezését nem sikerült megvalósítani. Az első rendezés, amelyet *Radványi Miklós*, Fejér megye volt főlevéltárosa vezetett, a következő feladatok végrehajtását írta elő: osztályozás, sejtetés; a könyvek szakok szerinti felállítása, címleírás, a könyvek javítása, a könyvvállványok megtöltése. A szakok szerinti felállítás gyakorlati szempontból nem bizonyult jónak, a katalogizálás pedig elmaradt. A második rendezés kivitelezését a világháborús zavarok akadályozták meg.

Prohászka püspök 2800 kötet könyvet és 610 kötet folyóiratot hagyott hátra. Tudjuk, hogy állandó összeköttetésben állt *Klöckner József* székesfehérvári könyvkereskedővel, aki rendszeresen megküldte neki az újonnan érkezett tudományos és aszketikai műveket. Prohászka végigbongészta az újdonságokat, s megtartotta a fontosnak ígérkező műveket. Steiner püspök hagyatékából és saját könyveiből olyan kézikönyvtárat állított össze, amelyet napi tudományos, lelkipásztori és hitszónoki munkájában jól tudott hasznosítani. Sokszinű, tág érdeklődéséről árulkodik, hogy könyvtárában a legmodernebb teológiai, filozófiai, irodalmi,

művészeti munkák, a társadalmi, közgazdasági kérdésekkel, szociális, erkölcsi problémákkal foglalkozó művek egyaránt helyet kaptak.

A tudatos könyvtárpolitika *Shvoy Lajos* (1927–1968) nevéhez fűződik. Shvoy püspök 1550 művet hagyott a könyvtárra, ebből 655 teológiai, 430 spirituális (lelki gondozással foglalkozó) munka, 475 pedig világi alkotás. Nyelvismeretét tükrözi, hogy sok német nyelvű könyve volt, jelentős a francia és angol nyelvű anyag, s bőven találhatók latin és olasz nyelvű munkák is.

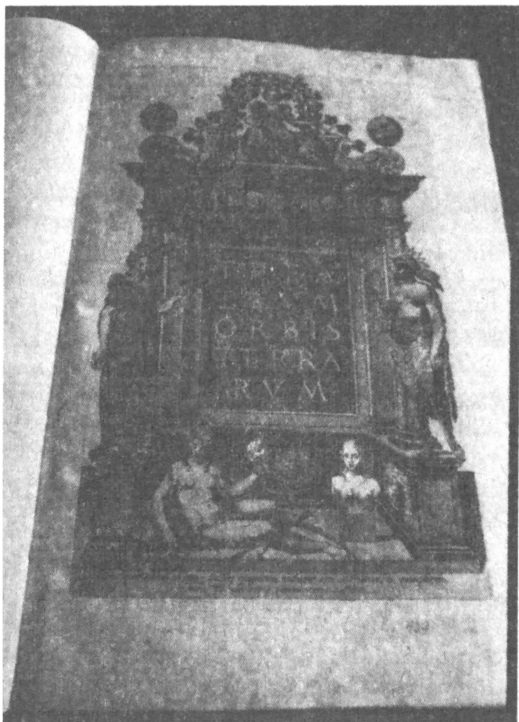
Negyvenéves püspöki kormányzása jelentős eredményekkel járt a könyvtár életében is. 1934-ben megbízta az egyházmegye művelt papját, *Kuthy Istvánt* a könyvtár állományának feldolgozásával. Kuthynak segítségére volt *Juhász József* állástalan latin–történelem szakos tanár. Kétévi munkával a könyveket méretük szerint három egységre bontva (folio, negyedré, nyolcadré), folyószámos sorrendben helyezték a polcokra. Elkészült a betűrendes cédulakatalógus is, s kialakultak a különgyűjtemények. A munka során a duplumok értékesítésére is sor került, így a helyhiány csökkent.

1935-ben a püspök utasítására átvizsgálták az egyházmegye plébániáit, hogy a lappangó értékeket megmentse a pusztulástól. A gyűjtőmunka eredményeként 1255 nyomtatvány, mintegy háromezer kötet került a könyvtár állományába, köztük két ősnymtatvány, 63 antikva és 298 kötet 17. századból származó mű. Az RMK gyűjtemény 44 könyvvel gyarapodott. A ráckevei plébániáról került elő például a könyvtár legrégebbi magyarországi nyomtatványa: *Bornemisza Péter Első része az evangéliumokból való tanulságoknak* című, 1573-ban Sempéten kiadott műve.

Shvoy püspök nevéhez fűződik a körülbelül tízezer kötetes szemináriumi könyvtár rendezése 1937–38-ban, valamint az Egyházmegyei Kölcsonkönyvtár megszervezése 1941-ben, amely a háború végén szüntette be tevékenységét.

Ebben az időben került a könyvtár élére az első főhivatású könyvtáros, a már említett *Kuthy István* személyében (1934–1944). 1948-ig *dr. Németh László* viselte ezt a tisztséget, majd 1956-ig *dr. Szarka Géza* gondozta a könyvtárat. Az ő könyvtárossága idején került sor a háborús károk felszámolására: 238 tönkrement könyv és 504 füzet alakú kiadvány került selejtezésre.

1956 óta *Sulyok János* áll a könyvtár élén. Az

újabb időszak fejleményeiről, a könyvtár mai helyzetéről ő adott felvilágosítást.

Tudományos könyvtár és könyvtármúzeum

A székesfehérvári püspöki könyvtár emeleti termei szépen rendezettek, az idetevődő látogató jó összképet kaphat a gazdag állományról. Sőt a könyvtár történetébe is bepillanthat, mert a könyvvállomány fejlesztésében jelentősebb szerepet betöltő püspökök szobrai is megtalálhatók a termekben. Sulyok János igazgató, miután végigkálauzolt a termeken, saját életéről és a könyvtár jelenlegi helyzetéről beszélt.

– Összintén szólva botcsinálta könyvtáros vagyok. Latin–francia szakos tanári diplomát szereztem, s a cisztercita rend tagjaként működtem. A szerzetesrendek feloszlata után, 1950-ben kerültem a püspökségbe, előbb levéltárosnak, majd – 1956-tól – könyvtárosnak. 1961-től három éven keresztül könyvtárosi tanfolyamot végeztem az OSZK-ban, tehát középfokú könyvtárosi végzettségem van. De ami ennél fontosabb, több mint harmincéves praxissal szereztem meg az igazi könyvtárosi képesítést.

Hosszú ideig egyedül végeztem a munkát a könyvtárban. Mintegy három éve segít ebben egy nyugdíjas férfi, aki kitűnően tud latinul, s nagyon jó hasznát veszem a katalogizálásban s minden egyéb könyvtári vonatkozású munkában. Kicsit könnyebb így nekem, hiszen nemcsak könyvtáros és levéltáros vagyok, hanem lelkipásztor is. A püspöki irodában is dolgozom, fordításokat bíznak rám, szóval nagyon szétforgácsolódik az időm. Ezért nem is sikerült azt a régi tervet megvalósítani, hogy elkészüljön a szakkatalógus. Most próbálkozunk ezzel, először az 1945 utáni anyag kerül sorra, azután pedig a többi állományrész – mondotta előljáróban.

Sulyok János 75 éves, érthető tehát, hogy az utódlás kérdése is szóba került. Az egyházmegyében négy olyan pap van, aki középfokú könyvtárosi képesítéssel rendelkezik, de olyan nagy a paphiány, hogy a jövőben – a tervek szerint – nem pap fogja betölteni ezt a munkakört. A levéltári munkával kapcsolatban az igazgató elmondta, hogy átmeneti megoldást találtak. A megyei levéltártól hetente egy napra kölcsön kapnak egy levéltárost, aki a káptalani levéltár anyagának rendezésében segít.

A könyvtár ajándékozás és hagyatékok útján gyarapszik. Évente öt-hatezer forint értékben kapnak könyvet, s a Művelődési Minisztérium is ad némi támogatást. Az elmúlt évben például a minisztérium segítségével szereztek be írógépet, a raktározáshoz szükséges polcelemekeket stb.

Sulyok János több publikációban ismertette a püspöki könyvtár múltját, s ez a tevékenysége azért is fontos, mert viszonylag szűk forrásanyagra támaszkodhatott.

– A középkorban Szent István nem létesített püspökséget Fehérvárott. Egy káptalant hozott létre, melynek igen fontos közjogi szerepe volt, s ez a prépostság gondozta a királyi kultuszhelyet is, hiszen a királyoknak és családtagjaiknak – *Szapolyai Jánosig* bezárólag – itt volt a temetkezési helyük. 1543 után – amikor a török elfoglalta Fehérvárt – a prépostsági élet megszűnt, s vele az igen fontosnak számító iskolák is. A török kiűzése után mintegy száz évig még mindig a veszprémi egyházmegyéhez tartozott Fehérvár, s a felszabadító sereggel bejött jezsuiták látták el a pasztorációt, ők szervezték meg az egyházi életet. Rajtuk kívül még a ferencesek és karmeliták töltöttek be jelentős szerepet a hitélet fellendítésében. A 18. század vége felé, a jezsuita rend eltörlése után tűntek fel nagyobb számban világi papok is.

A püspöki palota könyvtári részét még az első püspök építtette, s az épület a második püspök idején készült el, 1801-ben, copf stílusban. Hivatásos könyvtáros a múltban nagyon ritkán volt, csupán egyes rövid időszakokban. Tulajdonképpen Prohászka Ottokár püspök idején indult meg a könyvanyag könyvtárrá szervezése. Ő döbbsen rá arra, hogy mennyire használhatatlanná vált ez a könyvtömeg. Shvoy püspök azután erőteljesen felkarolta a könyvtár ügyét. Érdeklőség, hogy állástalan diplomás hölgyek is dolgoztak itt, segítettek a katalogizálásban. Bevezették a numerus currens rendszert, ezt meg is őriztük. Nincs szakkatalógusunk, a könyvtárosnak ezért gyakran szüksége van a memóriájára, hogy hol keressen egyes könyveket. A könyvtár állománya jelenleg körülbelül 47 ezer kötet könyv, s 2500 kötet folyóirat. Magyar nyelvű folyóirat – az egyházi jellegűeken kívül – nagyon kevés jár a könyvtárba. Sok folyóirat érkezik viszont külföldről, 24–25 német, francia nyelvű periodikum gazdagítja évről-évre az állományt.

A különgyűjtemények zöme az emeleti ter-

mekben található. Külön szekrényekben kaptak helyet az ősnymtatványok (502 kötet), az antikvák (513 kötet), az RMK-gyűjtemény (167 kötet) és a kódexek (5 kötet). Az újkori kéziratok (250 kötet) mellett van egy térkép-gyűjteményünk is 70 egységgel, s egy fénykép-gyűjtemény 300 egységgel. A fénykép-gyűjtemény nagyságrendjéről pontosabb adatot nem tudok mondani, mert nem külön tartjuk nyilván őket, hanem az egynemű dolgokat egy szám alá vettük. Ez talán nem szabályos, de mi el tudunk így is igazodni. Rendszerint egy-egy jelesebb egyházmegyei esemény (például bérmálás) van földolgozva egy albumban. Külön tartjuk számon a névtárakat és az évkönyveket, valamint a könyvtári munkához szükséges segédkönyveket. Van külön kézikönyvtárunk is, ez hosszú évek alatt alakult ki. Közérdeklődésre számot tartó művek találhatók itt, amelyeknek a tanárok, az egyházmegye történetével foglalkozó szakemberek vették és veszik hasznát. Végezetül különgyűjteményt képeznek az egyházmegyei írók művei is.

**Néhány értékes mű a könyvtár gyűjteményéből
(Martin Andrea felvételei)**

Az egyházmegyei írók gyűjteményében azoknak a könyvei találhatók, akik a fehérvári egyházmegyeben mint papok működtek. Tehát nem az egyházmegye területén élő írók, hanem az itt pasztoráló és publikáló szerzők egyházi munkái alkotják ezt az állományrészt. Vannak köztük híres személyiségek – például Fejér György, Prohászka Ottokár –, de kevésbé ismertek is, mint *Szentiványi Károly*, aki a közgazdaságtan terén fejtett ki jelentős tevékenységet, a harmincas években sokat írt a szövetkezeti mozgalomról. Sok olyan nyomtatvány is található itt, amely inkább csak kuriózum, érdekesség. Régebben sűrűn írtak latin verseket, disztichonokat, köszöntőket a püspököknek különféle alkalmakra, ezek is ebbe a gyűjteménybe kerültek. Költők is szerepelnek a gyűjteményben, például *Pusztai Sándor* és *Kálmán Károly*, aki a múlt században az Akadémia megbízásából az *Ossziánt* fordította. A közel hétszáz egységből álló anyag tehát igen szerteágazó, s igen jól tükrözi azt a szellemi tevékenységet, amelyet az egyházmegyei papság az elmúlt évszázadok során kifejtett.

A könyvtár állománya teljes egészében földolgozott, mindössze nyolcszáz kötetre tehető az a dokumentummennyiség, amely jelenleg földolgozás alatt áll. A hagyatékokból beérkező könyveket folyamatosan beépítjük az állományba, az esetleges duplumokat pedig értékesítjük.

A múltban elsősorban a püspökök hagyaté-

kából gyarapodott a könyvtár, manapság már a kanonokok könyvei is ide kerülnek. A szemináriumi könyvtár egyben káptalani könyvtár is, tehát Székesfehérvárott nem volt külön káptalani könyvtár. Egyes plébánosok könyvhagyatéka is hozzánk kerül. Az újabb időkben a kanonokok, plébánosok már nem rendelkeznek olyan gazdag könyvanyaggal, mint a régiek, tehát a hagyatékokban ritka a különösebben érdekes mű. De ebben a tekintetben is vannak kivételek. Éppen most hunyt el az egyik kanonok, az ő könyvei között lesz olyan munka, amely tetemesen gazdagítani fogja a könyvtárat.

– *A háború végén sokat szenvedett a város. Székesfehérvár sűrűn cserélt gazdát, s a harcokban súlyos veszteségek érték a püspöki székhelyet.*

– Amikor már nagyon puszkaporos volt a levegő, a legértékesebb állományrészt, az ősnymtatványokat kiszállították a húszegynéhány kilométerre fekvő Sárkeresztúrra, ahol a püspökségnek volt egy kisebb birtoka. Ahogy közeledett a front, az utolsó pillanatban ökrös szekerekkel, leponyvázza behozták a városba a könyveket, de nem a püspökségre vitték, hanem az egyes plébániákra helyezték el. Ezzel sikerült sértetlenül megőrizni ezt az értékes anyagot. De a nagykönyvtárat sem érte sok veszteség, bár a püspökség teteje leégett, s a palota a Szőlőhegy felől, a Pest felőli részről belövéseket kapott. Főként kisebb nyomtatványok, füzetek, disszertációk szenvedték meg az ostromot, közülük pusztult el pár száz.

– *Shvoy püspök halála után hogyan alakult a könyvtár sorsa?*

– Az egyházmegye kormányzását *Kisberk Imre* püspök vette át. Az ő idejében különösebb esemény nem történt, ő nem érdeklődött annyira a könyvtár iránt. A jelenlegi püspök, *Szajos Gyula* nagyon készséges, sok területen segít, minden téren támogatja könyvtárunk ügyét. Az ő hozzáállásáról csak a legjobbakat mondhatom. Óriásiak voltak a helyhiány okozta problémák, s ezért 1979-ben megkezdődött az épület restaurálása. Közbevetve, némileg vissza kell vonnom azt az állítást, hogy *Kisberk* püspök idején nem történt semmi. Ő kezdeményezte a könyvtárterem alatti hajdani lóistálló rendbehozatalát. Itt könyvraktárt rendeztünk be, ez a helyiség az elképzelések szerint 30–40 évre megoldotta volna a püspöki könyvtár raktározási gondjait. A helyzet azonban másként alakult. Az egykori szeminárium épületében működik egy egyházmegyei múzeum, amely lassan kinőtte helyiségeit. Helyet kellett biztosítani ennek a múzeumnak, ezért a szemináriumi könyvtárat – amely 1802-ben alakult – áthozták a mi raktárunkba. Ennek a könyvtárnak az alapját egyébként az előtte ott működő karmelita rendház 300 kötetes értékes könyvtára képezte, s utána is rendszeresen fejlődött a szemináriumi könyvtár, hiszen a papnevelő intézmény élő intézmény, az újabb és újabb könyvek beszerzése a képzés szempontjából különösen fontos. Ez a kilencezer kötetnyi könyvvállomány jelentősen csökkentette raktározási lehetőségeinket, de még 4–5 évre elegendő a helyünk.

– *Kik használják a könyvtárat, kik keresik fel a gyűjteményt?*

– Számos fiatal keresi fel a könyvtárat, akik

szakdolgozatukat írják vagy középiskolai versenyekre készülnek, s nagyon sok olyan művet találnak meg itt, amelyek a közművelődési könyvtárban nincsenek meg. Kevés a könyvtárközi kölcsönzésünk, főként a megyei könyvtárral és az egyéb testvérintézményekkel segítjük egymást. Értékesebb könyveinkkel részt vettünk a múzeumban megrendezett Janus Pannonius-kiállításon, a szakszervezet központi könyvtárának kiállításán is szerepeltünk, de a József Artilla Gimnáziumban is kiállítottuk egy-két értékünket.

Felkeresnek kutatók is minket. *Mészáros István* például egyik pedagógiai témájú ösnyomtatványunkról írt értekezést, *Simonyi Károly* fizikátörténész pedig könyvének új kiadásához keresett anyagot. Talált is, és öt vagy hat felvételt készített. Hogy az új kiadásba mi került be a mi anyagunkból, azt nem tudom, mert a könyvet csak most rendeltem meg. Papok elég ritkán használják a könyvtárat, annál inkább a szakemberek, a múzeumi dolgozók. A papok a folyóiratokat használják viszonylag rendszeresen. A gyakori papnak ugyanis nem sok ideje van, nagy a paphiány, ezért igen elfoglaltak. Még ifjú éveimben próbáltam propagálni a könyvtárat, olvasótábort szervezni. A szemináriumban tárlókba kitettem az újonnan beszerzett könyveket, próbáltam felhívni a figyelmet az újdonságokra, kevés sikerrel. De ez érthető is, hisz ez mégiscsak muzeális jellegű könyvtár, s mint ilyen elsősorban a tudományos kutatóknak nyújt segítséget. A könyvtár mindenki előtt nyitva áll, aki hozzánk fordul.

Szalay László

Hallottuk,

hogy a Magyar Könyvtárosok Egyesületében hosszú időn keresztül végzett áldozatkész és eredményes munkájukért az egyesület elnöksége A MAGYAR KÖNYVTÁROSOK EGYESÜLETÉÉRT emlékéremmel tüntette ki *Balogh Ferenc*-ét, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár osztályvezetőjét, az egyesület Veszprém megyei szervezetének titkárát, az egyesület elnökségének tagját, *dr. Benda Máriát*, az Országos Orvostudományi Információs Központ és Könyvtár megbízott főigazgatóját, az egyesület volt titkárát,

Haraszthy Gyulát, az Országos Széchényi Könyvtár nyugalmazott fősztályvezetőjét, az egyesület alapító tagját, *Takács Miklóst*, a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár igazgatóját, az egyesület elnökségének tagját, továbbá *Ugrin Gábornét*, a budapesti Veres Pálné Gimnázium könyvtárának vezetőjét, az egyesület ifjúsági könyvtáros szekciójának alapító tagját, a szekció titkárát.

Ezenkívül többek miniszteri kitérítésben részesültek; névsorukat a Művelődési Közlönyben való megjelenés után közöljük.

Tiszta fények, sötét árnyak Bácsalmáson

Bácsalmás messze van. Messze a fővárostól, hisz aki kora reggel vonatra ül, csak délben érkezik meg, átszállás, személyvonati bumlizás után; de messze a megyeszékhelytől, Kecskeméttől is, ahonnan biz nemigen járnak ki Bácsalmásra érdeklődni, segíteni, „módszertanoznani”. Igaz, közel van Bajához, de ez sem éppen előny: *Erdei Ferenc* még Bácsalmást nevezte a magyar Bácska fővárosának (város sem volt), ma e címet – útikönyvek, szociográfiák a tanúk rá – a nagyobb, előnyösebb fekvésű, sok-sok vonzerővel rendelkező Baja réges-rég elhódította. Ma is, nagyon sokáig a jövőben is árnyéket fog vetni a régi „fővárosra”. Az almásiak nem bánják ezt. Cinkos mosollyal utalnak rá, hogy orvosaik jobbakként mint a bajaiak (különben miért utaznának át az itteniekhez), hogy a Bácsalmásról elszármazottak sokkal hűségesebbek kibocsátó fészkekhez, mint bármely más magyar településéi, hogy turisztikai céllal nemigen fordulnak meg náluk, de aki mégis elvetődik ide, az bizony nagyon is megsüvegezi a szép, áttekinthető, tiszta, ragyogó kis várost, elbámul a Kigyós-csatornához kapcsolódó ötehektáros, védett, történelmi parkon. És persze – Bácskában vagyunk – lenézik a megye nagyobbik, északabbi, homokos vidékeit.

A város

Bácsalmás, a „töretlen fejlődés eredményeként” 1986. január 1-jétől város. Idén hármas jubileumot is ült: 275 éve 1711-ben tértek vissza a többszöri elnéptelenedés után legutóbb a Rákóczi szabadságharc alatt Esztergom környékére menekült lakók, akkor vetették meg a mai Bácsalmás alapjait. 200 éve érkeztek a településre az első német telepesek, mintegy 800 család, és 100 éve működik jelenlegi épületében a város ma ezer tanuló befogadó általános iskolája. A hármas évforduló

– amelyből persze a legelső az „igazi” – felpezsdítette, megmozgatta, egy kicsit megint fővárossá avatta a friss várost. Ünnepelni, rendezvényt szervezni mindig is jól tudtak itt, ma is nagyon értik a módját. Igaz, e rendezvények ma már jórészt kulturális jellegűek, ismeretterjesztő előadások, történelmi beszámolók, író-olvasó találkozók köré szerveződnek, főszereplőik országos hírű orvosok, mezőgazdászok, tudósok, írók. A hely pedig legtöbbször a *Vörösmarty Mihály Városi Könyvtár* szép, történelmi levegőjű épülete (bár a művelődési központ sem igen akar alulmaradni az ilyesmi-ben).

A város mezőgazdaságból él, 4005 aktív keresőjéből 1565 dolgozik a mezőgazdaságban, a Bácsalmási Állami Gazdaságban és a Petőfi Mgtsz-ben. Persze – siet mindenki hozzátenni – van itt ipar is (a felszabadulás óta), van ruha-gyár (a szegedi leányvállalata), pamutfonó, más kisebb cégek. A város mégis mezőgazdasági jellegű, nyilván még sokáig az is marad. Kicsiny város, 8642-en lakják. A kultúrát azonban – részletesen is látni fogjuk ezt a könyvtárral kapcsolatban – szeretik; élnek, s még jobban szeretnének élni vele. Először épp erről beszélgettem a városi tanács művelődési osztályának vezetőjével. Népszerűek, ismertek a város művelődési intézményei; szeretik őket – mondja. Még aki nem is gyakran, vagy egyáltalán nem jár a művelődési központba, a könyvtárba, az öregek napközi otthonába, a délszláv klubba, az is tud róluk, tudja hol vannak, büszke rájuk. A város „mecénásai”, a gazdaság, a tsz, a gyárak, üzemek szívesen adnak pénzt, ha a költségvetésből nem telik valamire. Delegálják képviselőiket a város közművelődési bizottságába, amely éves tervek alapján dolgozik, szabályos vitákban alakítja ki a jövő kulturális feladatait, rendezvényeit, megjelölve a szükséges (s megígért) összegeket, felelősöket, határidőket. A rendezvényekre nem kell „vat-

tázni” a helyiségeket, szép számmal jönnek rájuk. De nemcsak az intézmények, előadások, szolgáltatások, rendezvények, összefüggések népszerűek, közismert, közszeretettek, közviszteleknek örvend a két legfontosabb közművelődési intézmény vezetője is. Én – mondja az osztályvezető – nem is merném nem szeretni Editet (*Szénásiné Marton Edit*ről, a könyvtár vezetőjéről van szó), annyira népszerű. Igaz, félek is tőle – teszi hozzá, maliciózus mosollyal, de láthatólag komolyan. Edit szerint azonban még jobban kellene félnie tőle az osztályvezetőnek: több pénzt csíholhatna úgy belőle.

Szó esik a város egyik legszembetűnőbb jelenségéről: délszláv, német, magyar kevert lakosságról, és az ezt mindenütt, intézményeken, boltokon, áruházakon stb., dokumentáló háromnyelvű feliratok sokaságáról. Mintaszerűen szépnek tűnik az együttélés, a nemzetiségiek sok szint, eleveniséget, pezsgést visznek a kulturális életbe is. Elsősorban a délszlávok: ők jobban őrzik a hagyományokat, jobban összetartanak; nem egészen így a németek (tudjuk, országszerte így van ez). Az osztályvezető ezután főként arról beszél, hogy a tanácsi vezetés mintegy előlegezett bizalomnak tekinti a városi rangot. Most még többet kell majd tenni, igazi várossá fejleszteni a kultúrában is Bácsalmást. Sajnos, a mai gazdasági helyzetben, a tanácsnak rendelkezésére álló anyagi eszközökkel... – szól a panasz, majd az ismert, de itt is komolyan gondolt következtetés: a tartalékok mozgósítása, szervezettebb munka, személyes áldozatvállalás, lelkesedés, a lehetőségek, a mégiscsak meglevő vagy realizálható pénzösszegek jobb kihasználása stb. Edit – a város egyik legeredményesebb „kijárója” – szomorkásan hallgat. Te mindenre képes vagy – így az osztályvezető. Amennyi minimálisan kellene, arra sem – hangzik a válasz. De az osztályvezető is, én is tudom, Editnek természetesen vannak tartalékai, csak épp „bolond lesz” a fenntartót erről részletekbe menően tájékoztatni. Hadd főjön a tanács feje is.

A két „szomszédvár”, a művelődési központ és a könyvtár viszonyáról faggatom az osztályvezetőt: láthatóan tökéletes az összhang, az együttműködés. Edit helyeslőleg, megerősítőleg bólogat. Még a személyes kapcsolatok is kitűnőek, „családiásak”.

Helyi színek villannak az utcákon is, a beszélgetésben is, sok-sok megnyugtató, derűs jelenségről hallhattunk, van minék örülni Bácsalmáson. Az árnyak azonban, az országos

árnyak innen is láthatók. A könyvtárban még jobban érezzük majd a fény és – ezúttal már nemcsak országos – árny ellentétét.

A könyvtár

1985-ben – ha nem is az országos közfigyelem, de a szakma érdeklődése mindenképp Bácsalmásra irányult. Augusztus huszadika alkalmából felújított, kibővített könyvtárat adtak át a használóknak. Új raktár, funkcionális, területbővítő és ráadásul izlésesen kialakított, szép galéria, ajándékba kapott katalógusszekrények, nem kevés új polc, friss rendbe rakott, újszerűen elrendezett könyvek – ilyesmikről szerezhetek tudomást írásban és képen az érdeklődők. (A *Könyvtáros* 1985. 10. száma szolt röviden az eseményről). A beszámoló arról is hírt adott, hogy a 200 négyzetméteres alapterületű, „helyhiánytól fulladozó” könyvtár a 100 négyzetméteres bővítéssel (ebből ötven jutott a galériára) „évekre lélegzethez jutott”, és a legtöbb forrás azt is kiemelte, hogy jó könyvtár, jó munkát végző könyvtárosok, nem kevés számú olvasó „érdemelte ki” a gyakorlatilag új könyvtárat. Aki ma belép az épületbe, valóban szép látvánnyal gazdagodik: fehérre meszelt, ódonságában is frissen ható belső teret lát, szép polcokat, már futólagos szemügyrevétellel is kitűnően észlelhető, időrendben rétegzettnak látszó állományt (sok könyvtár ma inkább könyvesboltra emlékeztet, a gerincükről jól felismerhető régi könyvek hiánya okozza ezt), kedves sürgés-forgást a földszinti, áttekinthető gyerekrezslegben, hátrafelé mélyülő, jótékonyan sötétben hagyott raktári részt a felnőttek kölcsönzörészlege mögött, elegáns galériát, sok-sok könyvről számot adni látszó, hetvenkét fiókos katalógusszekrényeket, szép Vörösmarty-szobrot. A közelebbi szemrevételezés nagyon sokáig csak erősíti, mélyíti az első, kedvező benyomást. A könyvtárosoktól kapott információk nem kevésbé. A könyvtár állománya (1985. december 31-én) 48 914 könyv, 1541 időszaki kiadvány, 814 hanghordozó, 26 mikrodokumentum, 1925 egyéb dokumentum (összesen 53 220 egység). Természetesen lehetne több is, csakhogy – nagyon helyesen – nemcsak gyarapítanak, apasztanak is. A nyolcvanas években hatvanhárom híján ötezer kötetet vontak ki az állományból. A hangzó dokumentumok megszólaltatására sztereo lemezjátszó (fejhallgatóval), magnós táskarádió áll rendelkezésre. Ami a

könyvtárost azonban igazán „feldobja”, az az állomány, a könyvállomány alaposabb szemügyrevétele; kivált a galérián helyet kapott kézikönyveké, a prézens állományé. Nem is nagyon értené az ember, hogyan jutott múlt századi, alapvető jelentőségű történelmi, irodalomtudományi, tudománytörténeti, kultúrhistoriai könyvek ilyen sokaságához e mégiscsak friss keletkezésű könyvtár, ha nem lenne tudható, hogy Bácsalmáson már 1871-ben volt az Úri Kaszinónak könyvtára és választott könyvtárosa is. (A *Felső-Bácska* című lap 1932-ben helyi nevezetességnek tartja, hogy „majd minden utcában találhatók kis kaszinók, olvasóegyletek”). És a hivatalos könyvtáralakítás, a mai könyvtár ősenek megnyitása (1953. október 1.) óta is kiemelt gonddal kezelték itt a kézikönyvtárat. Van is szép számmal olyan mű a galérián, amelyért megyei könyvtárak is „megnyálnák mind a tiz ujjukat”. Ilyen szempontból vigasztaló az egyébként vigasztalan, mert ócska, düledező polcokból, gyakorlatilag elrendezhetetlen könyvhalmokkal „dúsított” raktár is: azok az ötvenes, kora hatvanas évek-

beli jó kiadványok (magyar és külföldi klasszikusok mai kiadásoknál bővebb változatai) sokasága található itt (is), amelyek bizony a legtöbb – nemcsak városi – könyvtárból ma már általában hiányoznak. A selejtezés, állomány-
 apasztás – a könyvtárosok szakértelmét, bölcsességét dicséri ez is – e művekre nem terjedt ki. Hanem, minden jel szerint, használják is e valóban kiemelkedően jó és arányos állományt: 1985-ben a száz lakosra jutó kölcsönzött kötetek száma 628 volt, jóval magasabb, mint a 479-es megyei (és mint az országos) átlag, még a sok szempontból és éppen Bácsalmásról nézve csak irigyelhető (mert anyagilag mérhetetlenül jobban ellátott) tiszakécskei könyvtár kölcsönzési mutatószáma is mindössze 447, pedig ott a friss könyvek jóval nagyobb bőségben szerepelnek. A központi könyvtár olvasóinak száma 1744 volt 1985-ben, a kölcsönzött kötetek száma 53 016. Imponáló adatok.

A raktárakról szólva – épp csak érintve a kérdést – már felsötétlett valamelyes árny is. Mielőtt ezek aggasztó gomolygását alaposabban szemrevételeznénk, szóljunk még a tiszta fényekről. Bácsalmáson csinálták, csinálják az ország egyik legjobb helyismereti adattárát. *Fekete Dezső*nek, a könyvtár legendás hírű, országos nevű volt vezetőjének helyismereti szenvedélye megteremtette a maga gyümölcseit, a munka folytatása, naprakészen tartása nemcsak ígéret, követelmény: cédulák százaiban, krónikákban, eseménynaptárakban tárgyiassított, szemléltető, kézzelfogható valóság. Bácsalmás eljövendő monográfusának, történészének könnyű dolga lesz. Egyébként, mint minden valóban gazdag, nemcsak makroszinten feltárt, hanem az elemi, egyszeri információkig lebontott és rendezett helyismereti gyűjtemény, adattár, a bácsalmási is többszörösen fel- és kihasznált. Bizonyosság rá – sok egyéb mellett – akár az évfordulóra kiadott műsorfüzet is, amely páriát ritkítja adatgazdaságával, történelmi információbőségével.

A. Kalasnyikov (Szovjetunió)

A sötét árnyak

Ez a könyvtár, amelyről – minden elfogultság nélkül – ennyi jót lehetett elmondani még egy ilyen rövidre szabott vázlatban is, nem túlzás a szó, haldoklik. Él még, a folyamat azonban már megindult. Említettem, hogy öröm ránézni a könyvespolcokra, annyira könyvtáriak, annyira nem könyvesboltiak. Van azonban ennek hátránya is. A polcok könyves-

Diskay Lenke (Magyarország)

boltiságát nemcsak a régi könyvek hiánya okozhatja. Az is ilyen árnyalatot adhat nekik, ha sok a friss könyv, ha egy-egy könyv több példányban is szerepel. Bácsalmáson ilyesmitől nem kell félni. A könyvtárnak, sok-sok éve 74 ezer forint a költségvetésből biztosított beszerzési kerete (a könyveké 70 ezer, a többié négyezer). Félelmetesen, dermesztően kicsiny összeg. Összehasonlításul: egy lakosra Bácsalmáson 8,18 forint jut, Tiszakécskén – nemcsak 1985-ben, az előző években is – 20 forint. A szakmai irányelvek szerint évente 4800 kötetet kellene a könyvtárnak beszereznie, ennek *csak a felére telik*. Tegyük hozzá: az egy lakosra jutó összeg csak bizonyos határ, bizonyos lélekszám *felett* értelmes mutató. Épp az olyan kis lélekszámú városnál, mint Bácsalmás, érvénye erősen megkérdőjelezhető. Mégis, még így is iszonyúan kevés! Gondoljuk csak meg: négyezer forint folyóíratra, napilapra, hangzó dokumentumokra! Kell ehhez kommentár? Persze, a könyvtár vezetője nem ül tétlenül. Költségvetésen kívül 1981-ben 21 491, 82-ben 18 756, 83-ban 34 640, 84-ben 39 739, 85-ben 38 374 forintot „szerzett”, kéregetett össze. Nyilván idén sem csak 74 ezerből fog gyarapítani. De! Így kell-e hát gyarapítani? Lehet-e így tervszerűen állományt építeni? A legtöbb-szor év végén „befutó” összegekre mennyire lehet számítani? És végül, vajon a plusz pénzekkel együtt összejött 90–100 ezer forint elég? Elég egy városi, egy B típusú könyvtárnak? Alkalmas akár bármily szerény szintentartásra is? És ha nem, vagy csak éppen hogy, akkor vajon a huzamos ideig tartó koldusság nem

kumulálódik-e? Deziparálhat-e így, ilyen körülmények közt a könyvtáros? Állománya nem szenved-e javíthatatlan, gyógyíthatatlan károkat?

Mert az egyéb árnyak – legyünk nagyvonalúak – még nem a végzetes kór jelei; nem az a könyvtár gyenge személyi ellátottsága (a szűk-séges, tervezett nyolc helyett négyen vannak); nem az a felújított könyvtár „sötétebb” részein látható roskadozó, balesetveszélyes polcrész-leg, nem az a több mint szerény technikai ellátottság. De igenis az az állomány nyilván egyre inkább érezhetővé váló „pusztulása”, mert igaza van a könyvtárvezetőnek: „a kölcsönző könyvtáros megnyerő személyisége nem pótolhatja a gyarapítás hiányait. Alapszolgáltatásunk, a könyvek, periodikumok megfelelő választéka lenne a legnagyobb vonzerő”. És – megintcsak gondoljunk arra – olyan könyvtárról van szó, amely nemcsak a legutóbbi időig, de még ma is kiemelkedően értékes állomány birtokában van, és amelynek állománya felet-tőbb kihasznált is. Éves átlagban a száz lakosra jutó látogatók száma 302, jóval magasabb a 189-es megyei átlagnál. Vajon jövőre, két év múlva, tíz év múlva is érdemes lesz látogatni a könyvtárat? Lesz miért? Lesznek még benne könyvek?

Ma még bizakodhatunk, reménykedhetünk, ha nem is nagyon tudjuk, miben, miért. Az idő azonban kegyetlenül rövid a reménykedésre. Azután már csak konstatálni lehet. Valaminek a halálát.

Vajda Kornél

Vigyázat, robban!

avagy hogyan lehet könnyen, gyorsan sok pénzhez jutni?

Láttak már Önök könyvtárban bombát robbanni? Na, nem igazít, csak olyan jelképeset? Szerencsére nem mindennapos dolog, a minap mégis megesett. Hogy esett az eset? Jött a postás, kezében egy 495 grammos, utánvéttel küldött levéllel és 1500 forint fejében átadta

S. Vájljal (SZU – Észet SZSZK)

A. H. TAMMSAARE 1878-1978

azt. Vajon mi lehet a nagyértékű küldemény, amelynek feladója a NOVORG KERSZI Munkaszervező Leányvállalata (Bp. 1134 Dózsa György u. 150)? Izgatottan bontottuk fel a levelet, és ekkor robbant a „bomba”. A borítékban *Baross Jenő: A kereskedelmi hitel és váltó gyakorlata* (Kiad. a Kereskedelmi Szervezési Intézet és a Stúdium Szervezőmódszertani Gazdasági Társaság) című, 123 oldalas, fűzött könyvecskéje lapult. A legszebb a dologban, hogy a Magyar Nemzeti Bibliográfia ár nélküli kiadványnak írja le. Ez igaz is. Ár sehol sincs feltüntetve a könyvön, azt a mellékelt számla tartalmazza.

Az izgatott vásárló gyorsan lapoz a könyvben, hátha a lapok között aranylemezre vagy egyéb értékre bukkan. És mit talál? Egy levelet, amelyben értesítik, hogy a kiadvány megvásárlóinak biztosítják azt a lehetőséget, „hogy fennmaradó kérdéseiket két napos konzultáción feltehessék, illetve megvitathassák a szerzőkkel és a témakör elismert szakértőivel. A konzultáción való részvétel természetesen nem kötelező, de amennyiben élni kívánnak ezzel a lehetőséggel, szívesen látjuk szakembereket, a könyv megvásárlásával ugyanis egyben egy munkatársuk számára a részvétel jogát is megszerezték” – írja a levél ... „Felhívjuk azonban figyelmüket, hogy technikai okok miatt csak a könyv kézhezvételétől számított 2 hónapon belül visszaküldött jelentkezéseket tudjuk kielégíteni, ezután a részvételi lehetőség elévül.” És tessék mondani, mi lesz az 1500 forinttal? Erről nem szól a levél, de arról igen, hogy „... szállásról Önök gondoskodjanak. Étkezési lehetőséget a konzultáció helyén igyekszünk biztosítani, de mindezek költségeit a részvételi díj nem tartalmazza.” Világos beszéd! Minden nem fér bele az 1500 forintos keretbe! Ha akad cég, amely valóban küld

olyan munkatársat a kétnapos konzultációra, aki nem értette meg a középszintű könyvet, annak akár 2500–3000 forintjába is belekerülhet szállással, utazással, napidíjjal ez a könyv. Úgy kell neki!

Tehát a lényeg az 1500 forint befizetése. Az sem baj, ha ehhez mások félrevezetésével jut a cég. Hogy melyik? A Kereskedelmi Szervezési Intézet és a STÚDIUM Szervezőmódszertani Társaság.

Incselkedik velem a kisördög, hogy utána számoljak ennek a „biznisznek”.

Lássuk csak! Az MNB szerint a könyv 1800 példányban jelent meg. Ez ugye „ideális” esetben 2 millió 700 ezer forint. Ha az előállítás és a jogdíj el is vitt példányonként 100 forintot, még mindig maradt több mint két és fél millió. Tegyük fel, mind az 1800 vásárló elmegy konzultálni, akkor 35 fős csoportokkal számolva kb. 50 illet kellene rendezni. Számoljunk ezekre esetenként tízezer forintot. Ebből már kijön egy-egy konzultáció, még ha a Hiltonban

bérelnek hozzá termet, akkor is! Ez kerülne összesen fél millióba. Még mindig marad kető, azaz *kettő millió!* És még azt mondják, ráfizetéses nálunk a könyvkiadás! Szó sincs róla! Pusztán ki kell találni egy „trükköt” és balekokat kell szerezni, tömött pénztárcával.

Nem tudom a vállalatok hogyan győznék az ilyenfajta könyvvásárlást. A közművelődési könyvtárak sehogy, mivel fenntartóik nem Krözusok és nem Dáriusok, ámbár ezt ők sem bírnák. Közben olyan fogalmak jutnak eszembe, mint kiugróan magas jogtalan haszon, munkanélküli jövedelem...

Tehát vigyázat, könyvtárosok! Óvakodjatok a KERSZI kiadványaitól, még ha ingyen adják, akkor is!

Az igazsághoz tartozik, hogy a Somogyi Könyvtár az ominózus művet utánvétellel visszaküldte a feladónak.

Lippainé Fekete Ilona

a szegedi Somogyi Könyvtár igazgatóhelyettese

Lapozgató

A **Kultúra és Közösség** című folyóirat idei harmadik száma a könyvtárosokat közvetlenül is érintő, sok fontos információt tartalmazó cikket közöl. *Kapitány Ágnes* és *Kapitány Gábor* írása (*Kulturális intézmények ideológiai értékközvetítési mechanizmusairól*) egy 1981 és 1985 között Győr-Sopron és Békés megyékben végzett nagyobb arányú vizsgálat eredményeiről számol be (a vizsgálatban – természetesen – könyvtárak is szerepeltek). A szerzők abból indultak ki, hogy aki belép egy-egy kulturális intézmény ajtaján (például könyvtárba), olyan hatáseggyüttessel találkozik, amelynek egyaránt része az intézmény külső-belső „látványa”, a benne folyó „program” és az ott dolgozók munka- és érintkezési stílusa. E szempontok szerint – elsősorban az intézményeknek az emberek értékválasztásait befolyásoló funkcióját tartva szem előtt – írják le és értelmezik a „mechanizmusokat”. Aki megküzd a szöveg nehézkes tudományosságával, sok értékes, saját könyvtárában is hasznosítha-

tó tanulság birtokába kerülhet. – Kevésbé közvetlenül, de ugyancsak könyvtári érdekű *Benkő Margit* írása (*Életmód és tévénézés*). Mindenképp szükséges azonban a könyvtárosoknak is megismernedniük *Kerékgyártó István* tanulmányával, amely *Konfliktusok és kulturális szükségletek* címen olyan kérdéseket tárgyal, mint: mindennapi élet és (például) olvasmány-szükséglet, egyéni-társadalmi konfliktusok és (például) olvasmány-szükséglet, egyéni-társadalmi konfliktusok és (például) olvasmányválasztás, különböző társadalmi csoportok és rétegek kulturális igényei stb.

Nem kevésbé fontos írás az is, amely *A kultúra és a jövő* címmel hosszú részletet közöl az UNESCO II. középtávú tervéből. A tervben szó esik nemzeti és regionális kulturális fejlődésről-fejlesztésről, a kulturális identitás és a kultúrafogyasztás kérdéseiről, a nemzeti hagyományok őrzéséről, a kulturális fejlődés trendjeiről, a kulturális cselekvés kívánatos stratégiáiról stb.

Új épületbe költözött a nagyközségi könyvtár Mórahalmon (Csongrád m.). A 196 négyzetméter alapterületű könyvtár eddig mindössze 78 négyzetméteresen működött, a művelődési ház egyik részében. A 22 és félezer kötet könyv és 58-féle periodikum most tágasabb térben, szebb körülmények között várja régi és új olvasóit. (R. E.)

A közművelődési könyvtárak szerepe a műszaki-gazdasági szakirodalom közvetítésében címmel szakmai tanácskozást rendezett a Szakszervezetek Csongrád Megyei Tanácsa Központi Könyvtára és az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Az SZMT könyvtárban tartott tanácskozást *Szente Ferenc*, az OSZK főigazgató-helyettese nyitotta meg, a résztvevők két napon keresztül vitatták meg – számos előadó referátuma és tézisei alapján – a műszaki információk közművelődési kezelésének és áramoltatásának legfontosabb kérdéseit, a jövő ezzel kapcsolatos legfontosabb feladatait és tennivalóit. A tanácskozásról a *Könyvtáros* a közeljövőben bő ismertetést közöl.

Új könyvtárt avattak a Somogy megyei *Somogsámsón* községben. Az eddigi hatvan négyzetméteres bérelt helyiség helyett száznegyven négyzetméteres, önálló könyvtár áll az olvasók rendelkezésére. A kilencszázezer forintból, amennyibe az új létesítmény került, kétszázezer forint értéket a község lakói társadalmi munkában „termeltek ki”.

A közművelődési szakemberképzésben dolgozó oktatók és kutatók országos tanácskozását rendezte meg Jászberényben a Művelődési Minisztérium, az Országos Közművelődési Központ és a Jászberényi Tanítóképző Főiskola. A háromnapos tanácskozás első napján plenáris ülésre, második két napján szekcióülésekre került sor. A könyvtáros szekció

ülésein *Katsányi Sándor* elnöklete alatt a résztvevők olvasásszociológiai előadásokat hallgattak és vitattak meg, majd *Supp Györgyné* vezetésével a könyvtáros szakkollégiumi képzés kísérleti tantervének kérdéseiről cseréltek eszmét.

Tizenötödik alkalommal szerveztek könyvtári hetet Komárom megyében. A változatos szakmai programok, tanácskozások középpontjában ezúttal az iskolai könyvtárak helyzetének, fejlesztésének megvitatása állt. Emellett a könyvtári hét célja volt az is, hogy a könyvtárak munkáját, törekvéseit, szolgáltatásait a társadalmi környezet, a szélesebb nagyközönség jobban megismerje. A rendezvények sokasága mellett ezt a célt szolgálta az eseményekhez kapcsolódó, jól szervezett sajtópropaganda is. A helyi napilap, a *Dolgozók Lapja* a rendezvény-sorozat kezdetét megelőző szombati számában kétoldalas mellékletben ismertette a hét programját és közölt egyéb könyvtári vonatkozású cikkeket, de a könyvtári hét ideje alatt is rendszeresen jelentetett meg az eseményt, illetve a könyvtárakat ismertető írásokat. (A. A.)

Korszerű táplálkozással az egészségünkért címmel rendezett – több szerv és vállalat bevonásával – érdekes és rendhagyó akciót a *Győri Városi Könyvtár*. A könyvtár mellett levő élelmiszerboltban harminc százalékkal olcsóbban árúsítottak számos terméket ez alkalomból, a bolt előtt a gyermekeknek játszótérre foglalkozásokat rendeztek, az akció címéhez illő vetélkedőt tartottak középiskolásoknak a könyvtár klubjában, az ugyancsak a könyvtár szomszédságában található párt-székházban pedig termékbemutató és kóstoló volt. (M. Gy.)

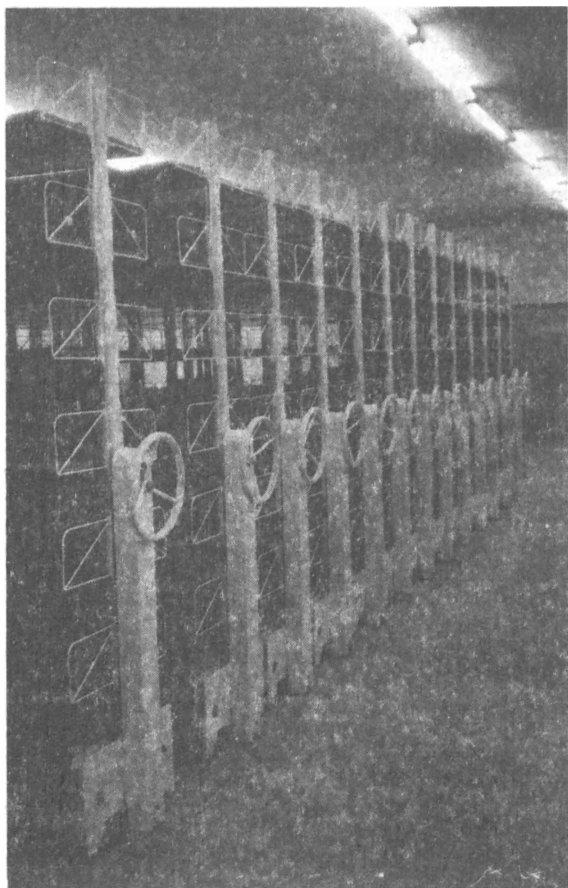
Az Országos Könyvtárügyi Tanács legutóbbi ülésén a résztvevők megtárgyalták a büntetvégrehajtási intézetekben működő közművelődési könyvtárakról szóló előterjesztést, örömmel nyug-

tázták, hogy e könyvtárak a szervezési időszakban a tanácsai és szakszervezeti közművelődési könyvtáraktól kapott segítséget az esetleges kampánymunkákhoz munkakerőbiztosítással kívánják „meghálálni”, ugyanakkor továbbra is kérik mind a KMK, mind a közművelődési könyvtárak módszertani szakmai segítségét. A második napirendi pont az OSZK előterjesztésének megtárgyalása volt az állománygyarapítás, a főlőspéldánygazdálkodás és a tárolókönyvtár kérdésköréről. A hozzászólók számos ponton vitatták az OSZK téziseit és javaslatait, új problémák (új gyűjtőköri kataszter felállítása, számítógépesítés, gyarapítási kooperáció stb.) sokaságát vetették fel. A vitát követően a tanács úgy határozott, hogy a tárolókönyvtári koncepció kidolgozására munkabizottságot hoz létre. Felkérte *Sonnevend Pétert*, az OSZK főosztályvezetőjét, hogy terjessze a kidolgozandó témákat a létrehozandó munkabizottság elé! (T. ZS.)

Halálozás. 1986. augusztus 23-án váratlan hirtelenséggel elhunyt *dr. Mészti László*, a budapesti Egyetemi Könyvtár nyugalmazott főigazgató-helyettese. – 1986. szeptember 15-én meghalt az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum nyugalmazott főosztályvezetője, *Kisfaludi Sándor*. Mindketten a szakma „nagy nemzedékéhez” tartoztak, könyvtári-könyvtárosi munkájuk jóval túlterjedt munkahelyük keretein, országos szintű és rangú tevékenységük beépült a magyar könyvtárügybe.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

MERABONA

és

TÉKA

típusú bútorainkat,

melyek

IRINGÓ

alvázra szerelve

tömörraktárak

berendezésére is

alkalmasak

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:

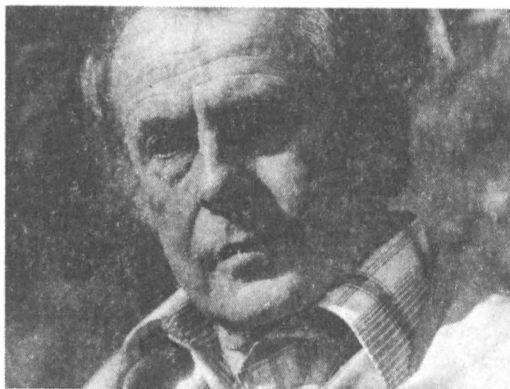
CAVALLONI GYÖNGYI

Budapest XI., Szakasits Á. u. 32/a. X. 95. 1119

Telefonüzenet: 663-226

A könyvtáros emlékei

Születésnap i beszélgetés Csorba Győzővel

Mózer Zoltán felvétele

Csorba Győző Kossuth-díjas költő, műfordító és szerkesztő, a Baranya Megyei Könyvtár nyugalmazott igazgatóhelyettese 1916. november 21-én született Pécsen. Érettségi után, 1935 őszén beiratkozott a pécsi Erzsébet Tudományegyetem jog- és államtudományi karára. 1938-ban megjelent első verseskötete, a *Mozdulatlan* saját kiadásában. A következő évben államtudományi doktorátust szerzett. Két évig állástalan diplomásként magántanításból tartotta fenn magát. 1940-ben megjelent *Hélinant*: A halál versei című fordításkötete. 1941-ben a Janus Pannonius Irodalmi Társaság tagjai közé választotta, és bekapcsolódott az ekkor induló *Sorsunk* című folyóirat szerkesztői munkájába. Ugyanattól az időtől Pécs városának közigazgatási tisztviselőjeként dolgozott. Azzal az ígérettel vették fel, hogy kulturális területre osztják be, s ez az ígéret oly módon valósult meg, hogy egy ideig a város jogászának volt a beosztottja, később pedig a gazdasági osztályon tevékenykedett, különleges „kulturális” feladatokkal, például Pécs mezőgazdasági termelésének statisztika-

kájával, a pécsi köztemető, a gyepmestertelep ügyeivel kellett foglalkoznia. 1943-ban megjelent *A hid panasza* című verseskötete.

És itt egy másik szálát is a történetbe kell szőni...

Pécs városában az 1902-ben alapított Majórossy Imre Múzeum keretei között működött több-kevesebb aktivitással nyilvános könyvtár. A negyvenes évek elején Pécs akkori, tevékeny, reformer gondolkodású polgármestere, dr. Esztergár Lajos kezdeményezésére önálló városi könyvtár létesítését határozták el: a múzeum kebeléből kiemelve az ott már úgysem működő könyvtárat önálló városi könyvtárrá kívánták fejleszteni. A szervezőmunkával 1941 nyarán Weöres Sándort, a pécsi bölcsészkar volt hallgatóját bízták meg, aki ezért Budapestről ismét a városba jött. Az önálló pécsi könyvtárat 1943. október 1-jén nyitották meg, de néhány hét múlva Weöres Sándor ismét elhagyta Pécsen, és ekkor a pécsi városi könyvtár vezetését Csorba Győzőre bízták. Csorba Győző azóta könyvtáros...

– Számos könyvtári munkaterületen dolgoztál: voltál a városi könyvtár vezetője, foglalkoztál kölcsönzéssel, beszerzéssel, voltál csoportvezető, a megyei könyvtár helyettes vezetője... E munkák közül melyiket szeretted a legjobban?

– Azzal kezdem, hogy 1943. november 1-től vagyok könyvtáros. Először az újonnan megnyitott Pécsi Városi Könyvtár vezetőjeként dolgoztam, miután Weöres Sándor, aki a könyvtárat 1941-től szervezte, lemondott, és hazaköltözött Csöngére. Utódjaként engem ajánlott. Rajtam kívül még egy, időnként két könyvtáros munkatárs és egy hivatalsegéd, akoriban úgy mondtuk: altiszt működött. De hát ez többnyire elmélet volt. Naponta ugyanis néhány órát töltöttem a Pécsi Egyetemi

Könyvtárban gyakorlat végett, s csak a munkaidőm többi részét fordíthattam könyvtári munkára. Aztán jöttek a háborús bajok. Sorozatosan hívtak vissza a városi közigazgatásba hosszabb-rövidebb időre. Amikor tehát végre elméletileg sikerült könyvtárossá lennem, gyakorlatilag többnyire mégsem voltam az. Hol a város szociális ügyosztályán dolgoztam, hol a hadiasszonyok ügyeit intéztem, később Baranya és Pécs első kommunista főispánjának lettem titkára, legvégül pedig jó néhány hónapig a kulturális osztály volt a munkahelyem. Csak 1948 júniusától sikerült végleg a könyvtárba jutnom valószínűleg is, ha jól emlékszem. Ezt főként *Keresztury Dezső*nek, az akkori kultuszminiszternek köszönhetem, aki egy pécsi szereplésen, az ott megjelent akkori polgármesternek szemrehányást tett, miért nem enged vissza a könyvtárba. Azóta folyamatosan 1976-ig, nyugdíjazásomig, sőt még ma is munkaidőben könyvtároskodom.

Hogy milyen könyvtári munkaterületeken dolgoztam? Azt hiszem, valamennyin. Az első hónapokban, még 1943 végén, olyan kevesen voltunk, hogy semmiképpen nem lehetett szó a munkaterületek felosztásáról. Ez annyit jelentett a gyakorlatban, hogy a könyvvásárlástól és a gazdasági ügyektől kezdve a leltározáson, címléírásán, katalógusszerkesztésen át valamennyi munkafajtán rajta kellett tartanom a szememet. Nyilván nem mindegyiket szerettem egyformán. Ha azonban mégis választanom lehetett volna, elsősorban a beszerzést, az állománygyarapítást, kedvenc területeimet választom. Ezekben láttam mindig a legizgalmasabb és gyakorlatilag a kölcsönzés mellett a leghasznosabb munkát. Az első években még semmi nem korlátozott. Időnként megkaptam a költségvetés egy-egy részét készpénzben, elszámolásra. Akkor én az antikváriumoktól kezdve a trafikokig, Budapesten a Teleki tértől a különféle alkalmi utcai könyvvasárosokig, magánszemélyekig s persze a könyvkereskedőikig mindenholon vásároltam. Budapesten például sokáig *Tatay Sándor*tól, akinek még a negyvenes évek elején könyvkereskedése volt... Azt hiszem, ekkor sikerült megteremtünk az állománynak azt az alapját, amelyik később a Baranya Megyei Könyvtárt a többi megyei és városi könyvtár között az egyik első helyre emelte.

Fárasztó volt ugyan, de évekig kölcsönöztem is. Ez közel hozott az emberekhez, és alkalmat adott a legkülönfélébb jellemek megismerésére. Mint helyettes megyei könyvtárve-

zető a szerzeményezési, illetve részben a szakszaki munkát mindvégig megtartottam, de később már nem kölcsönöztem.

Csorba Győző 1944-ben a Sorsunk főmunkatársa Bárdosi Németh Jánossal. Ugyanebben az évben megnősült, házasságából három leánygyermek született. 1945-ben szerkesztette az Ív című szépirodalmi és művészeti folyóiratot, amelynek egyetlen száma jelent meg. 1946-tól 1948-ig, a folyóirat megszüntetéséig a Sorsunk társszerkesztője volt Bárdosi Németh Jánossal. 1947-ben Baumgarten-díjban részesült, és ugyanebben az évben megjelent Szabadulás című verseskötete. 1947 és 1948 fordulóján fél évet Olaszországban töltött, a Római Magyar Akadémia ösztöndíjas lakójaként. 1949-ben részt vett a Katkó István szerkesztette Dunántúl című folyóirat szerkesztésében. Az ötvenes évek elején irodalomelméletet tanított a Pécsi Pedagógiai Főiskolán, meghívott előadóként.

1949-ben megkezdődött a falusi könyvtárügy szervezése Baranyában is. Körzeti könyvtárak alakultak, és ezeknek központja Pécsen volt. A körzeti és a városi könyvtárak összeolvadásából jöttek létre a megyei könyvtárak. A Baranya Megyei Könyvtár 1952. augusztus 20-án nyílt meg. Csorba Győző, a korábbi városi könyvtár vezetője automatikusan az új megyei könyvtár helyettes vezetője lett.

– Milyen volt a könyvtáros munkája az ötvenes években, a Rákosi-időkből?

– Hát ezek cifra idők voltak a könyvtárak számára is! A személyi kultusz virágjában volt. Itt Baranyában hozzájárult még a Tito-ügy is. A könyvtárak feladatai közé tartozott a politika e két nagy területének ordítóan hazug szolgálata. A szerzeményezés ekkoriban szinte teljességgel központi, budapesti irányítású volt, a könyvkiadás száz százalékban a napi politikát követte, a nyugati újabb irodalomból szinte semmit nem fordítottak le, illetve adtak ki. Ennek az eredménye hamarosan az lett, hogy az olvasók egy része, elég tekintélyes része gyanakvóvá vált, s eljutottunk odáig, hogy új kiadású könyveket sokan nem voltak hajlandók elfogadni, s még az is megtörtént, hogy az olvasószolgálati könyvtárosnak esküjét kívánták, amikor egy-egy újnak látszó, mert esetleg újonnan kötött Jókai könyvet ajánlott, hogy nem hamisított-e a szöveg.

Akkortájt, 1952 körül részt vettem egy minisztériumi vizsgálaton Zala megyében a bizottság tagjaként. Többnyire Sallai Istvánnal, illetve Sebestyén Gézával, akik szintén a bizottság tagjai voltak, jártuk a megye városait és

közsegeit. Tapasztalataink megdöbbenőek voltak. Egy alkalommal például megálltunk a falusi szövetkezeti bolt előtt, s feltűnt, hogy a boltból távozók mindegyikénél a kosár tetején egy-egy könyv vagy brosúra lapult. Szelíden megszólítottuk a vásárlók egyikét-másikat, s örömlőnk fejéztük ki, hogy könyvet is vesznek. Feleleteik semmiképpen nem igazolták az akkori hivatalos politika fő szolamát, mármint azt, hogy „olvasó nép” lettünk. Mert ilyenféle válaszokat kaptunk: „Nem tudom én mi ez a könyv. Meg kellett vennem, mert különben nem adtak volna pargetot (flanelszövet – a szerk.). Van már otthon a konyhaszekrényben néhány.” „A fene olvassa őket.” Aztán bementünk a boltba, s megkérdeztük a vezetőt: Keresik-e a könyveket? A boltvezető szinte eufóriában mondta, hogy nem tud eleget rendelni, akkora az igény.

Egy másik faluban arra voltunk kíváncsiak, mi történt a könyvnapon. A feleletekből néhány: „Megvetették velünk a könyveket, ha akartuk, ha nem.” „Még annak is száradjon le a keze, aki idehozta őket.” A határszéli községekben arról érdeklődtünk, olvassák-e a Tito-ellenes kiadványokat. A könyvtáros kereken kijelentette, hogy nem. Mikor az oka felől tudakozódtunk, akkor az volt a válasza, hogy félnek, mert nagyon közel vannak a határhoz, s nem tudják, hogy miként alakul a helyzet, s nekik esetleg abból bajuk lehet.

Kiskanizsán az egész bizottsággal, *Kardos Ferenc*, akkori minisztériumi osztályvezető és a bizottság vezetője társaságában jelen voltunk egy kulturális rendezvényen. Pécsről vártak oda valamilyen amatőr csoportot. Jó órával később érkeztek a meghirdetett időnél. A műsort mégis elkezdték egy kanizsai tanár előadásával. Mi körülbelül a tizedik sor táján ültünk, s az egész előadásból legfeljebb egy-egy szót hallottunk és értettünk meg. A terem tele volt iskolásgyerekekkel, hatéves kortól fölfelé, s csak néhány felnőtt ült köztük. A felnőttek az előadás közben is egymással trafikáltak, a gyerekek pedig, mintha a réten lettek volna, futkostak körbe-körbe, kiabáltak egymásnak, birkóztak, labdáztak és így tovább. A műsor végén szegény *Kardos Ferenc* teljesen kedvét veszve, halálsápadtan kijelentette: „Hát ez az igazság? Mi a minisztériumban nem így tudtuk.”

Nagykanizsán megkérdeztünk egy járási vagy megyei orosz szakfelügyelőt, hogy mit lát Jugoszláviában, hiszen ő gyakran jár a határon. Belekezdett a hivatalos szövegbe: „Lát-

tam, amint az embereket bottal hajtják munkára, a földek fölszántatlanok, bevetetlenek, elhanyagoltak. Az emberek soványak, elgyötörtek, rosszkedvűek...” *Kardos Ferenc* nem bírta tovább, ingerülten beleszólt: „Ne azt mondd, amit a Szabad Népben olvastál, hanem azt amit te láttál.” A szakfelügyelőnek erre nem volt több mondanivalója.

A Rákosi-időben tanfolyamon kellett részt vennünk különféle dekorációk készítésére. Tanítottak valamennyiünket betűk rajzolására, kiállítások összeállítására, jelszavak írására... Pécsen egy ízben Rákosi valamelyik születésnapján az egyetemi könyvtárral közösen kellett rendeznünk egy reprezentatív kiállítást a volt pécsi Nemzeti Kaszinó, akkor már Munkás Kaszinó nagytermében. Az egyetemi könyvtár helyettes igazgatójával ketten voltunk felelősök a kiállításért. Még ma is futkos a hátamon a hideg, amikor eszembe jut, milyen keserves kínokkal készítettük el a nagy felírást: „Éljen Rákosi elvtárs, a magyar dolgozók vezére.” De akadt más is. Valamelyik választáson a könyvtár olvasótermének egyik sarkában fel kellett raknunk egy úgynevezett „vörös sarkot” brosúrákkal, képekkel, feliratokkal, s reménykednünk abban, hogy az olvasóterem látogatói tolongani fognak körülötte. Hát nem így történt. Alig ment közelébe valaki. Inkább megszűröl és nem titkolt riadalommal pislogtak felé az olvasóterem látogatói.

Történt aztán, hogy minisztériumi rendelettel kivezényelték a város közepén egy úgynevezett „gombába”, amelyben azelőtt tejet árultak, s ott kellett olvasókat toboroznunk. Összesen egy államvédelmi tisztet sikerült beszerveznünk. Aztán – szintén központi utasításra – ki kellett mennünk egy tűző nyári vásárnapon a pécsi mezőgazdasági vásárra, s ott csinálni propagandát, közös sátorban a Tudományos Ismeretterjesztő Társulattal. Mi könyveket raktunk ki, a TIT valamilyen mikroszkópot és egy koponyát. A könyvek persze a könyvtár leltározott anyagából valók voltak, s így fő teendőnk abból állott, hogy a vásárolni akarókat lebeszéltük szándékukról, s elmagyaráztuk nekik, hogyan iratkozhatnak be a könyvtárba.

– *A megyei könyvtár helyettes vezetőjeként számos dolgod akadhatott a könyvtári központtal Budapesten. Milyen jelentős könyvtáros személyiségekkel találkozottál az országos irányításban, a felső vezetésben?*

– A legkülönbébb módon találkoztam budapesti vagy más megyebeli könyvtárosokkal,

s ismertem meg sok, egészen kiváló embert és könyvtárost. Köztük az egyik első Sebestyén Géza volt, akivel még városi könyvtáros koromban együtt kerestem hivatali helyiségeket a létesítendő körzeti könyvtárnak. Sebestyén Gézával később is jó viszonyban maradtam. Együtt vettünk részt – említettem már – a Zala megyei vizsgálatban 1952 őszén. Sebestyén Géza fáradhatatlan, roppant kitartó és szókimerő ember volt. Szívéből nagyon komolyan akarta és gondolta a magyar nép kultúrájának emelését, és irtózott mindenféle ámitástól és önámítástól.

A másik kiváló könyvtáros Sallai István volt, akihez talán még közelebb kerültem emberileg. Ragyogó elme, állandóan termékeny gondolatokkal. Azt hiszem, a falusi könyvtárhálózat kiépülésében és megerősödésében neki volt a legnagyobb szerepe. Mindenütt ott volt, ahol segíteni kellett. Előadások sorát tartotta. Sebestyén Gézával együtt tankönyvet írt a könyvtárosok számára. Szinte minden országos értekezleten előadott. A könyvtárak országos konstrukciójában egészen modern kezdeményezései voltak, igen sokat tudott a világ könyvtárugyéről. Falusi tanítóként kezdte pályáját. Nem tudom megállni, hogy ne meséljem el egy roppant jellemző történetét, amit példabeszédként terjesztett. Ő úgy hívta, hogy alapvicc. Röviden arról van benne szó, hogy amikor még kisgyerek volt, édesanyjának – ha jól emlékszem: Baján – volt egy kis üzlete. Nem abban a házban, ahol lakott. Ő több ízben elment édesanyjával az üzletbe. Egy alkalommal hasmenés jött rá, és becsinált. Édesanyja kétségbeesetten kiszaladt az utcára, és egy arra járó fiákerest megkért, hogy vigye haza a fiát. A gyerek beült a kocsiba, s megindultak hazafelé. Amikor pajtásai látták, hogy hintóban ül, körülfogták, szaladtak mellette, és irigyelték. S a történetet Sallai István rendszerint úgy fejezte be: „Hintón mentem, fönt ültem magasan, irigyelték érte, és nem tudták, hogy szarban ülök.” És még hozzátette: „Hát sokan vannak manapság így.”

Voltak aztán kiváló megyei könyvtáros kollégák is. Hogy csak egyet említsek, a békéscsabai *Lipták Pál*. Ő kapott először megyei könyvtárigazgatóként Kossuth-díjat. Amikor kezdte, a könyvtár elhelyezése még nem volt kifogástalan. De lassan a mostoha elhelyezésből is nagyszerű könyvtárt tudott teremteni. S az egész megyében is kitűnően megszervezte a könyvtárak életét. Hogy róla is elmondjak valamit: az egyik kora őszben, amikor már

kezdődött volna a fűtési szezon, még nem volt tüzelője. Ezért körbe küldte hát az embereit a városba, és a tavaszi metszés helyett már ősszel megnyesette a nyilvános parkok, utcák fáit, és így szerzett tüzelőt. Persze nem dicsérték meg érte.

Csorba Győző 1952-től részt vett a Szántó Tibor szerkesztette Dunántúl című folyóirat szerkesztői munkájában. 1955-ben megjelent Ocsúdó évek című önéletrajzi elbeszélő költeménye. 1957-ben József Attila-díjjal tüntették ki. 1959-ben napvilágot látott A szó ünnepe című verseskötete. 1952-től, leszámítva egy rövid időt, 1957 néhány hónapját, amikor megbízást kapott a megyei könyvtár vezetésére, nyugdíjba vonulásáig, 1976-ig mindvégig a megyei könyvtár helyettes vezetője volt. A csaknem negyedszázad alatt a könyvtár igazgatói cserélődtek, a helyettes ugyanaz maradt.

– Kik voltak a közvetlen feletteseid?

– Az igazgatók? Nem szívesen beszélek róluk. Talán elég, ha azt mondom, hogy a mostani kivételével egyetlenegy sem volt igazán odavaló. Akadt olyan is, akit én a könyvtár közelébe sem engedtem volna. De... Nomina sunt odiosa.

– Negyedszázad alatt a könyvtár dolgozóinak összetétele is sokat változhatott, talán többször kicserélődött...

– A könyvtár dolgozóinak száma kezdettől fogva sokat nőtt. Először, amikor a megyei könyvtár megalakult, az úgynevezett helyi és vidéki részlegben együttesen nem voltunk még tízen sem. Hozzá kell tennem, hogy akkor még gyermekkönyvtárunk is működött. A szerzeményezést, a feldolgozást és az olvasószolgálatot öt-hat ember látta el. Én a helyi részleg csoportvezetője voltam. Intéztem tehát a szerzeményezés és az olvasók kiszolgálásának a feladatait. Persze nem egyedül, de nem is csupán irányítással, hanem tevékeny részvétellel. Vagyis könyvet vásároltam, leltároztam, katalógust raktam, kölcsönöztem stb. Ha jól emlékszem, négy-öt munkatársammal együtt. Közülük csupán nekem volt könyvtárosi tapasztalatom. A többieknek alig valami. S az olvasók száma már 1952-ben, tehát a megyei könyvtár megnyitása évében ezerről több mint háromezere növekedett. Fokozta a nehézségeket, hogy a körzeti könyvtár anyaga szerzői betűrendben, a régi városi könyvtáré pedig numerus currensben volt raktározva. Jó ideig a raktárban csak ketten-hárman ismertük ki magunkat.

– Könyvtárosi pályádon bizonyára számos

**A költő feleségével
és három kislányával 1958-ban**

érdekes könyvtárossal, különnc, furcsa figurával találkozott.

– Mint minden munkahelyen, természetesen a könyvtárban is előfordultak a legkülönbébb emberek. Főként az első években. Képzett könyvtáros alig volt köztük. De könyvtárosi munkára alkalmas is meglehetősen kevés. Ahogy akkoriban szinte mindenütt. A dolgozók megválasztásában a rátermettség és a szakértelem alig szerepelt a szempontok között. Dolgozott nálunk volt rendőrtiszt, cipészsegéd, villanytelepi kistisztviselő, földhivatali alkalmazott, háztartásbeli és még sok egyéb különféle előéletű személy. Könyvtáros képzettségű vagy könyvtári tapasztalatokkal rendelkező csak elvétve. De azért ment a munka. A hozzáértés hiánya szerencsére hamarosan kialakított egy láthatatlan tekintélyi hierarchiát, s a dolgozók ehhez többnyire ösztönösen igazodtak.

Különcök? Ilyenek is akadtak. Egy másik könyvtárból idekerült dolgozónk például ifjonti lelkesedésében, amikor a fiatal lányokat kiszolgálta, olyan bizalmas kérdéseket tett föl nekik, hogy áldozatai utóbb már belestek az ajtón, szolgálatban van-e, s ha ott látták, inkább sarkon fordultak, s elmentek. Nem mindennapi körülmények között szabadultunk meg tőle. Beiratkozott az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtáros szakára, rendszeresen elutazott a konzultációkra, vizsgázott, s így tovább, aztán a második évben folytatta.

Néhány hónap múlva azonban kiderült, hogy csak úgy tett, mintha folytatná, s kénytelen volt azonnali hatállyal felmondani.

Aztán volt olyan könyvtárosunk, aki nagyon szerette a jó könyveket, s nem bizonyítható ugyan, de erős a gyanú, hogy sokat elvitt belőlük, mikor elköltözött Pécsről.

Az egyik könyvtárosnőnknek a tökéletesen lompos öltözködés volt a jellegzetessége, s az a hír járta, hogy ruháit egy nagy ládában összegyűrve tartja, s amikor vált, belenyúl a ládába, és ami a kezébe akad, azt húzza ki és veszi föl.

Egyik gyenge idegrendszerű könyvtárosunk, aki az olvasószolgálatban működött, nagy forgalom esetén bement a raktárba, s perceként át csúnya szavakkal gyalázta az olvasókat, káromkodott, s csak miután kiadta mérget, jött vissza.

Egy másik olvasószolgálati könyvtárosunk mérhetetlen undorral kezelte azokat, akik kevésbé értékes irodalmat kértek tőle, „kolompárnak” nevezte őket. Viszont akik jó irodalmat olvastak, azokért mindent megtett, még a saját könyvtárából is hozott nekik könyveket.

– *Persze a könyvtárosi pályán nemcsak különnc, furcsa emberek dolgoztak és dolgoznak. Bizonyára számos értékes, kiváló kollégát is megismertél. Elhunyt könyvtáros munkatársaid közül kire emlékszel szívesen?*

– Az a most már több mint harminc év, amióta a Baranya Megyei Könyvtár működik, hozott sajnos halottakat is. Két éve sincs, hogy volt és már nyugdíjas olvasószolgálati csoportvezetőnk, a nagyszerű embert és könyvtárost *Kozma Jenő*t búcsúztattuk. Noha félig autodidakta volt, s a pedagógiai főiskolát négy polgárral végezte el, hatalmas könyvismerete, rajongó könyvszeretete és a könyvtárosi munkát a szó szoros értelmében kulturális szolgálatnak tekintő magatartása kiemelte kollégái közül... Nemrégiben temettük egyik igen derék nyugdíjas könyvtárosnőnk, *dr. Palásthy László*-nét, a címfelvétel mindentudóját... Ugyancsak el kellett veszítenünk a könyvtár egy mindenki által szeretett és sokféle munkakörben tevékenykedő dolgozóját, *dr. Hetey Ottó*nét... Ha igaz, hogy halottaik egybetartják a közösségeket, akkor a Baranya Megyei Könyvtárnak már ez is megadatott.

– *Többen vannak, akik az idők folyamán a megyei könyvtárt más könyvtárral vagy valamely nem is könyvtárosi munkahellyel fölcserélték, esetleg úgy mentek el, hogy magasabb könyvtárosi beosztásba kerültek...*

– A megyei könyvtár megalakulásától kezd-

ve folyamatosan már csak egyetlen kollégám működik főfoglalkozásban, mégpedig *Nikolai László* gazdasági igazgató. De már ő is a nyugdíjazás küszöbén áll. A volt dolgozók közül sokan nyugdíjba mentek már, néhányan meghaltak, mások jószántukból vagy kényszerűen eltávoztak tőlünk, s olyanok is akadtak, akik magasabb könyvtári beosztásba kerültek. Mint például *Szente Ferenc*, aki jelenleg az Országos Széchényi Könyvtár egyik főigazgató-helyettese, s aki 1954-ben – ha emlékezetem nem csal – a minisztérium rendelkezéséből az idegen nyelvek főiskolájáról került hozzánk, s oly rövid idő alatt lett igazán jó könyvtáros, hogy 1960-ban Sallai István máris elkérte tőlünk, s a Könyvtártudományi és Módszertani Központban alkalmazta.

– *A könyvtár olyan munkahely, ahol nemcsak szakképzett könyvtárosok dolgoznak, hanem rövidebb-hosszabb ideig írók, költők is megfordulnak. Amíg a megyei könyvtár helyettes vezetője voltál, rendszeresen megjelentek versesköteteid, műfordításaid: Séta és meditáció, 1965; Lélek és ősz, 1968; A lélek évszakai, 1970; Időjáték, 1972; Anabázis, 1974. 1972-ben ismét József Attila-díjban részesültél... Írónak való munkahely a könyvtár?*

– Igen is, meg nem is. Jómagam ugyan kezdetől fogva könyvtárba kíváncsoztam, s hogy ma is szerződéses viszonyban állok a megyei könyvtárral, nosztalgiám létezését igazolja. Nekem, és azt hiszem, minden írónak, roppant nagy ajándék az a határtalanul gazdag szellemi háttér, amit egy nagyobb könyvtár könyv- és folyóirat-állománya nyújt. Persze még kezdetben, amikor nem volt szabad szombat, és nem kaptam alkotónapot, a napi nyolc óra súlyosan nehezedett rám, és sok írói munkámat elveteltette.

De azért nálunk is dolgoztak hosszabb-rövidebb ideig írók, és nem okvetlenül érezték magukat rosszul. *Bertha Bulcsú* könyvtárosi pályája, azt hiszem, a legrövidebb volt, mert alkalmazása után alig egy-két héttel már kikérte a *Dunántúli Napló*, s újságíró lett. Dolgozott nálunk egy ideig *Arató Károly*. Róla nem mondhatom, hogy örömmel tette, mert később is meglehetősen keserű hangon nyilatkozott könyvtári hónapjairól, amikor „cédulákat rakattak vele”. *Kiss Dénes* ugyancsak működött egy ideig könyvtárunkban, mielőtt Budapestre távozott. Aztán *Kemenes Inez*, a sajnos kevésbé ismert, de tehetséges, nagyon művelt műfordító és költő. Hosszú ideig, nyugdíjazásáig a megyei könyvtár egyik osztályvezetője volt,

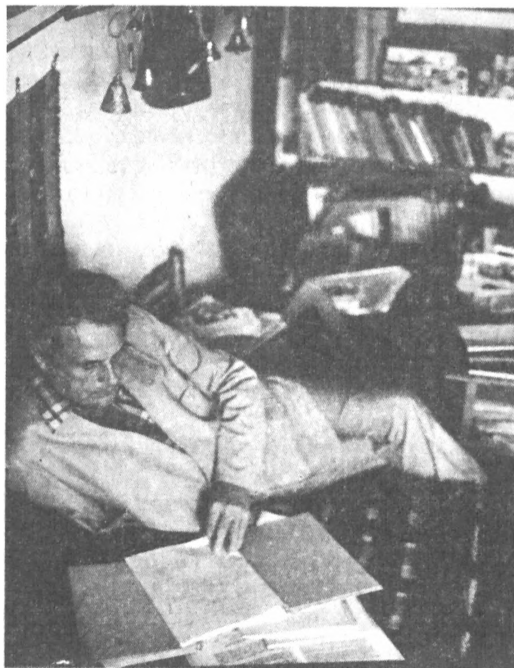
sőt utána rész munkaidőben ma is bejár *Pál József* költő. Átmenetileg könyvtároskodott nálunk *Parti Nagy Lajos* költő, s nem azért ment el, mert a könyvtári munkát megunta, hanem mert a *Jelenkor* olvasószerkesztője lett. Most is a könyvtár dolgozója *Arany László* fiatal költő, továbbá *Mendöl Zsuzsa* művészettörténeti író s *Huber Kálmánné* könyvtári szakíró. És itt vagy te is... Bár nem a megyei könyvtárban, de a Pécsi Városi Könyvtárban, előtte pedig a tanárképző főiskola könyvtárában működött és működik ma is a József Attila-díjas *Bertók László* költő... Úgy látszik tehát, hogy az írók könyvtárnosztalgiaja nem szűnt meg.

– *Már 1941-ben bekapcsolódtál a Sorsunk szerkesztői munkájába. 1949-ben részt vettél a Katkó István, 1952-től pedig a Szántó Tibor szerkesztette Dunántúl című folyóirat szerkesztésében. 1959-től 1965-ig, majd 1977-től máig a Jelenkor szerkesztőbizottságának a tagja vagy, újabban a lap főmunkatársa. Ezért munkahelyed, a könyvtár mindig kicsit „szerkesztőség” is volt. Az írók közül kik és miért kerestek föl itt a Sorsunk, a Dunántúl és a Jelenkor idejében?*

– Már a Sorsunk idejében a könyvtár épületében székelt a folyóirat szerkesztősége. Itt dolgozott rész munkaidőben egy adminisztrátornő, szebben nevezve: titkárnő. Így aztán természetes kapcsolat alakult ki a könyvtár és a folyóirat szerkesztősége között. Akik a szerkesztőségbe látogattak, magától értetődően a könyvtárba is benéztek. Engem vagy itt találta, vagy nem, mert – mint már mondtam – igen sokszor máshova rendelték dolgozni.

Később, főként a Dunántúl idejében, amikor már rendszeresen a könyvtárban tartózkodtam, szinte mindennap volt egy-egy író vendégem. *Galsai Pongrác*, *Szántó Tibor* többnyire valamilyen szerkesztési problémával vagy saját írásukról véleményt kérve keresett meg, *Gáll István* új verseit hozta, *Kalász Márton*, *Kopányi György*, *Hunyadi József*, *Órsi Ferenc*, később *Bertha Bulcsú*, *Lázár Ervin*, *Thiery Árpád*, te és még sokan mások szintén kéziratokkal vagy egy-egy beszélgetésre jöttek.

Megtörtént egyszer, hogy az igazgatói irodában csoportvezetői értekezletet tartottunk, amikor Lázár Ervin beüzent, hogy igen fontos ügyben, okvetlenül és azonnal találkozni szeretne velem. Az üzenetet közvetítő munkatársam aggódó arcán azt láttam, hogy valami roppant fontos dologról lehet szó, ami nem tűr halasztást, s a többiek elnézését kérve kimentem. Lázár Ervin ekkor behívott az olvasóte-

**Munka közben 1974-ben
(Szokolai István felvétele)**

rembe, előszedte Brehm valamelyik kötetét, s megmutatta, hogy igenis létezik a csonkaszárnú bodobács nevű bogár, amit nekem már egyszer említett, de nem hittem el neki, hogy a furcsa nevű rovar létezik. Amikor látta, hogy meggyőződtem, nyugodtan elbocsátott, és visszamehettem az értekezletre.

De voltak egyéb kapcsolatok is a könyvtár és a pécsi írók között. Több ízben előfordult, hogy a könyvtár olvasótermét használtuk találkozókra, amikor egy-egy tekintélyesebb vendégünk érkezett külföldről vagy Budapestről. Tudni kell ugyanis, hogy a pécsi írócsoportnak hosszú ideig nem volt állandó helyisége, s hol itt, hol ott jöttünk össze péntekenként. Állandó ezekben az összejevetelekben csak a hivatalos program utáni, Nádor kávéházi „lazítás” volt. Ilyenkor a csoport tagjai többnyire előételeket és köreteket fogyasztottak, lévén szintén valamennyien igen kis pénzűek.

Talán ez a szoros kapcsolat a megyei könyvtár és az írók között még a Sorsunk első éveinek hagyományaihoz nyúlik vissza. Bár akkor nem a megyei könyvtárba és nem hozzám, hanem az egyetemi könyvtárba és Várkonyi Nándorhoz jártunk szerkeszteni.

– *A könyvtárban az olvasók milyen típusait, rétegeit lehet megkülönböztetni? Nyugdíjasok, idős hölgyek, diákok... Buzgó olvasók, érdekes, különc alakok, rendhagyó figurák... Számodra melyik a legrokonszenvesebb könyvtárlátogató-típus?*

– Említettem, hogy hosszú ideig részt vettem az olvasók kiszolgálásában. Már városi könyvtáros korom óta szerettem az olvasókkal foglalkozni. Főként a jóindulatú, de tanácstalan emberekkel. Azt hiszem, hogy pedagógiai hajlamaimat éltem ki, s ez főként a kisebb műveltségű, de tanulni akaró olvasóknál érvényesült igazán. Voltak bányászolvasóink, nyomdászok, gyári dolgozók, középiskolás és egyetemi, illetve főiskolai hallgatók, akiket rendszeresen én szolgáltam ki. De előfordult az is, hogy egy háztartásbeli anya szívbetegség miatt mozgásképtelen lányának rendszeresen vitt könyvet, és a választást mindig rám bízta. Ez a lány később meggyógyult, a megyei tanács dolgozója lett, és mindig boldogan emlegette, hogy milyen jó könyveket küldtem neki.

De általában a kölcsönzői munka igen sok ismerőst, barátot szerzett. Minthogy egész nemzedék nőtt fel időközben, gyakran köszöntek rám volt diákolvasóim, akik közben felnőttek, megházasodtak, különféle munkahelyekre kerültek. Nagyon megmelegítette a szívemet például, amikor egy orvosnő valamelyik könyvnapon, miközben dedikációt kért tőlem, közölte, hogy az irodalmat én szerettettem meg vele, s amit a világirodalomból ismer, nekem köszönheti.

Voltak persze, mint bizonyára minden könyvtárban, olyanok is, akiknek mindegy volt, hogy mit olvasnak, csak szerelmes könyv legyen. Mások a krimiket keresték. Akadtak kedvelői a történelmi regényeknek, többeket a humoros könyvek vonzottak. De találkoztam különc figurákkal is. Emlékszem például egy vécésnéni olvasóra, aki *Kaffka Margit* tanítványa volt annakidején. Egyedül élt, és éjjelnappal olvasott. És mindig a legjobb könyveket. Ennél is különösebb figura volt egy idősebb férfi, aki a város szélén egy barlangban lakott, emlékezetem szerint nyugdíjas elmeklinikai ápoló, de teljesen magára maradt. Elhanyagolta külsejét, cipő helyett rongyba csavarta lábát, a tisztálkodás hiánya miatt meglehetősen bűzt árasztott, látogatása után mindig hosszasan szellőztetni kellett. De olvasmányaiiban, tájékozottságában és viselkedésében arisztokratikus és igényes volt, azt lehet mondani, magas értelmi fokon állt. Nemcsak általában az

irodalmat ismerte kitűnően, hanem a korabeli magyar irodalmat is, s a Pécsen élő írókról is mindent tudott. Amikor egy-egy többkötetes könyvet visszahozott, ápolatlan arcán finom mosollyal megjegyezte: „Ez a könyv három gyertyámba került.” Mert a barlangban azzal világított.

Nem szerettem a tudálékos, agresszív olvasókat. Azt például, aki határozott hangon kérte tőlem *Flaubert Vörös és feketé-jét*, s amikor halkan megjegyeztem, hogy az *Stendhal* műve, kikérte magának az oktatást. Ilyenkor más nem tehettem, mint elmentem a raktárba, ott egy ideig váraкоztam, utána visszatértem azzal, hogy sajnos a kért könyv nincs bent.

Általános tapasztalatként azt szűrtem le, hogy amikor már büszkén hirdettük, hogy „olvasó nép” lettünk, akkor még szó sem volt erről, viszont ugyanakkor a könyvtárügy országos és a falvakra is kiterjedő megszervezése lassan, de biztosan előrevitte az emberek olvasási kultúráját.

– *Habent sua fata libelli... De nemcsak a könyveknek, a könyvtáraknak is megvan a maguk sorsa... Talán vannak a könyvtári könyvekkel kapcsolatos jellemző történeteik is: elvesztett, megkerült, soha nem olvasott könyvekről.*

– A könyvtári állományt évtizedekig én gyarapítottam, illetve irányításommal gyarapítottuk. Minden alkalmat megragadtam, hogy a magyar és a világirodalom egyetlen jelentős könyve se hiányozzék. Sikertől elnézve, hogy könyvanyagunk a megyei könyvtárak között az első helyek egyikén áll. Nem egy ízben előfordult, hogy a központból jött látogatóink csak egyetlen könyvre voltak kíváncsiak, s meglepődéssel tapasztalták, hogy nálunk megtalálják.

Persze a ritka és értékes könyveket különös gonddal kellett őriznünk, ami – sajnos – nem mindig sikerült. Egy-egy felfurcsoló olvasó túljárt az eszünkön. Előfordult például, hogy a könyvtestet kioperálták, meghagyván a címlapot, s a művet magát valamilyen hasonló nagyságú és vastagságú másik könyv beragasztásával pótolták. Egy fotó-szakkönyvből pedig lassacskán annyi receptet vágtak ki, hogy végül is a gerinc és könyvtest közötti méretkülönbség hívta föl az akcióra a figyelmünket. A szexuális kérdéseket tárgyaló könyveink egy része forgalomba kerülésük után egy-két hónap múlva sorozatosan kezdett „elveszni”. „A sétatéri padon felejtettem.” „A vonaton hagytam.” „Az iskolában ismeretlen valaki kivette a táskámból.” És így tovább. Ilyenkor esetleg segített,

ha az eredeti ár többszörösét kértük helyette, s a könyv hamar meglett. Megesett azonban egy alkalommal, hogy *Sartre* első, magyarul megjelent könyvét, amelyet húsz forint körüli áron vásároltunk, valaki érezhetően tudatosan „elvesztette”, s amikor térítésként háromszáz forintot kértünk, szemrebbenés nélkül megfizette.

Hogy voltak-e és vannak-e soha nem olvasott könyvek a könyvtárban? Alighanem. De ha egy könyv a gyűjtőkörbe tartozik, és elméletileg elképzelhető, hogy valakinek egyszer szüksége lehet rá, akkor meg kell szerezni, és őrizni kell, ha látszólag főlegesen foglalja is a helyet.

– *A könyvtári munka elméletével is foglalkoztál? Írtál könyvtári tárgyú cikkeket?*

– A megyei könyvtárak mai arculata az alatt a harmincnégy év alatt alakult ki, ami 1952 óta eltelt. Sok termékeny gondolat, de vele együtt sok buktató is teremtette meg a mai állapotot. Mint gyakorló könyvtáros, sőt olyan gyakorló könyvtáros, aki 1952-ben már csaknem kilenc éve könyvtároskodott, persze hogy kezdettől fogva helyeseltam, esetleg bíráltam mindazt, amit a körzeti vagy később a megyei könyvtárak irányításában és munkájában tapasztaltam. Ténykedésem azonban többnyire inkább értekezleti vitákban, tapasztalatcseréken, saját könyvtárunk napi munkájának megszervezésében, mint szakcikk írásában nyilvánult meg. Az például, hogy részt vehettem a Zala megyei minisztériumi bizottsági felülvizsgálatban, vagy az, hogy harmadmagammal, Sal-lai Istvánnal és *Kellner Bélával* állítottuk össze a falusi könyvtárak első törzsanyagjegyzékét, nyilván munkám elismerése volt. Vagy abban, hogy könyvtárunk állománygyarapító tevékenysége országosan az első között volt, s hogy általában a Baranya Megyei Könyvtárt – kivéve egy hosszabb időszakot a vezető szakmai és emberi alkalmatlansága miatt – mindig a megyei könyvtárak legjobbjai közé sorolták, talán nekem is részem volt. Könyvtári szakcikkeket azonban nem írtam; egyéb irányú irodalmi tevékenységem erre nem hagyott energiát.

– *Mi okozott bosszúságot, mi szerzett örömet a könyvtárosi pályán?*

– Hát erre nagyon nehéz válaszolni. A legnagyobb bosszúságot, sőt ennél többet: mármár kiábrándulást a könyvtáros hivatásból az okozta, hogy a Baranya Megyei Könyvtár vezetése majd több mint másfél évtizedig nem megfelelő kezében volt. Akadtak persze egyéb, kisebb kellemetlenségek is. Főként az

Vital (USA)

első években, amikor a központi irányítás bizonytalankodása miatt gyakorta kellett átszervezéseket végrehajtani. S ami a minisztériumnak vagy a könyvtári központnak esetleg csak néhány sorába került, az nekünk egy-egy szervezeti helyzet vagy munkaterület teljes újrakezdését jelentette. Említhetném itt a falusi könyvtárakkal történt különféle „játszódásokat”: csak letéti anyag, az állomány átadása a községek tulajdonába, könyvtári körzetek kialakítása, a letéti rendszer újbóli bevezetése, a megyei könyvtár helyi és letéti állományának külön kezelése, majd egybeolvasztása, a helyismereti gyűjtés sorsa stb.

De persze örömeink is akadnak. Például a szigetvári és a mohácsi járási könyvtárak építése, a megyei könyvtár új szárnya, a zenei részleg megszületése, a könyvtár kötetzetének létesítése és megerősödése, a pécsi városi fiókönyvtár-hálózat megszervezése, melyből később a Pécsi Városi Könyvtár megszületett, a referenzszolgálat szakosodása vagy legújában a könyvtár kiadói tevékenysége és a többi. Ezek néhányja ugyan akkor született, amikor a könyvtárral már csak szerződéses kapcsolatban voltam, de könyvtáros szívemet mégis megmelegítették.

Ha úgy általában végignézek azon a több mint negyven esztendőn, melyet úgy-ahogy könyvtárosként végigéltem, azt hiszem, több volt az örömöm, mint a bosszúságom. Hiszen Baranyában egy olyan könyvtári szervezet létrejöttének lehettem részese, illetve tanúja, amely az olvasás lehetőségét falun és városban

egyenként mindenki számára tudatosította és megteremtette. Ha tehát teljes nyugalommal még most sem mondhatjuk el, hogy „olvasó néppé” váltunk, azt mindenképpen kijelenthetjük, hogy ennek feltételeit megteremtettük. És ez valóban nagy öröm.

– *Könyvtári, munkahelyi élményedből született-e vers?*

– Igen, de nem sok és egyáltalában nem lelkesek. Epigrammáim, szatirikus verseim néhányát könyvtárunk viszonyai szülték. Egyik nem régi versem pedig annak az érzésnek a terméke, amely szerint – megöregedvén – a valóságos életet, bármilyen megnyilatkozásában, egyre többnek és fontosabbnak kezdem érezni, mint a papírra nyomtatott szövegeket. Ennek a versemnek azt a címet adtam, hogy *Könyveim*, s mottójául egy Babits-idézetet választottam, melyben Babits arról beszél, hogy számára „a könyvek varázsa oda van ma”.

– *Amióta nyugdíjba vonultál, ha lehet, még termékenyebb költői és fordítói munkát folytatsz. Ezt jelzik a rendszeresen megjelenő újabb verses- és fordításkötetek: Észrevételek, 1976; Kettőshangzat 1976; Összegyűjtött versek 1978; A világ küszöbei, 1981; Simeon tűnődése, 1983; Görbül az idő, 1985, valamint az 1985-ben kapott Kossuth-díj. De Csorba Győző ma is „könyvtári dolgozó”, ma is munkaviszonyban van a megyei könyvtárral. Most miben áll az itteni munkád?*

– Valóban még ma is „könyvtári dolgozó” vagyok, tehát munkaviszony fűz a megyei könyvtárhoz, mégpedig heti egy napra. Fő munkaköröm meglehetősen perifériális. Az a feladat, hogy a cikk-kivágatokat, melyek a helyismereti anyag részét alkotják, megválogassam és szakozzam. Ez meglehetősen érdekes, de kicsit fárasztó munka. Viszont megvan az a haszna, hogy a megye életéről minden vonatkozásban tájékoztatást kapok... Ezen túl szívesen állok rendelkezésére mindenkinek, aki segítségért fordul hozzám könyvtári ügyekben. Nyelvi ismereteimmel és egyáltalában könyvtári tapasztalataimmal – de mindig csak kérésre – hozzászólok egy-egy konkrét problémához... Végül a könyvtár kiadói tevékenységében, a Pannónia Könyvek kiadói tanácsában is részt veszek, esetenként lektorálok, a tervekről véleményt mondok.

– *Köszönöm a beszélgetést. Hetvenedik születésnapod alkalmából munkatársaid és a magyar könyvtárostársadalom nevében jó egészséget és termékeny, alkotó éveket kívánok.*

Tüskés Tibor

Nemzetközi exlibris-kiállítás az OSZK-ban

Kubától Japánig 19 ország 60 művészeinek ex libriseiből rendezett kiállítást nemzeti könyvtárunk ez év júniusában a KMK és a hazai gyűjtőket összefogó Kisgrafika Barátok Köre. A tárlat a kortárs alkotók könyvjegyeit, kisgrafikáit mutatta be s jól reprezentálta, hogy a könyvkultúrától elválaszthatatlan exlibris-művészet felvirágzóban van. Ezt tükrözik a magyar grafikusművészek (*Bálványos Huba, Gács Mihály, Gyulai Liviusz, Rékassy Csaba, Stettner Béla, König Róbert, Vén Zoltán, Müller Árpád*) lapjai is.

★

A kiállítás az ex libris sajátos kifejezési lehetőségeinek – elsősorban az olasz, spanyol és skandináv művészek munkáin – továbbélő hagyományai mellett színes, változatos képet nyújtott a modern törekvésekről is, főleg a szovjet, a lengyel és a csehszlovák művészek grafikáin. Feltűnő ezeken a lapokon mind a motívumok, mind a technikák változása, megújulása. A fametszet mellett gyakoriak a mély- és siknyomás különféle módon kombinált eljárásai, a fekete-fehér foltok vagy vonalak ellentétére építő kifejezőmód helyett a színes technika. A szovjet exlibris-művészek kísérletező kedvét (például dombornyomással vagy fotokollázssal kombinált rézkarcok) főleg a litván *Antanas Kmielauskas, Vincas Kisarauskas* és *Grazina Didelytė* művei mutatják. Egyébként a szovjet anyag magas színvonalával a kiállítás egészéből is kiemelkedik. *Anatolij Kalasnyikov* és *German Ratner*, a litván művészek szürrealisztikus hangvételétől eltérően, mértani formák gondosan kiegyensúlyozott és szigorúan logikus szerkesztésével fejezik ki mondanivalójukat, értelmezik újra a valóságot.

A tárlat anyaga bizonyította, hogy az elmúlt évtizedek ex libriseiből szinte teljesen eltűnt a hagyományos szimbolika. A könyv tulajdonosának foglalkozására, kedvtelésére utaló, könnyen „leolvasható”, aforisztikus közlések helyett mindennapi életünk bonyolultságát, az olvasó-gondolkodó ember közérzetének elmentmondásait is ábrázoló, ezt változatos eszközökkel megfogalmazó „üzeneteket” találunk ezeken a lapokon. A művészi könyvjegy – a gyűjtők által szervezeten kialakított cserekapcsolatok révén – valóban egyféle személyes üzenetet továbbít, ugyanakkor hírt ad egy-egy ország könyv- és képzőművészetéről is. Alkalmat ad párbeszédre, baráti kézfogásra, hirdeti a könyv szeretetéhez, megőrzéséhez kötődő közösségi szándékainkat.

★

Ez a szándék vezette a közelmúltban elhunyt jeles bibliofil, *dr. Semsey Andor* sok évtizedes gyűjtőmunkáját is. A bemutatott lapokat az ő gyűjteményéből válogatták a rendezők. *Semsey Andor* (aki több exlibris-művészt mutatott már be) különösen nagy gondot fordított minden magyar vonatkozású – azaz a határainkon túl élő magyar művészek és a hazai gyűjtők részére külföldi művészek által készített – könyvjegyek beszerzésére.

A kiállítás – egy-egy ország alkotóit önálló tablón bemutatva – izelítőt nyújtott ezekből a metszetekből is. Így például napjaink romániai magyar exlibris-művészetét *Árkossy István, Bálint Ferenc* és *Feszt László* sajátos hangulatú, a műfaj élvonalába tartozó kisgrafikai képviseltek.

Arató Antal

Szerencsi Nagy István ajánló bibliográfiája 1783-ból

A szatmári béke után kezdődő hosszú, békés korszak megteremtette Magyarország számára a lassú, de folyamatos anyagi-szellemi gyarapodás feltételeit. Jól nyomon követhető ez a hazai könyvkultúra alakulásában is. A század folyamán terjedt el a nyomdászat az egész ország területén. 23–24 ezer kötetre tehető a megjelent könyvek száma, és ezek egyre több emberhez jutottak el. A könyvgyűjtés, könyv-olvasás általánossá vált az értelmiség sorai között, és a század második felében – a felvilágosodás hatására – már az olvasóközönség nagyobb rétegének meghódítására törekedtek az írók, a felvilágosodás hazai hívei: a nők számára is írtak könyveket, olvasmányokat. Jelentős fordulat volt ez, különösen, ha hozzátesszük, hogy *Faludi Ferenc* 1748-ban még tiltotta a regényolvasást a nőknek, és azt javasolta, hogy a „románokat” a leányok elől a legmagasabb polcra kell dugni.

A század könyvkultúrája azokat az eszközöket is megteremtette, melyek a megjelent könyveket regisztrálták, számbavették: megszülettek a *bibliográfiák*. *Czvittinger Dávid Specimenje* a magyar könyvészet születését jelentette, *Sándor István Magyar Könyvesháza* 1803-ban az addigi eredményeket foglalta össze. A két mű megjelenése közötti kilenc évtizedben a magyar bibliográfia több jelentős alkotása született meg. Eddig viszonylag kevés figyelmet fordítottak a könyvekben megjelent, ma úgy mondanánk, rejtett bibliográfiákra. Ezek a jegyzékek fontos művelődéspolitikai céllal jelentek meg: a kialakuló és lassan szélesedő olvasóközönség figyelmét igyekeztek felhívni egyéb olvasmányokra. Ilyen bibliográfia volt *Bod Péter* összeállítása, mely *Szent Hilárius* c. kötetének előszavában jelent meg, 1760-ban. „Vagynak a’ tanultabb Nemzeteknek Nyelveken sok szép mulatságos könyvek” –

olvassuk az előszóban – „... Vagynak ilyen könyvek az Magyar Nyelven is felesebb számmal, mintsem valaki azt gondolhatná.” Bod ezután 6 csoportban sorolta fel „Az elmét gyönyörködtető és megvidámító Könyvek” címeit. *Sándor István* is fontosnak tartotta *C. F. Gellert G. nevezetű svédi grófnének rendes történeti... c. regényének* 1778-ban megjelent fordításában közreadni azoknak a műveknek a jegyzékét, amelyek felfogása szerint „nyelvünket nagyon ki-ékesítették, úgy annak nem kis gyarapítására valának”.

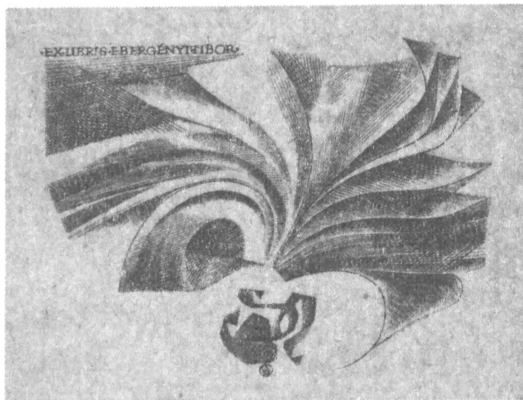
Ezek a jegyzékek a jó könyveket, az egész magyar olvasóközönség számára ajánlott műveket sorolták fel. 1783-ból azonban ismerünk egy olyan bibliográfiát is, mely bevallottan, tudatosan egy rétegnek, a nőknek ajánlott olvasnivalót. Ebben az évben jelent meg a *Barátságos oktatás, Hogy Kellessék egy Ifjú asszony embernek magát a’ díszes erkölcsökben méltóképpen formálgatni. Írtatott Német Nyelven Meyer András által, Mellyből Magyarra fordította és néhol holmi aprólékos szükséges jegyzésekkel bővítette Szerencsi Nagy István.* Ki volt a fordító, Szerencsi Nagy István?

Szerencsi Nagy István születési idejét nem ismerjük; az 1750-es években születhetett, ugyanis Székelyudvarhelyen és Nagyenyeden végzett tanulmányai után 1777. július 25-én iratkozott be az odera-frankfurti egyetemre, ahonnan 1780-ban tért haza. Egy ideig Pozsonyban, majd 1783-tól Győrben volt református lelkész 1789. január 7-én bekövetkezett haláláig. Rövid élete során kapcsolatba került a kor íróival. *Révai Miklós* vele és *Rát Mátyással* készült 1786-ban lapkiadó társaságot felállítani. Barátja volt *Pálóczi Horváth Ádám*, aki halálát versben siratta, *Kazinczynak* pedig így írt 1789. február 19-én: „...mert Győrbe sem nem mehetek, sem nem írhatok olyan meg hitt

Barátomnak, mint volt Szerencsi Nagy István, a' kit hírem nélkül el temettek."

Irodalmi működésében részben a jozefinista egyházpolitikát támogatta fordításaival (*A toleranciáról*, 1781; *Eybel: Mi a pápa?*), részben teológiai műveket írt. Számunkra azonban fontosabb könyvészeti munkásságának megismerése. Szerencsi legnagyobb műve Bod Péter *Magyar Athénásának átdolgozása* volt. 1787-ben jelent meg az első közlemény arról, hogy „négy vagy öt akkorányi megbövítéssel” kiadni készül Bod művét. 1787-ben már a kiadási engedélyt is megkapta, sőt *Ráday Gedeon*hoz írott leveléből azt is tudjuk, hogy 700 előfizetője is akadt a könyvnek. Mégsem jelent meg; sőt a kézirat is elkallódott. Szerencsi Nagy István az anyaggyűjtéshez minden bizonnyal már az 1787-es hirdás előtt hozzáfogott. Jó okunk van feltételezni, hogy az a jegyzék, melyről bővebben szólunk a következőkben, a Bod Péter munkájához készített kiegészítés részlete.

1783-ban jelent meg Pozsonyban a *Barátságos oktatás...* A kötet *Andreas Meyer* német lelkész 1773-ban, majd 1777-ben megjelent *Wie soll ein Frauenzimmer sich würdig bilden?* című kötetének fordítása volt. Meyer a nőneveléssel kapcsolatos nézeteit foglalta össze e kötetben. Szerencsi Nagy István a könyvet *gróf Teleki József* feleségének, *gróf Roth Johannának* ajánlotta, az olvasókhöz szóló előszóban pedig kifejtette a fordítással kapcsolatos elveit. Szó szerinti fordításra törekedett, de szükségesnek ítélte, hogy toldalékkal lássa el a könyvet: „Továbbá, hogy semmi változást e' Könyvetskébe ne tennék, a' 66, 67, 68, 69 és 70-dik számok alatt lévő idegen nyelveken írt Könyveket, a' magok helyeken meghagytam. Minthogy pedig azok között, az egy Gellert Svetziai Grófnéján kívül, Magyar nyelven tudtomra egy is nintsen; tehát ezen számok alatt lévő jegyzéseimben másokat említek, a' mellyek, az előttem ismeretesekek között, az én ítéletem szerint elég ártatlanok. Hogy éppen olyanokat, vagy azokhoz hasonlókat, és annyi számmal számlálhassak elő, ezt még most sem tehetem: reményilem mindazáltal, hogy e'béli fogyatkozásunkat is ki-pótolják nem sokára, azok a' Nemzetünk javára törekedő jó Hazafijak, a' kik az Ánglus, Frantzia, Német és más nyelveken írt sok szép Könyveknek született nyelvünkre való fordításokban, ditséretes igyekezeteknek sok szép jeleit adták. Némelyeket említettem azok közül is, a' mellyek megvagnak ugyan fordítva, de még nintsenek ki-

W. Jakubowski (Lengyelország)

nyomtatva, a'mellyek tsak ugyan rövid időn nyomtatás alá fognak menni." A továbbiakban Szerencsi Nagy kifejtette, hogy talán elég lett volna csak egy-két könyvet említeni a legjobb könyvek között, de – mint írja –: „...szántsándékkal számláltam illy feles számmal elő, azért, hogy ha az én Olvasóim között találkoznak olyanok, a' kik a' magok mulatságokra Magyar Könyvekből álló Könyv-Tárházatskát (:Bibliothékátskát:) akarnának gyűjteni, mind a' jó M. Könyvekkel ismerkedhetnének meg, mind pedig azt tudhatnák meg, hogy hol kellessék azokat meg-szerezni.” Szerencsi Nagy István tehát a jegyzék kibővítésével, azzal, hogy a német bibliográfia mellett megadta a magyar könyvek jegyzékét is, egyszerre kívánta szolgálni a könyvolvasás ügyét, és alapot kívánt nyújtani a házi könyvtár összeállításához. Ez különbözteti meg a bevezető részben említett jegyzékektől.

Meyer a könyv 65–68. pontjában foglalkozott a könyvekkel, olvasással. A 69. pont a színházzal, a 70. a levélírással, a 71. a földrajzzal és a történelemmel, a 72. a muzsikával, a 73. a rajzolással, a 74. pedig a nyelvtanulással kapcsolatos ismereteket sorolta fel. Szerencsi ezekhez a pontokhoz fűzte ajánlásait (a három utolsó kivételével).

A 66. pont a „Románok”. Szerencsi a regények felsorolásában igyekezett a legújabban megjelent művek mellé a régebben megjeleneteket is említeni.

A következő csoport a költéssel foglalkozik. *Heltai Gáspár Magyar versei vagy Históriai énekei* nyitja meg a sort a csoportban. Ez a tétel sajtóhiba lehet. Nyilvánvalóan az 1574-ben megjelent *Cancionale...* rejtőzhet a leírás

mögött. (Alátámasztja ezt, hogy maga Szerencsi Nagy is megjegyzi: „Ez igen ritka régiség, és csak az olyan gazdag Könyves Tárházakba találhatók mint a' Méltóságos B. Rádai Gedeon Úr öNagyságáé”.). Felsorolja Gyöngyösi István műveit is, de *A család Cupidóról* megjegyzi, hogy „Ennek olvasásától eltiltom az én Olvasóimat, úgy mint a'mellyből több mérget venne-bé valamely ártatlan szív”. A régebbi költők közül Balassi, Beniczky Péter verseskönyveit említi, míg a 18. századiak közül Baróti Szabó Dávid Kassán 1777-ben megjelent kötetét, Rájnisi József 1781-es verseskönyvét sorolja fel, Dugonics András és Koháry István mellett. Lelkiismeretes módszerére jellemző, hogy a korábbi hasonló jegyzékek címeit nem mechanikusan vette át, hanem kijavította az azokban hibásan előforduló adatokat. Bod Péter, majd utána Sándor István a már említett könyvjegyzékekben Zrínyi Györgyről tud; Szerencsi Nagy természetesen Zrínyi Miklós néven említi a *Szigeti veszedelem* íróját.

A 68. pontban morálfilozófiai könyvek felsorolását találjuk. Faludi Ferenc művei mellett a legnevesebb mű ebben a csoportban az angol John Bunyan *A zarándokútja* című allegóriája, melyet Szigeti Sámuel és Tordai Sámuel fordított magyarra 1777–1778-ban, *Keresztyén utazás a boldog örökkévalóságra* címen. A többi

könyvcímet úgy igyekezett összeválogatni, hogy az élet minden területén adódó kérdésekben segítséget nyújtsanak, eligazítsanak.

A szindarabok között Bessenyei György darabjai mellett *Metastasio* és *Voltaire* műveit is ajánlotta olvasmányként. Érdekes adalék, hogy megemlíti a *Ráday-családot* is, mint szindarabok fordítóit, melyek azonban nem jelentek meg nyomtatásban.

A 70. pontban a levélírás mesterségében tanácsot adó könyveket sorolta fel. A 71. pontban a történelemmel és a földrajzzal foglalkozik. Ez a rész terjedelmesebb, mint az eredeti német. Meyer csak általánosságban beszél a történelem és a földrajz tanításának fontosságáról, Szerencsi Nagy azonban felsorolta a legfontosabb történelmi műveket, Heltai Gáspár Krónikájától kezdve Losonczy István *Hármas históriájáig*. A földrajzi munkák sorába 4 könyvet vett fel.

A további pontokhoz – a zenéhez, rajzhoz, nyelvtanuláshoz – már nem fűzött kiegészítést. A mintegy 80 címet felsoroló jegyzékben Szerencsi Nagy István a magyar ajánló bibliográfia egyik legkorábbi darabját hozta létre. A 18. századi könyvkultúra fejlődési irányát felismerve, összeállításával a nők között igyekezett a könyvnek, az olvasásnak híveket toborozni.

Pogány György

Kérdezz – felelek

Egy könyvtárigazgató kérdezi:

„1986. augusztus 1-jei hatállyal alkalmaztunk egy fizikai dolgozót (takarítónőt). E dolgozónak három, tizennégy éven aluli gyermeke van, a legkisebb 1985 júliusában született. Az anya gyermekgondozási szabadságát előző munkahelyén vette ki, ottani munkaviszonyát – közös megegyezéssel – 1986. július 31-én megszüntették. Az 1986. évre ott járó rendes szabadságát pénzben megváltották, kivéve a gyermekek után járó $9 + 2 = 11$ munkanap pótszabadság hét hónapra eső arányos részét. Kiadhatjuk-e mi ezt a 11 napot, vagy csak a nálunk töltött – illetve december 31-éig töltendő – öt hónapra jutó arányos részt? Ha tőlünk csak ez utóbbi jár, igényét hol érvényesítheti?”

Válasz:

Az 5/1981. (XII. 29.) ÁBMH számú rendelkezés (lásd a *Művelődési Közlöny* 1982. évi 11.

számát) 4. paragrafusa szerint a munkaviszony megszűnésekor (az áthelyezés esetét kivéve) a ki nem adott rendes szabadságot – tehát az alapszabadságot és azon felül a bármilyen címen járó pótszabadságot (pótszabadságokat) – pénzben kell megváltani.

A levélben említett dolgozó előző munkáltatója tehát szabálytalanul járt el, amikor a szabadságmegváltás során a gyermekek után járó 11 munkanap pótszabadság hét hónapra eső arányos részét, a hat munkanapot nem vette figyelembe. Azt ugyanis az új munkáltató nem adhatja ki. Ő csak a 11 munkanap öt hónapra eső arányos részét, öt munkanapot köteles kiadni.

A dolgozó a hat munkanapra járó átlagkeresetének kifizetését volt munkáltatójától igényelheti. Ha az nem teljesíti kérését, munkaügyi vitát indíthat a korábbi munkahelye szerint illetékes munkaügyi döntőbizottságnál.

Könyvtári kiadványokról – könyvtáros szemmel

Mindenekelőtt: rengeteg van belőlük. Tegyük hozzá: nem kifogás ez, sokkal inkább egy örvendetes tény megállapítása. Főlegesen megjelentetett ugyanis nemigen akad közöttük (ha mégis, szóvá tesszük), könyvtári kiadványaink változatossága, funkciógazdagsága és egyre inkább: csinossága szinte ámulatba ejtő. Fokozottan érvényes ez az elismerő megnyilatkozás a könyvtári kiadványok ama fajtáira, amelyek nem könyvtári-könyvtártani jellegűek.

Művészeti-képzőművészeti kiadványok

E téren továbbra is – sportnyelven szólva: mezőnyfőlénnel – vezet minden egyéb könyvtár előtt a Békéscsabai Megyei Könyvtár. Ezt tanúsítják „profi” színvonalú illusztrált kiállítási katalógusai. Egyébként is: a könyvtár sokoldalú, a szó nemes értelmében vett közművelődési tevékenysége bámulatra méltó: az év első felében *Szalay Lajos* és *Würtz Ádám* kiállításai mellett a *Kondor Béla* és *Csohány Kálmán* emlékének szentelt kiállítások, „A hónap műtárgya” akció rendszeresítése (egy-egy jelesebb festő, grafikus jellegzetes művének a kiállítása és hozzá ízléses, a művész életét és alkotói munkásságát, a kiállított művet ismertető, értelmező füzet kiadása, német és angol nyelvű előadások) emelhető ki. A bizonyára másutt is szokásos rendezvények (gyermekműsorok, író-olvasó találkozók) mellett havonta több ízben is videomozzi-előadást rendeznek. A békéscsabai könyvtár tevékenysége a könyvtárügy „berkein” túllépő, országos méltatást érdemelne. Kiadási tevékenységükkel kapcsolatban egyetlen apró, mégsem lényegtelen megjegyzésünk van: a néhány lapos kiadványaikról „elszórólnak” az impresszumadatok, némelykor teljesen. Nem a főleglegesennek tűnőket hiányolom, hanem leg-

alább a kiadó (nyomda) pontosabb feltüntetését. Abból ugyanis, hogy „Készült a megyei könyvtár házi nyomdájában” csak feltételezni lehet, hogy békéscsabai kiadású egy kiállítási prospektus.

Épp művészi kivitele okán említést érdemel a miskolci József Attila Városi Könyvtár áprilisban rendezett *Tóth Árpád* emlékkiállításának katalógusa. A kevés szöveggel, fotóreprodukciókból összeállított, egyszerű, de ízléses borítóval ellátott kiadvány azt példázza, hogy miként lehet majdnem eszköztelenül műalkotásszámba menő kiadvánnyal emlékeztetessé tenni egy-egy nagyobb ünnepi alkalmat (a ki-

A. Gelabert (Spanyolország)

EX LIBRIS A. SEMSEY

adványt tervezte, szerkesztette és a fotóreprodukciókat készítette *Fejér Ernő*, a nyomás a Borsodi Nyomda munkája).

Szép tipográfiával, a Kner Nyomdához méltó színvonalon készült el a *Képzőművészeti Főiskola Könyvtára Kner-különgyűjteményének* címjegyzéke (*Kner Imre szakkönyvtára. Címjegyzék, 63 l.*), amely a Kner-hagyaték értékes töredékét, elsősorban a nyomdászati, könyvművészeti szakkönyveket sorolja fel. A katalógus függeléke bemutatja a könyvek zömében található – *Geiger Richárd, Divéky József és Kozma Lajos* rajzolta – ex libriseket.

A szépirodalmat, ezen belül is a lírát képviseli a nem könyvtári tárgyú kiadványok között a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár által megjelentetett reprezentatív verseskötet (*Takács Imre: Hegyek a víztükörben, 88 l.*). A kötettel a könyvtár a hatvanadik születésnapját ünneplő költő előtt tiszteleg.

A nem szépirodalmi kiadványok műfajában (még mindig nem a könyvtári tárgyú kiadványokról beszélünk) ismét a Békés Megyei Könyvtár viszi el a pálmát. A könyvtár kiadásában megjelent művéről maga a szerző, *Tilkovszky Lóránt* számolt be az olvasóknak (*Bajcsy-Zsilinszky Endre írásaiból, 37 l.*). A Bajcsy-Zsilinszky sorsával végzetesen összefonódó pályájú parasztvezérnek, *Áchim András*nak állított emléket egy másik kiadványával a könyvtár (*Fancsovics György: Áchim L. András beszédei az országgyűlésben. 24 l.*).

Könyvtárpolitika, módszertan

Szűkebb szakmánk területén elsőként a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár két kiadványa kínálkozik említésre. Összefüggnek egymással, az egyik a hálózatok (tanácsai és szakszervezeti) elmúlt évi fejlődéséről, helyzetéről ad statisztikai beszámolót (*Településeink könyvtári ellátása – 1985. Szabolcs-Szatmár megyei tanácsai és szakszervezeti könyvtárak adatai, 34 l.*), a másik a folyó évi feladatokat fogalmazza meg (*A Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár 1986. évi munkaterve*). Az utóbbi imponáló őszinteséggel szól a fogyatékosokról, tárgyilagosan elemzi az eredményeket és – a kívülállónak legalábbis úgy tűnik – nehéz feladatok tömege elé állítja a könyvtár dolgozóit.

Az e csoporthoz sorolható művek közül a „legizgalmasabb” az OSZK KMK gondozásában, *Mándy Gábor* válogatásában és szerkesz-

J. Arrak (Szovjetunió)

tésében megjelent állománygyarapítási „oktatói segédanyag” (*Állományalakítási olvasókönyv, 221 l.*), amely az elvi kérdésektől a főbb dokumentumtípusok gyarapításának merőben gyakorlati problémáin, a költségek és a hatékonyság kényes, a gépesítés bonyolult kérdéskörén át, egészen a raktározás és állományvédelem tárgyalásáig jut el. A könyv jó, az eredeti szövegek tömörített formában való közlését, a fejezetek élén közölt bibliográfiai bevezetés gyakorlatát csak üdvözölni lehet. Vitatkozni legfeljebb a könyvben felölelt témakörök sokféleségével kell, véleményünk szerint a raktározás és a dokumentum-higiéne (együtt vagy külön-külön) önálló kötetet érdemelne.

Megjelent az FSZEK „legfrisebb” évkönyve (*A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve, XX. 1981–1982*), mint címéből kitűnik, legalább négyéves „átfutási idővel”. E kérdésben legnagyobb könyvtáraink gyakorlata egyértelműnek látszik (az OSZK is többéves késéssel jelenteti meg évkönyveit), ami főként azért sajnálatos, mert a megírásukkor időszerű anyaguk a megjelenéskor már csak könyvtártörténeti kutatások esetleges nyersanyagává válhat. Az FSZEK szóban forgó évkönyvének több mint fele (a könyvtár 81/82. évi jelentése, a könyvtárral foglalkozó cikkek éves bibliográfiája stb.) ilyen, időszerűségükből sokat veszített írásokból áll, közülük a régi nyomtatványok feldolgozásával foglalkozó cikk emelkedik ki (*Klinda Mária: Régi nyomtatványok feltárása a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban*).

Megjelent néhány valóban hasznos – amolyan igazi „módszertani” – kiadvány. Íme az első: *Utalójegyzék a személynév változatairól az egységesített alakra, 591.* A KMK gondozásában kiadott munka – melynek alapanyagát az *Új Könyvek* betűrendes mutatói szolgáltatták – azokat a személyneveket (és változataikat) sorolja fel, amelyek alapján (átírásán például) az új szabvány szerint változtatni kell, továbbá az asszonyneveket és az összetett családneveket. A jegyzék értékes segítség a betűrendes katalógusok korszerűsítéséhez.

Tán még fontosabb gyakorlati segítséget nyújt a „Személyek neve” IFLA-kézikönyv harmadik kiadásának most megjelent magyar fordítása (*A személyek neve mint a katalógusok besorolási adata az egyes nemzetek gyakorlatában, 219 l.*) Ha az olvasó nem riad vissza a kissé kacifántosra sikerült címtől és veszi a fáradságot, hogy bepillantson a kiadványba (ugyancsak a KMK adta ki), elfogadja az előszó megállapítását, amely szerint „a magyar katalógizálók számára az IFLA-kézikönyv a magyar szabvány (MSZ 3440/2) alkalmazásának legfontosabb, nélkülözhetetlen segédlete, háttér-anyag lesz.”

Módszertani kiadványokról szólva nem maradhat említetlenül az ÉTK Építésügyi Központi Könyvtár 6. számú módszertani körlevele sem, amely az építő- és építőanyagipari vállalati könyvtárak gyakorlatában legsűrűbben előforduló rövidítések feloldását tartalmazza, eredeti és magyar nyelven. Az apránként az egész Hársfa utcát birtokba vevő Építésügyi Központi Könyvtár kiadványa hasznos segítség más ágazatok szakkönyvtárosainak is (*Módszertani körlevelek 6. Könyvtári és informatikai rövidítések válogatott jegyzéke, 32 l.*).

Bibliográfiák – személyi bibliográfiák

Minden egyebet megelőzve kell szólnunk a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének kiváló teljesítményéről: megjelent a Budapest-bibliográfia 1982. évi két kötete (*Budapest történetének bibliográfiája, 1982. I–II. rész*). Budapest – tetszik vagy sem – kissé az egész országot is jelenti, ezért (vagy épp így) történetének bibliográfiája kissé nemzeti bibliográfia is, pontosabban olyan, mintha annak éves kumulációja egyesítené a könyvek és időszaki kiadványok címeit. A két

kötet mintegy tízezer tételéből külön értéket képvisel az egyes budapesti kerületekkel foglalkozó (kerületek szerint tagolt) irodalom tükrözése és a Budapest képekben című fejezet (látképek, utcarészletek, műemlékek leírása stb.). Az anyagnak megközelítőleg egyötöde jelesebb közéleti személyiségek, művészek, sportolók 1982-ben megjelent életrajzi adataira és portréira utal: a sor *Aba Ivánnal* kezdődik (életrajz, nekrológ, az arckép forrásadatai) és *Zsurzs Évával* fejeződik be (életrajz, az arckép forrásadatai). A bibliográfia használatát betűrendes mutató, kerületi mutató, a feldolgozott folyóiratok és cimetrövidítések, illetőleg az egyéb rövidítések jegyzéke segíti. Elmondták már egynéhányszor, mégsem mulaszthatjuk el megismételni: a gyakorlatban nagyszerűen hasznosítható segédlettel van dolgunk, a mű jelentősen könnyíti a tájékoztatás munkáját. Egyetlen apró kifogásunk van: elkelne valamennyi évfolyam élére egy rövid és tömör tájékoztatás (előszó) a vállalkozás méreteiről, a kötetek szerkezetéről stb.

A retrospektív bibliográfiák közül a Vas megyei kéziratlelőhely-jegyzék (*Kéziratok Vas megyéből. Lelőhelykatalógus. 209 l.*) a legfigyelemreméltóbb, azért is, mert egy viszonylag elhanyagolt dokumentumfajtára – a kéziratra – fordítja a figyelmet, de legfőképpen azért, mert a megyei könyvtár indítványára a Vas megyében működő közgyűjtemények közös vállalkozásával, központi kéziratkatalógussá bővült. Mintegy 1700 szakdolgozat, pályamunka, egyéb gépirat címadatait és lelőhelyét sorolja fel a követésre méltó vállalkozás keretében kiadott jegyzék.

A Kiskunhalasi Városi Könyvtár az 1986. évi ünnepi könyvhétre (amikor a költő Kis-kunhalas vendége volt) kiadta Fodor András irodalmi munkásságának bibliográfiáját (*Fodor András háromszoros József Attila-díjas költő irodalmi munkássága. Válogatott bibliográfia. 24 l.*). (Kár, hogy éppen egyik legszebb könyvtári vonatkozású írása – a *Könyvtáros* 1979/3. számában megjelent – Sallai István-nekrológ nem szerepel a bibliográfiában.)

A KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat *Fényes Elek* irodalmi munkásságát tükröző bibliográfiát adott közre (*Fényes Elek [1807–1876] műveinek válogatott bibliográfiája, 111 l.*), amelyben a nagy hírű statisztikus önálló művein kívül cikkeket, leveleket (többek között azt, amelyet Kossuth Lajosnak írt), szerkesztői tevékenységét is számba vette.

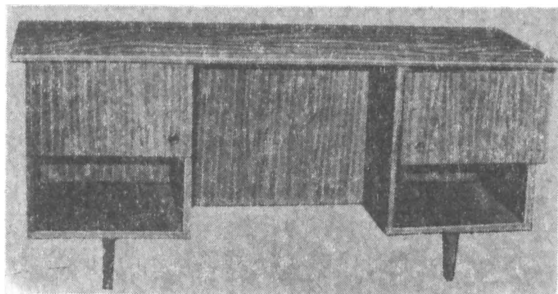
Zircz Péter

A TANÉRT AJÁNLATA

Folytatjuk a

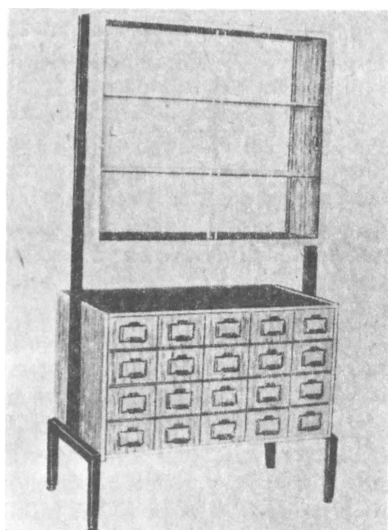
MERABONA KÖNYVTÁRI BÚTORCSALÁD

bemutatását

kölcsönzőasztal (jobb és bal oldalán kartontartó fiókok találhatók, alatta nyitott rész az adminisztrációs eszközök számára)

vitruines katalógusszekrény (a felső rész zárt, üvegpolicos szekrény, az alsó részen 20 db katalógusfiók van)

A bútorcsalád itt bemutatott két tagja a könyvtárosok munkáját könnyíti meg, és lehetővé teszi a könyvtárba látogatók gyors, korszerű kiszolgálását.

VÁRJUK KEDVES VÁSÁRLÓINKAT!

**Országos Tanszergyártó
és Értékesítő Vállalat
Bútorkereskedelmi főosztálya**

**Budapest, VIII., Szentkirályi u. 8.
Levél cím: Budapest 1428 Pf. 2.
Telefon: 339-938**

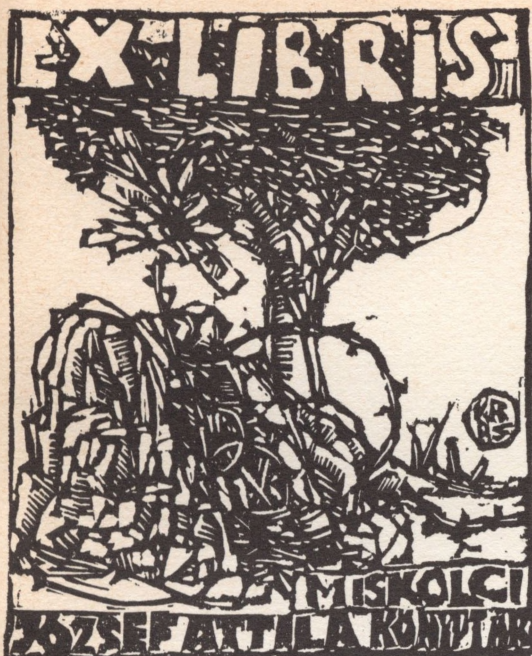
Szakmai folyóiratok — Hálózati híradók

A **Könyvtári Figyelő** 1986. évi 2. számának legnagyobb érdeklődésre számot tartó cikke **Arató Antalé** (*Főlössleges könyvek a közművelődési könyvtárakban*). A szerző – ellentétben az állományapasztást, állománygazdálkodást elméletileg tanulmányozókkal – nagyon is a gyakorló könyvtáros felkészültségével néz szembe a nem forgatott, soha olvasóját meg nem lelő könyvekkel, azok válfajaival. Mint mondja, „a könyvtárosok... elsősorban a „pozitív” keresletet tanulmányozzák”, holott a „negatív kereslet” vizsgálata sem pusztán teoretikus szükséglet, ezek a főlöss könyvek nyomasztó gondot jelentenek. A tanulmány nagyarányú felmérés eredményeit, az azokból levonható tanulságokat rögzíti, megállapításai szinte azonnal átültethetők a gyakorlatba. Kapcsolódik cikkéhez **Székelyné Török Tünde** írása (*Beszerzés és olvasottság. Egy megyei könyvtár állománygyarapítási gondjaiból*). E cikknek a könyvtárak állománygyarapítási tanácsadóját, az *Új Könyveket* illető kemény bírálatát egy következő írás, **Vajda Kornélé** igyekszik érvényteleníteni. Gazdag a Könyvtári Figyelőnek ez a száma „számítógépes” cikkekben is. Bemutatja az MTA publikációs adatbankját, szemlét közöl (**Mándy Gábortól**) a mikroszámítógépek könyvtári alkalmazásáról, tanulmányúti beszámolót (**Gerő Pétertől**) északi szomszédaink (Csehszlovákia) könyvtárgépesítési programjairól. A folyóirat ez évi 3. száma tulajdonképpen két fő témával foglalkozik: élén **Pápayné Kemenczey Juditnak** a gyermekkönyvtárak helyzetét hosszán és alaposan bemutató tanulmánya áll, ennek megállapításait, tényeit bővítik **Kovács Mária** jegyzetei a 6–14 éves gyermekek olvasóvá neveléséről szóló kísérletet ismertetve. A folyóirat másik súlyponti témája az Országos Könyvtárügyi Tanács munkájával kapcsolatos. **Vályi Gábor** az 1985-ös teljesítményekről számol be, de megtalálható a számban az OKT 1986-os munkaterve is. A további beszámolók részint az OSZK KMK (**Szente Ferenc**), részint az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsa, majd a Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsa munkájá-

ról adnak számot (**Wallshausen Gyula**, illetve **Ottóvay László**). A negyedik számban dominálnak a nagy elvi-tudományos cikkek: **Katsányi Sándor** a könyvtári munkaerőhelyzetről ad átfogó, elméleti megállapításokban is bővelkedő képet, **Sz. Nagy Lajos** a korszerű szakkönyvtári szolgáltatásokról szól, **Dippold Péter** a történettudományi osztályozás és tájékoztatás kérdéseit feszegeti. Mintegy a második számban megjelent tanulmányát egészíti ki **Arató Antal**, a rá jellemző gyakorlatiassággal, közvetlen felhasználásra irányultsággal (*Az állománykivonás kérdései a közművelődési könyvtárakban*). Borsos-paprikás, és így persze vitatható recenziót is tartalmaz ez a Figyelő-szám, **Marót Miklós** tollából, a *Könyvtári kis tükör* és a *Magyar könyvek könyve* című kiadványsorozatról, illetve ajánló bibliográfiai összegről. „Pozitívum... de...” típusú szakkritikáink szürke mezőnyében üdítő és példaadó ez az írás, éppen azért, mert mer egyoldalúan (és negatívan) elfoglalt, kíméletlen (és igazságtalan) lenni.

H. Ott (NSZK)

Kőnig Róbert (Magyarország)

Bálint Ferenc (Románia)

A nemzetközi exlibris-kiállítás anyagából (Cikkünket lásd a 688. oldalon)

A. Moszjcsuk (Szovjetunió)

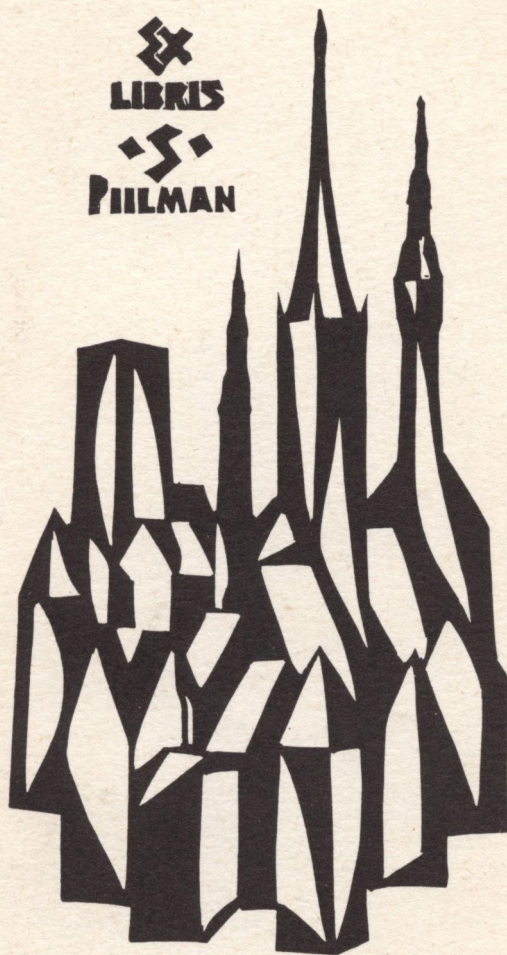
EX LIBRIS H.B.ДУБЕНСКОЙ

O. Mařík (Csehszlovákia)

LIBRIS

PILLMAN

Ára: 13,— Ft
HU ISSN 0450-7886